

ATATÜRK UNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

ARTHUR SCHNITZLER'İN NUVELLERİNDE
- RUH DÜNYASI -
(DIE SEELISCHE WELT IN DEN NOVELLEN ARTHUR SCHNITZLERS)

(DOKTORA TEZİ)

YILMAZ ÜZBEK

ERZURUM - 1981

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz

Giriş.....1 - 9

1. Bölüm : Schnitzler'in nuvellerinde ele aldığı problemler

a- Korku ve korku neticesi intihar.....9 - 14

b- Ölüm.....15 - 19

c- Evlilik problemleri.....20 - 25

2. Bölüm : Nuvelerin başlı başına incelenmesi

a- Karanlığa kaçış.....26 - 40
(Flucht in die Finsternis)

b- Şafakta kumar.....41 - 51
(Spiel im Morgengrauen)

c- Genç Kız Else.....52 - 67
(Fräulein Else)

d- Teğmen Gustl.....68 - 79
(Leutnant Gustl)

e- Ölümler Konuşmazlar.....80 - 86
(Die Toten schweigen)

Sonuç.....87 - 89

Die Zusammenfassung.....90 - 96

Notlar.....97 - 99

Bibliyografya.....100 - 104

Ö N S Ö Z

Son yıllarda edebiyat sahasında gerçekleştirilen çalışmalar sadece kendi bünyelerinde yalın olmayıp daha ziyade sosyoloji, psikoloji ve kültür tarihi gibi diğer sosyal bilim dallarıyla ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aslında tabii bir gelişmenin sonucudur. Edebiyat bilimlerinin kendi metodları çerçevesinde yapılan araştırmalarda ortaya konulan tezlerin sınırlı olduğu, sosyal bilimlerde bu tarz çalışmaların yeni ufuklar açtığı görüşü savunulmaktadır. Böylece varılan sonuçların daha geniş tabana dayandırılacağı ve incelenen eserlere değişik bakış açılarından bakma fırsatı bulunacağına inanılmaktadır.

İşte bu yüzden ki Arthur Schnitzler'i anlayıp değerlendirebilmek için sadece onun eserlerindeki hâkim dil yapısı veya üslûp unsurlarından hareketle günümüzün çok giriftleşmiş kültür dünyasında doyurucu sonuçlara ulaşmak zor görünmektedir. Bu sebeple bu çalışmada da Schnitzler'in nuvelerinde ruh dünyası araştırılmaktadır. İlk plânda hangi nuvelerin böyle bir çalışma için karakteristik vasıf taşıdığı araştırılarak tesbit edilenler tek tek incelenmeye çalışılmaktadır.

Fakat bunu yaparken araştırmanın istenilen ölçüde mükemmel olup olmayacağını özellikle belirtmiyoruz. Çünkü edebiyatta olsun gerçek hayatta olsun, suuraltında neler olup bittiğini tam olarak bilmeden insan davranışlarının sebebini anlayacak durumda değiliz.

Yılmaz Özbek

- G İ R İ Ő -

AŞağı yukarı son 20 yıl içinde Schnitzler'e duyulan ilgi Avrupa'da olsun, Amerika'da olsun önemli derecede artmıştır. Bunu, bu yıllarda yapılan araştırmalar göstermektedir. Hiç Őüphesiz bu ilgiyi Schnitzler, biraz da Freud'a borçludur. Çünkü Freud ve Schnitzler'in psikolojik konular hakkındaki bazı görüşleri arasında büyük benzerlikler vardır (1). Bunu her ikisi de karşılıklı yazdıkları mektuplarda belirtmişler ve bir birlerini takdir etmekten kendilerini alamamışlardır. Bu bakımdan Schnitzler'in nuvellerini, Freud'un bazı teorilerini bilmeden doğru bir şekilde yorumlamak mümkün görünmemektedir (2).

Bu çalışmada da, Schnitzler'in nuvellerini doğru bir şekilde yorumlamak için derinlik psikolojisi hakkındaki bazı bilgileri Edebiyat araŐtırması için değerlendirme denemesi yapılmaktadır.

Yazarın eserlerine nüfuz edebilmek için muhakkak çeşitli yollar vardır. Burada yazarın neyi kastetmek istediğinden ziyade, yazılmış olanın ne demek istediği ve esrin neyi ihtiva ettiği hususu işlenmiştir. Edebiyat sahasında oldukça önemli psikolojik araştırmalar yapan Paulsen'in de belirttiği gibi, "Kritikçilerin daha sonra metinde keşfettikleri manayı, yazarın kastetmiş olduğuna inanmak biraz saflık olur" (3). Çünkü yazarın neler hissettiğini, neler yaşadığını, neler gördüğünü bugün anlamak, yaşamak ve hissetmek hemen hemen imkansızdır.

Schnitzler kendini olayların arkasına saklamış, problemlerin ortaya çıkış sebeplerini ve sonuçlarını nuvellerinde çoğunlukla ima yolu ile okuyucuya sunmayı tercih etmiştir. Yazar, bu anlatım tarzıyla ruhi rahatsızlıkların tesbitinde ve figürlerin iç dünyalarının anlaşılmasında okuyucuyu devreye sokmuş ve aktif tutmuştur.

Schnitzler'in yarattığı figürlerin ruhi yapısını anlamak,

tek tek nuvelerde onların nasıl bir ruh hali içinde olduklarını, onlara nelerin etki ettiğini ve daha sonra tek tek nuvelerde bahsedeceğimiz davranışların nerelerden kaynaklandığını ortaya koymak için bizi burada daha ziyade psikolojizm ilgilendirmektedir. Bir taraftan figürlerin iç dünyası, diğer taraftan onları eyleme zorlayan sebeplerin neler olduğu tesbite çalışılmıştır.

Psikoanalistler çeşitli yanlış ve eksik davranışları ortadan kaldırmak için uğraşırken, hastanın neden böyle olduğunu ve onun hareketlerinin neyi sembolize ettiğini anlamak için çaba sarf ederken, Schnitzler de eserlerinde psikoterapiye konu olabilecek hasta tipler yaratmıştır (4). O doktorluk faaliyetlerini kesmiş önemli bir edebiyatçı olmuştur. Yani psikoanalistler derinlik psikolojisi sayesinde anlaşılması güç ruhi problemleri açıklığa kavuştururken, Schnitzler de gerçek bir psikolog gibi figürlerin duygularını, davranışlarını, çelişkilerini en ince noktasına kadar işlemiş ve Freud'un ruhi rahatsızlıklar hakkındaki görüşlerini yansıtmıştır. Örneğin, çoğu meseleleri Freud'un gözü ile görmeye başladığını, hatta Freud'un araştırmalarının onun eserlerinin ruhunu teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Bunları Schnitzler'in Freud'a yazdığı mektuplar bariz bir şekilde göstermektedir (Schnitzler'in Freud'a yazdığı mektuplar kayıptır). Bunu Freud'un 8.3.1906 tarihinde Schnitzler'e yazdığı mektuptan öğrenmekteyiz:

"Muhterem Doktor Bey,

yıllardan beri, bazı psikolojik ve erotik problemlerle ilgili görüşlerimiz arasında geniş çapta ortak yönlerin bulunduğu farkındayım ve geçenlerde böyle bir müşterekliği daha belirgin bir şekilde ifade etme cesaretini kendinde buldum. Çoğu kez şaşkın bir şekilde kendi kendime, objenin etrafına inceleme ile elde ettiğim gizli bilgileri nereden alabileceğinizi sordum ve sonunda çimdikiye kadar hayranlık duyduğum sair çimdi kaskasına bağladım.

Sizin de yazılarımdan teşvik bulduğunuzu belirten mektubunuz, beni ne derece sevindirdi, varın siz tahmin edin! Böylesine onun verici bir şeyi öğrenmek için 50 yaşına gelmem gerektiği hususunun beni gücendirdiğini söylemek sanırım yalan olmayacaktır."

Saygılarımla, Dr. Freud (5).

Aynı zaman da bu mektuptan, Freud'un teorilerinin Schnitzler' in eserlerinde himaye bulmasına, onu nekadaz çok sevindirdiğini de öğrenmekteyiz.

Schnitzler'den önce Dostojewski, Ibsen ve Strindberg de eserlerinde derinlik psikolojisine yer vermişler, ancak Schnitzler kadar başarılı olamamışlardır (6). Schnitzler'in asıl önsai edebiyat sahalarında süre gelen geleneklerden sapmasından, eserlerinde derinlik psikolojisine önem vermesinden ileri gelmektedir. O insanın iç dünyasına bilhassa iç monolog (innerer Monolog) sayesinde aksettirmiştir. Bu yüzden Schnitzler daha önce kimseye nasip olmayan bir kariyer yapmıştır: "Hugo ve Dostojewski, Schnitzler'den önce aynı denemeyi yaptılar, fakat bu sahada onun kadar başarılı olamadılar."(7)

Teğmen Gustl (Leutnant Gustl) ve Genç Kız Else (Fräulein Else) novelleri iç monolog sayesinde yaratıldı. 1900 yılında basılan "Teğmen Gustl" noveli dünya edebiyatının en önemli monolog noveli olarak kabul edilmektedir.

Schnitzler yalnız bir yazar olarak değil, şunaltına zukur eden olayları anlayan bir psikolog olarak ortaya çıkmaktadır. 14 Mayıs 1922 tarihinde Freud "Schnitzler'e yazdığı mektupta, bu yazar çağdaşını bir psikolog olarak tanıır ve taktir eder(8). Schnitzler bir doktor ve yazar olarak, derinlik psikolojisi ile ilgili araştırmaları yakından takip etmiş ve onları hemen hemen bütün eserlerinde dikkate almıştır. Onun eserlerini birer psikolojik

birer psikolojik araştırma olarak değerlendirip, bu eserlerde suur altına gücünü ve ne kadar baştan çıkarıcı olduğunu fark edebiliriz (9).

Schnitzler eserlerini kendi yaşantısından yaratmıştır. O yazdıklarını bizzat yaşadığını söylüyor: "Eserlerimin büyük bir kısmı edebiyat tarihine geçmese bile hayatımda önemli bir yer tutar, benim için önemli olan budur."(10) Schnitzler bir başka yerde şöyle söylemektedir: "Yazarın eserlerinde işlemiş olduğu konular az veya çok onun hayatını yansıtır" (11).

Schnitzler çeşitli farklılıklara rağmen hemen hemen aynı konuları işlemektedir. O nuvellerinde psikoloji sahasındaki bilgisi sayesinde suçluluk duygularının ortaya çıkardığı çelişkileri ve onun neticesi olan, daha sonra detaylı bir şekilde göreceğimiz "İntihar" ı işlemektedir. Düşüncelerin ve arzuların bir insanı gerçek olaylar gibi suçlu yapacağını da eserlerinde göstermektedir. Schnitzler bazı nuvellelerinde bir psikoterapist gibi, figürlerin rahatsızlıklarını, rahatsızlıklarının sebeplerini bu- larak onları ortadan kaldırmak suretiyle tedavi etmektedir(12).

İntihar sanrılara ile geceyi geçiren teğmen Gustl, tam intihar etmek üzere iken onu intihar düşüncesine getiren firancının ölümü, onu bu düşüncesinden vazgeçirmektedir. O aynı zamanda bir empresyonist olarak derinlik psikolojisi ile sıkı bir münasebet içindedir. İçinde bulunulan ruh hali ve anlık duygular figürlerin hayatında büyük rol oynamakta, onların davranışlarını etkilemektedir.

Konserde çok sıkılan teğmen Gustl, içinde bulunduğu ruh halini şöyle dile getirmektedir:

"Vielleicht ist es sehr schön, und ich bin nur nicht in der Laune und woher sollt' mir auch die Laune kommen"
(Bd.1, s.337).

Schnitzler'in kahramanları ne yapıyorlarsa, o anda içinde buldukları ruh halinin tesiri altında yapıyorlar.

Çağdaşları gibi Schnitzler de Avusturyanın dekadans temsilcilerinden olup hep hayatın negatif yönlerini işlemektedir. 20. yüzyılın başında ölüm ve aşk, yazarların en çok işlediği konuların başında gelmektedir. Schnitzler ölümü, acıdan, sıkıntıdan kurtuluş olarak görmekte ve eserlerinde ölümü bu açıdan ele almaktadır (13).

Bu çalışmanın gayesi, Schnitzler'in figürlerinin davranış biçimlerini ve bu davranışların sebeplerini ortaya koymaktır. Fakat Schnitzler, sadece bu figürlerin esrereçiz tavırlarını tasvir etmiyor, aynı zamanda bize onların neden bu türlü tavırlar taşımak zorunda olduklarını ima eden açıklamalar veriyor. Bu açıklamalar yazarın sözleriyle açıklık kazanıyor, ifade bulmuyor, bilakis kahramanların düşünceleri, duyguları, reaksiyon ve kararları iç monolog sayesinde kendiliğinden ortaya çıkıyor. Böylece bize düşen görev de bu karışık sebebi belli olmayan meselelere açıklık kazandırmaktır.

Schnitzler, psişik ruh hallerini daha bariz bir şekilde ortaya koymak için iç monologu seçmiştir. Böylece kişilerin iç dünyasına nüfuz etmek kolaylaşmış olur. Çünkü hiç bir anlatım tarzı kişilerin iç dünyasını bunun kadar okuyucu ile yaşatma imkanı vermez. İç monolog kişilerin iç dünyalarını, eserdeki psikolojik olayları ve psişik ruh hallerini çok iyi bir şekilde yansıtmakta ve analiz etme fırsatı vermektedir. Yazar bu sayede bir psikoanalist gibi kahramanların şuur altına nüfuz etmekte, çeşitli çağrışımlar (Assoziationsketten) ve hatıra kırıntılarından (Reminiszensen) yararlanmaktadır. Eserlerinde, kahramanlara kendi kendilerine sorular yönelttikleri suretiyle yazar, kişilerin neler düşündüklerini, içinde içinde buldukları ruh hallerini, nelerden hoşlandıklarını, nelere karşı variyet aldıklarını ve nelere karşı nefret duyduklarını okuyucunun gözü önüne seriyor. Böylelikle kahramanlar kendi ruhi problemlerini, kendi ağzlarından, doktora giden hastalar gibi iti-

raf etmekte, olayların okuyucu açısından daha etkili, daha inandırıcı olmasını sağlamaktadırlar (14). Wolfgang Kaiser de insanların huzursuzluğunu eserlerde işlemeye iç monologu uygun bir anlatım tarzı olarak göstermiştir: "İç monolog huzursuzluğun küçük belirtisidir"(15).

Hayattan bıkkınlık ve feragat bu devirde çoktan belirmişti. İnsan kendi kabuğuna çekilmiş olarak, kendine doğru akın eden etkiler ve kendi isyankâr hisleriyle hiç bir emin destek bulamamış ve nihayet hüznün ve gizli korkular içinde batmaya terk edilmiştir.

Schnitzler'in yazdığı eserlerin ağırlığını dram ve nuvel teşkil etmektedir. Bu iki tür bir birine çok benzemektedir. Nuvel de dram gibi trajik konuları ihtiva etmekte ve insan hayatının en önemli problemlerini işlemektedir. Her iki tür de Empresyonizm devrinde fazlaca işlenmiştir. Bilhassa nuvel daha önce pek az işitilmiş nadir olayları konu almaktadır: "Süpriz bir hususiyeti olan, günlük olayları konu almayan bir hikaye türüdür"(16).

Empresyonizm devrinde his ve duyguya bilhassa yer verilmiştir. Bilhassa farklı anlarda, insanın farklı bir ruh hali içinde olması ve etrafında olup bitenleri içinde bulunduğu ruh halinde etkisi altında algılamaya bakımından diğer devirlerden farklılık göstermektedir. İnsanların içinde bulunduğu ruh halini anlayabilmek için empresyonist yazarlar derinlik psikolojisi ile ve onun öncülleriyle geçitli bağlar oluşturmuşlardır. Bilhassa ruhi rahatsızlıkları olan kişiler edebiyata konu olmuşlardır. Schnitzler eserlerinde hasta tipler yaratmış ve onlar gerçekte yaşamış gibi tasvir edilmiştir. (17). Ruhi rahatsızlıkları olan kişileri edebiyata konu olarak almak ve onları işlemek için ne kadar çok derinlik psikolojisi bilsek gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Schnitzler doktorluğu bırakmadan, kendini edebiyata adanmadan önce psikoloji dalında derin bilgisi olduğunu 1889 yılında yayınladığı "Fonksiyonel ses yitimi ve onun hipnotizm ve telkin yolu

ile tedavisi" adlı çalışması ile göstermiştir. Schnitzler morfolojik rahatsızlıkları psikolojik yöntemlerin yardımı ile tedavi etmeye çalışırken, Freud ve onun çalışma arkadaşlarının böyle bir faaliyeti yoktu. Freud ancak 4-5 yıl sonra bu konuda bazı yazılar neşretmiştir. Bu da göstermektedir ki Schnitzler'in derinlik psikolojisi hakkındaki bilgileri hep Freud'un etkisi ile oluşmamıştır.

Schnitzler daha sonra , babasının ısrarları üzerine sürdürdüğü doktorluk faaliyetini kesmiş ve kendini tamamen yazarlığa vermiştir. Yazar işlediği dram ve nuvellerine konu olarak, derinlik psikolojisi ile ilgili olabilecek olayları seçmiştir. Zaten edebiyat ve psikolojinin bir birine yakınlığı vardır, her ikisi de insanı malzeme olarak kullanmaktadır (18).

Schnitzler'in yarattığı tipler genellikle nevrozlidir ve kendileri için ikinci bir hayal dünyası yaratmışlardır. Sebabi bilinmeyen dürtülerin etkisi altında ne yapacaklarını bilmedikleri gibi ne istediklerini de tam kestirememektedirler(19).

İç monolog, nuvel, derinlik psikolojisi ekspresyonist dünya görüşünü ifade etmede en uygun faktörler olarak görünmektedirler. İç monolog subjektif fenomenleri tasvir etmede uygun bir metod olmakta, konular kendi tabiatına göre değil, tasvir edildiği andaki görünüş ve bıraktığı etkilere göre ifade şekli bulmaktadır. Naturalizm'e karşı çıkan ve Ekspresyonizm'e yön veren Hermann Bahr Subjektif-psikik durumların etkisini şöyle dile getirmektedir: "Her insanın ayrı ayrı duygu ve sinirlerden meydana geldiğini, ayrı ve kendine has bir şuru olduğunu hepimiz biliriz"(20). O halde her insanın olayları algılaması farklı olacaktır. Ekspresyonizm devrinde sanatın insanı ekseltirmesi tercih edilmiş. Fakat bu insanın cemiyetle olan bağları kopmuş, yaşamak onlara anlamsız gelmeye başlamış, daha önce geçerli olan ahlak normları (Açık sadakati, dengeli ahlaklı hâkiniyeti ve karakter sahibi olma) bu devirde önemini kaybetmiştir.

İnsanın iç dünyasını kopye etmek için ne kadar çok edebiyatta psikolojiye önem verilmesi gerektiği ortadadır. Naturalistlere

göre insan dış güçlerin (Çevre, Soyçekim) etkisi altındadır. Empresyonistler bu gerçeği kabul ettikleri gibi, bunlardan daha etkili olduklarına inandıkları iç faktörlere, yani subjektif-psişik olgulara daha fazla yer vermektedirler. Onlar derinlik psikolojisini edebiyatın bir parçası olarak kabul etmekte ve bu devrin insan ruhunda yaptığı derin izleri en iyi şekilde göstermektedirler?

Empresyonist Schnitzler de, dış realiteden kaçan, daha az sosyal ve kendi iç alemine dönük, subjektif faktörler tarafından idare edilen, Empresyonist yazarlar gibi "Dünya olduğu gibi değil bana görüldüğü gibi gibidir" diyen içe dönük (introvertiert) insan tiplerini eserlerinde yaratmıştır. Bu yaratıcılık bir tesadüfün değil, edebiyat ve psikoloji sahasındaki köklü bilginin eseridir.

1. B Ö L Ü M

Schnitzler'in Nuvellesinde Ele Aldığı Problemler

a- Korku ve Korkunun Neticesi İntihar

Korku, Schnitzler'in eserlerinde en çok işlediği konuların başında gelmektedir. Kahramanlar genellikle korkunun esiri durumdadırlar. Onlar, korkuyu yenmeye çalışmadıkları gibi, onu azaltmak için hiç bir çaba sarfetmemektedirler. Korkunun ortaya çıktığı durumlara dikkat edecek olursak, şahısların çok zayıf mizaclı olduklarını hemen farkederiz. İçinden çıkılması zor deprasyonlara yakalanan kahramanlar, korkulu yaşamaktansa intihara tercih etmektedirler. Onlar korkunun etkisiyle psikoterapiye konu olabilecek anormal davranışlar göstermekte, ümitlerini kaybetmekte ve kendilerini suçlu hissetmektedirler. Bu ümitsizlik ve suçluluk hissi tarifi imkansız acılara dönüşmekte ve intihar onlara kurtuluş için bir yol bir çare olmaktadır. Bu duyguların yanı sıra, kahramanları rahatsız eden, şereflerinin zedeleneceği, hayallerinin gerçekleşmeyeceği endişesi onları yabancı güçlerin kurbanı etmektedir. Tegmen Gustl korkusunu şöyle açıklamaktadır:

"Ein Gemeiner von der Verpflegsbranche ist ja jetzt mehr als ich... Ich bin ja überhaupt nicht mehr auf der Welt... Eins ja aus mit mir.... Ehre verloren, alles verloren"
- (Bd.1, s.349)

Nevrozlu tipler her çeşit duruma karşı, bir şüphe, korku, veya nefret reaksiyonu gösteriyorlar. Bu tipler içinde buldukları durumu objektif bir şekilde idrak edemiyorlar. Onların bütün çabası mümkün olduğu kadar bağımsız olmak, kimse ile her hangi bir yakınlık kurmamaktır. Bu yüzden hayati tehlikelere maruz kalmaktadırlar (1).

Bu yaşama tarzı 20. yüzyılın başlarında hemen hemen bütün

cemiyeti sarmıştı. Schnitzlerde bu etkiden uzak kalamamıştı (2). Bu tipler gerekli olduğunda çevresindekilerle yüzeysel ilişkiler kuruyorlar. Bu ilişkileri fazla uzun sürmüyor. Sıkı bir ilişki onların tahammül derecesini aşan yükler getiriyor. İnsanlarla aralarında mesafe bırakmadıkları zaman, bağımsızlıklarının tehlikeye düştüğünü, hayatlarının tehdit altında olduklarını sanıyorlar. Bir taraftan içe dönük tavırları olan Gustl (Leutnant Gustl) diğer taraftan da yalnızlıktan korkmaktadır. Hoşlanmadığı halde geldiği konserde sıkılmakta, konserdekilerin, sahnede olup bitenden ziyade onu izlediğini sanarak iyice huzursuz olmakta ve zamanın çok yavaş geçtiği yanılgısına 'illizyon) düşmektedir:

"Wie lange wird denn das noch dauern? Mir kommt vor, ich sitz' schon drei Stunden in dem Konzert." (Bd.1,s.337)

Kahramanlar hayallerini mükemmelleştirmekte, kendilerini hayallerle avutmaktadırlar. Böylece hayal ve gerçek arasındaki uçurum gittikçe büyümektedir. Else (Frühelein Else) de kendisine has bir dünya yaratmıştır. Onun kendisine olan hastalık derecesine ulaşmış sevgisi yüzünden,

"Ich habe eine edle Stirn und eine schöne Figur" (Bd.2,s.336)

çevresindeki insanların iyi vasıflara sahip olmadığını söylemekte, ve ölümü arzu etmektedir:

"Jeden Moment kann ich drüben sein, wo es keine Tanten gibt und keinen Dersday und keinen Vater, der Mündelgelder defraudiert" (Bd.2, 364).

En kuvvetli hayallerin bile gerçek hayatın yerini tutmayacağı, hayatın fantazi dünyası kadar güzel olmayacağı gerçeği Else'yi intihara sürüklemektedir.

Yeteri kadar olgun olmayan Schnitzler'in kahramanları, önceden kestiremedikleri güçlüklerle karşılaşınca, onlara itibak edememekte ve onların seline kapılmaktadırlar. Schnitzler'in yarattığı tipler genel olarak geleceğe endişe ile bakmakta ve isteksizlik duymaktadırlar. Onlar geleceğe ümitle bakmak yerine, karamsarlığa kapılmakta ve ileride mutsuz olacaklarına inanmaktadırlar. Schnitzler arkadaşı, tiyatro müdürü Otto Brahm'a yazdığı mektupta yarattığı tipleri şöyle tasvir ediyor: "Anlatmaya çalıştığım insanlar, karşılıklarına çıkacak güçlükleri yenecek güce sahip görünmüyorlar" (3). Onlar devamlı olarak hayallerinde yarattıkları tehlikelerin korkusu içinde yaşamaktadırlar. Robert (Flucht in die Finsternis) bu tür kuruntular yüzünden kardeşi ve kendi ölümüne sebep olmuştur.

Maziye sıkı sıkıya bağlı olan kahramanlar, güç duruma düştüklerinde, çare aramak yerine, maziye anmaktadırlar. Berta (Frau Berta Garlan) maziye bütün canlılığı ile yaşamaktadır. Mazi onun için bütün gerçekliğini kaybetmesine rağmen, onu büyük ölçüde tesiri altına almıştır. Berta mutlu geçirdiği eski günleri en ince noktasına kadar anmakta ve çok şey kaybettiği için üzülmemektedir. Ara sıra dış dünya ile temas kurmaya çalışmakta, fakat bu temaslar onu incitmekte ve çevrenin düşüncelerini, davranışlarını benimsemeye zorlamaktadır.

Berta, bir tesadüfî değerlendirecek eski sevgilisi ile buluşur. Bu buluşma anında hayalle gerçek arasındaki farkın idrakine varan Berta, son anda kendisini sonsuz belli olmayan maceralardan alı koyuyor. Tacavvurların ve hayallerin onda yarattığı korkular onu eski kabuğuna çekilmeye zorluyor. Böylece Berta, Bayan Rupidus gibi gayri meşru çocuk sahibi oluyor ve neticede onun gibi ölmüyor. Rupidus çevreyi hiçe saymış, dilediği gibi yaşamak, beraberinde kolayca üstesinden gelinebilecek problemler getirmiş ve sonunda hatalı kararı yüzünden kendi ölümüne sebebiyet vermiştir. Berta ise içinde yaşadığı çevrenin manevi değerlerine sıkı sıkıya bağlı olduğu için, gizlice aşmaya çalıştığı bu değerler onu yalnız

barakmıyor, korku ve panik içerisinde yine eski sıkıcı hayatına dönüyor. Berta'nın geçmişle çok fazla uğraşması, onun geleceğe bakma tarzını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Gelecek yalnız Berta için değil, çoğu figürler için olumsuz anlam taşımaktadır. Onların çoğu normal ve dengeli tipler değildirler. Bu anormallikler, çaresizlik, şüphe ve limitsizlik gibi duygular belirince daha çok artmaktadır. Kahramanların çeşitli ruhi yaşantıları, başlarından geçen olaylar ve bunlara karşı gösterdikleri reaksiyonlar daha önceki yaşantı tarafından tesir altına alınmış gibidir. Karşılaştıkları bütün meseleler onlara tehdit gibi gelmektedir. Kötümserlikleri hayatın güzel tarafı olduğunu unutturmuştur onlara. Hayat onlar için acıdan başka bir şey ifade etmemektedir. Bu sürekli boşluk ve yeknesak yaşantı içinde, kendilerini ölüme şartlandıran figürler, acı veren durum ve olaylarla karşılaştınca intihar onlar için tek kurtuluş oluyor.

Schnitzler'in yarattığı tiplerin çoğu hayat tarzlarını planlı bir şekilde yürütmezler. Onlar sadece tesadüflerin hazırladığı ortamda yaşamak zorundadırlar. Onların bütün çabası kinseye bağımlı olmaktır. İçinde yaşanan cemiyet bunu böyle istemektedir (4). Hemen hemen bütün figürler, çeşitli olaylar karşısında almaları gerekecek tavırları düşünmek, mücadele etmek yerine hayale sığınmaktadırlar. Çeşitli eksikliklerine rağmen, yine de gerçekleri göğüslemeye ve kendilerini huzursuz eden hayatın dışına çıkmaya hazır olan tiplere de az da olsa Schnitzler'de rastlanır. Böyle tipler mümkün olduğu kadar geçmişle olan münasebetlerini unutsaya ve hayatlarına yeniden ahenk vermeye uğraşıyorlar. Bayan Emma (Die Toten schweigend), kendisini rahatsız eden düşünceleri söylemek suretiyle, o rahatsız edici olayın etkisi, onu yanlış hareket etme noktasına getiren varasları kaybetmekte ve kendini devamlı huzursuz eden sırtta ve kuruntulardan bu yolla (Katharsis) kurtulmaktadır.

İçe dönmüş mizaçlı olmaları yüzünden kendilerini tanımayan, ne olduklarını bilmeyen (5) figürler devamlı huzursuzdur.

onlar bu huzursuzluklarının kaynaklarına inemezler. O anda buldukları ruh halinin etkisiyle, bu huzursuzluktan kurtulmak için gelişi güzel, tehlikeli davranışlar göstererek kendi sonlarını hazırlarlar.

Schnitzler'in nuvellerinde, intihar etmeye kesin karar vermiş olan tipe pozitif bir karar verme imkanı verecek ümit ışığına nadir rastlanır. Gustl olayında (Leutnant Gustl) tesadüf intiharı önlemektedir.

Yalnızlık, korku, ümitsizlik gibi hayatı çekilmez hale getiren etkilerle karşı karşıya kalan Schnitzler'in figürleri, bu gerçeklerden şursuz bir şekilde uzaklaşmakta, uzaklaştıkça daha büyük tehlikelere maruz kalmaktadırlar. Genellikle bu tipler, aşırı istekleri yüzünden kendi sonlarını hazırlayacak davranışlara zorlanmaktadır. Aslında onlar macera aramıyorlar, fakat kendilerini rahatsız eden duygulardan kurtulmaları için de hiç bir çaba göstermemektedirler. Sadece onların çabaları, çarpındıkça daha fazla çıkmaya düşmelerinden başka bir çöze vermemektedir. Teğmen Kasda (Spiel im Morgengrauen) kumarda kaybettiği, borçlandığı parayı bulmak için kapı kapı dolaşır, fakat bulamaz. Ordudaki işinden olmak üzere olan Kasda son çare olarak eski sevgilisi Leopoldine'ye gelir, fakat onun tarafından aşağılanır. Parayı bulmadığı takdirde işinden olacak olan Kasda, şimdi hayatından da olur, intihar ona tek yol tek çare olarak görünür.

Schnitzler, bazı nuvellerinde kahramanların problemlerini, onları intihar ettirerek veya intihar düşüncesine getirip, şuuraltının derinliklerinde yatan bazı duyguların ortaya çıkmasını sağlayarak görmektedir. Bu sayede kahramanların neden intihar etmek istediklerini ve neden intihar ettiklerini okuyucunun gözleri önüne sermektedir.

Schnitzler'in nuvellerinde, aynı tip insanlara, aynı problemlere ve aşağı yukarı aynı motiflere sık sık rastlanmaktadır. Olay-

lar ve insanlar sanki birbirinin devamı imiş gibidirler. Teğmen Gustl ve Teğmen Kasda sanki bir birinin devamı veya aynı kişidir. Elise ile Teğmen Kasda da aynı tehlikeye maruz kalmakta ve aynı şekilde intihar etmektedirler. Her ikisi de para temin etmek zorundaydı. Parayı bulamadıkları taktirde şereflerinin zedeleneyeceği ve toplumdaki yerlerini kaybedecekleri korkusu onları para bulmaya zorlar. Para istedikleri kimseler onları aşağılar, şereflerini zedeler ve intihar etmelerini sağlarlar.

Gelişi güzel davranışları, Schnitzler'in kahramanlarına, toplumdaki iyice uzaklaştırmakta, rastladıkları her şeye her-kese güpü ile bakma alışkanlığı vermektedir(Hipokondrie). Her hangi bir şeye teşebbüs ettiklerinde, kolay kolay karar verememektedirler. Hatta bir anda bir kaç kez fikir değiştirebilmektedirler.

Schnitzler'in hemen hemen bütün kahramanlarının müşterek arzusu müstakil olmak, karşılaştıkları sorumluluk ve görevlerden kaçmaktır. Gerçeklerden kaçarken hayalleri vasıta olarak kullanan bu tipler için hayat, kısa da olsa cazip olmaktadır. Ancak hayal ve gerçek arasındaki farkın idrakine varıldığında, kahramanlar seğül olacak, kendilerini avutacak başka bir şey bulamamakta ve intiharı tercih etmektedirler. Hayattan hiç bir şey beklemeyen bu insanları intihar düşüncesinden uzaklaştıracak hiç bir sebep, hiç bir ümit iziği de yoktur. Tek kurtuluş ölümdür. Binbir acı dolu hayattan kaçmak için, kahramanlara, ölüm maksada giden tek yol olsak-tadır.

b- Ölüm

Dehadans problemi ile yüzyılın başında pek az yazar Schnitzler kadar uğraşmıştır (1). Bu yıllarda cemiyete musallat olmuş, fakat hiç kimsenin farketmediği yaygın bir hastalık olan nevroz yazara sık sık konu olmuştur. Schnitzler nuvelerindeki çoğu problemleri çözmek için ölümlü varita olarak kullanmıştır. Bu nuvelerde gelişmekte olan nesil, olgunlaşmakta olan gençlik, ölüme yetişkinlerden daha yakındır. Duygusal olan gençler, şaursuz bir şekilde kendini ölüm isteği içinde bulur. Else'yi (Fräulein Else) düşünelim: Else hassas, dengesiz bir ruh yapısına sahiptir. Hayatın gerçekleri ile uyum sağlayacak kadar olgun değildir. Hayatın acalarını tatmaktan- sa ölümü tercih etmiştir:

"Ich habe Veronal getrunken. Es ist gut. Ich werde sterben. Gott sei Dank" (Bd.2, s.379).

Schnitzler metafizik konulara eserlerinde pek değinmemiştir. Daha doğrusu bu duygular onda pek gelişmemiştir (2). Onun için acımasız, anlamsız olan ölüm, mutlak sonu ifade etmektedir. Else de çektiği acılardan kurtulmak için bu mutlak sona evet demiştir. Teğmen Kasda için de ölüm şerefini kurtarma anlamına gelmektedir. Aynı şekilde Teğmen Gustl da zedelenen şerefini, ordunun haysiyetini kurtarmak için ölüme karar vermiş fakat tesadüfen kurtulmuştur.

Schnitzler'in kahramanları iki büyük gücün etkisi altındadır: Aşk ve Ölüm (3). Bütün olaylar bu iki gücün etrafında gelişmektedir. Aşk ve Ölümün iç içe en iyi bir şekilde işlendiği nuvel "Sterben" nuvelidir. Felix doktorundan ancak bir sene ömrünün kaldığını öğrenir ve öğrendiği ilk andan ölünceye kadar onunla devamlı mücadele içindedir. Onu en çok ayrılmak zorunda kalacağı, sevgilisi Marie'nin sıhhatli olduğu ve yaşayacağı gerçeği üzmektedir. Felix'in öleceği, Marie'nin yaşayacağı sık sık ana fikir olarak tekrarlanmaktadır. Yazar bu nuvelde hayat ile ölüm, olmak ve olmamak arasın-

daki büyük ve korkunç mucurunu detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Felix artık hayata dönmekten ümidini kesmiştir. O Dünyanın kendisi ile birlikte batmasını arzu etmektedir. Bu yüzden kendisiyle beraber sonra yaşayacakları kışanmakta, hayat dolu Marie'nin de beraber ölmesini istemektedir:

"Wenn ich davon muss, nehme ich dich mit" (Bd.1, s.168)

Bir başka yerde Felix Marie'ye karşı duyduğu kışançlığı şöyle dile getirmektedir:

"Und sie wird leben, sie wird unter den Menschen sein, während sie doch draussen ein stummes Grab weiss, wo er ruht," (Bd.1, s.171)

Hikaye boyunca Felix, öleceğini bildiği halde, tanrıya sığınmamakta, hatta onu bir an bile hatırlamamaktadır. Çünkü tanrı ve öbür dünya onun için bir hiçtir (4). Başlangıçta onunla beraber öleceğini vsad eden Marie de ona yardım edemez, çünkü yaşama içgüdüğü her şeyden daha ağır basmaktadır:

"Was am tiefsten in der menschlichen Natur steckt, ist doch die Angst vor der Vernichtung." (BSB, s.83)

Marie'nin sevgisi de ona hiç bir şey veremez. Bu sevgi yaşayanlar içindir ve Felix'i huzursuz etmekten başka bir şeye yaramamaktadır. Felix ölüm yaklaştıkça hayata daha fazla bağlanıyor, bu dünyaya karşı duyulan kinden ötürü ölümü göze alabilsek, sadece bir aldatmacadır diyor:

"Auch ich fühle mich verpflichtet, mich zu verstellen, und in Wirklichkeit habe ich doch eine grenzenlose, wütende Angst, von der sich gesunde Menschen keinen Begriff machen können, und Angst haben sie alle, auch die Heiden und die Philosophen, nur dass sie

eben die besten Komödianten sind." (Bd.1, s.143)

Ölümü yaklaştıkça çaresizleşen, benzeri duyguları artan Felix, çok sevdiği Marie'yi korkutmaya başlıyor, hatta o yaşamaya devam edeceği için ona kin bile duyuyor. Felix'in korkunçluğu Marie'yi ölüme çağırıyor:

"Zusammen! Es war ja dein Wille. Ich habe ja Furcht, allein zu sterben. Willst du. Willst du." (Bd.1, s.173)

Buna karşılık Marie'deki yaşama arzusu, sevgi yüzünden kendini feda etme duygusunu yeniyor, yaşamak ölüme galip geliyor. Daha önce sevdiği Felix'e karşı nefret duyuyor ve ondan kaçmak istiyor.

Felix için dünyanın bütün güzellikleri artık çekiciliğini kaybetmiştir. Felix Marie'yi sevmeseydi bile ölüm yine ona acı gelecekti. Çünkü ona göre çeşitli bahanelerle ölüme sığınmak bir aldatmacadır.

Ölmek (sterben) nuvelinde olduğu gibi çiçekler (Blumen) nuvelinde de hayat ve ölüm arasındaki mücadele konu ediliyor. Fakat ölmek novelindeki konu, çiçekler novelindekinden çok daha trajiktir.

Nuvel kahramanı sevgilisi onu aldattığı için, onu kovmuş ve onu artık ölmüş olarak telakki etmektedir:

"War sie nicht längst für mich gestorben." (bd.1, s.220)

Hikayenin kahramanı, bu olayın etkisinden kurtulmak, eski huzuruna kavuşmak ister, fakat o bir türlü bu olayın etkisinden kurtulamaz. Çeşitli şeylerle kendini avutmak istemesi ve dikkatini başka şeylere yöneltmesi de bir çare değildir:

"-und bin zu Hause, und die Lampe brennt, und die Zigarre ist angezündet, und die Bücher liegen da, und alles ist bereit, dass ich mich so recht behaglich fühlen könnte.... Aber es ist ganz vergeblich, und ich muss immer an dasselbe

denken." (Bd.1, s.220)

Kadın ise yeniden kocasının cesetini incelemek için ve yeniden, ona dönmek için çaba sarf etmektedir. Fakat bütün çabaları boşadır. Çünkü kocası onu değil sıfatını, bir an bile görmek istememektedir. Kadın, kocası onu hatırlayan diye her ay bir demet çiçek gönderir. Koca bir süre sonra karısının ölüm haberini alır ve bundan kendisini sorumlu tutar. Çünkü kadın salaklıktan ölmüştür. Kadının ölümünden sonra bir demet çiçek daha gelir. Bu son çiçekler, kadının ölmeye evvel adama gönderdiği çiçeklerdir. Bu defa çiçekler ona eskisinden daha çok şey ifade etmektedir. O anda adam kendi kendine

"Ah wir verstehen den Tod nicht, nie verstehen wir ihn; jedes Wesen ist in Wahrheit erst dann tot, wenn auch alle die gestorben sind, die es gekannt haben." (Bd.1, s.224).

demektedir. Yazar bu nuvelde, insanlar ölseler bile, onları hatırlayan ve hatırlatan şeyler oldukça onlarında yaşayacağı, söz konusu ölümün bir fiziksel olay olduğunu tasvir etmektedir.

Ölüm gerçeği, Schnitzler'in kahramanları için çoğu yerde dünyevi acılardan kurtuluş anlamı taşımaktadır. Else (Fräulein Else) öldükten sonra her şeyin biteceğini, bütün acılardan kurtulacağını, ölümden sonra hiç bir tehlike olmadığını olsa olsa yalmaların tehlike olabileceğini düşünür:

"Vor den Schlangen habe ich keine Angst, wenn sich nur keine in den Fuss beisst." (Bd.2, s. 353)

Ölümler Konuşmazlar (Die Toten schweigen) nuvelinde ölenlerin, yaşayanların hayatında bıraktığı izlerin nasıl sürüp gittiği ve onların hayatında bıraktığı izlerin nasıl etkili olduğunu anlatmaktadır. Bu nuvelde karakterizasyon ve vicdansızlık en yüksek noktaya ulaşmıştır. Bir profesörle evli olan Emma kocasını öldürmektedir.

Emma sevgilisi Franz'la buluşur. Paytonla doluşırken fayton devrilir ve Franz olay yerinde ölür. Emma ise olaydan yara bile almadan kurtulur ve hiç kimseye görünmeden gizlice evine gelir, şüursuz bir şekilde yaptıklarına kocasına itiraf eder. Emma'yı itirafa zorlayan sevgilisi Franz'ın ölümüdür. Bu olay onu içten içe rahatsız ettiği için isteniyerek te olsa bu itirafı yapmak zorunda kalmıştır.

Schnitzler bu nuvelde "Ölümler Konuşmazlar", fakat onların yaşadıkları izlerin onları konuşturacağı tesini savunmaktadır. Hikayenin başlığı "Die Toten schweigen" bunu ironik bir şekilde dile getirmektedir.

c- Evlilik Problemleri

Schnitzler'in en çok işlediği konuların başında evlilik problemleri gelmektedir. Yazar daha çok başarısız evliliklerden örnekler vermiştir. çiftlerin aile hayatında gösterdikleri başarısızlıklara sebep olarak kendi arzu ve duygularına ön planda tutmalarını ve bencil oluşlarını göstermektedir. Eşler kendi arzularını gerçekleştirmeyi tercih ettiklerinden bir birlerinden uzaklaşmaktadır. Schnitzler'in kahramanları için evlilik bazı sosyal ve cinsel problemlerin çözümü manasına gelmez. Aksine beraberinde daha fazla problemler getirmekte, ve bunlar evlilik süresi boyunca devam edip gitmektedir.

Schnitzler, kahramanlarının erotik maceralara sürüklenmesine sebep olan, saklı kalmış bazı duyguları, hatıra kırıntılarını, hayal ve rüyaları ustalıkla işlemektedir.

Berta (Frau Berta Garlan) libidonun, ve gençlik duygularının baştan çıkarıcı etkisiyle önce eski sevgilisi Emil Lindbach'ın arzularına boyun eğmiş, fakat içinde yaşadığı toplumun koyduğu sınırları, yasakları aşamıyarak, toplumun caydırıcı yönlerinin etkisinde kalarak bu maceradan son anda vaz geçmiş ve eski yaşantısına dönmüştür.

Frau Berta Garlan nuveli, taraflar bencil duygularını yendiği taktirde, eşler arasında gerçek bir münasebetin kurulabileceğine örnek gösterilebilir.

Uzun bir evlilikten sonra felç olan bay Rupidus karısı tarafından aldatılmaktadır. Fakat karısı onu terketmediği için onlara katlanmaktadır. Bayan Rupidus ise, libidonun esiri olup kocasını aldatmasına rağmen, kocasını böyle kötü bir durumda kaderi ile baş başa bırakıp terk etmek istememektedir. Bay Rupidus ise, karısının onu terkedeceği günü korku ve endişe içinde beklemektedir. Karısına ızdıraptan başka verecek hiç bir şeyi olmayan kocanın terk-

edileceği endişesine kapılması normal bir düşüncedir. Bayan Rupius kocasını aldattığı için iyi bir insan sayılmaz. Zaten onun tek kötü yanı da budur. Genç ve güzel olan kadın kocasından görmediği erotik yakınlığı dış çevrede bulur. Akrabalarını ziyaret etme bahanesi ile sık sık oturdukları küçük kasabayı terk ederek Viyana'da sevgilisi ile buluşur. Bay Rupius olan bitenlerin farkındadır. Fakat karısı neticede ona döndüğü, iyi davrandığı için olanlara katlanmaya razı görünmektedir. Bu durum fazla devam etmez ve her şey açığa çıkar. Bayan Rupius yasak aşkının neticesi olarak hamile kalır. Karısında taşıdığı çocuğu kocasına farketmese de doğurmak için evini uzun bir süre için terk etmek ister. Bay Rupius'un karısının hamile olduğundan haberi yoktur. Karısının onu artık dönmek üzere terkedeceğini düşünür ve büyük bir korku ve paniğe kapılır. Bayan Rupius ise kocasına daha fazla işkence yapmamak için, kocasını terk etmek yerine, kürtaj yapmaya karar verir. Kürtaj neticesinde ölür. Agoni (can çekişme) anında kocasına karşı hissettiklerini şöyle dile getirir:

"Nur dich, glaub' mir, nur dich habe ich."(Bd.1, s.510)

Bayan Rupius'un kocasının dünyasını tahrip etmemek için çocuğunu ve kendi hayatını feda etmesi bay Rupius'u aşırı derecede üzmettedir. Her şeye rağmen karısı ile beraber olmayı arzu etmiş başkasının çocuğunu bile kabüllebeneceğini göstermiştir:

"Ich hätte es aufgezozen, aufgezozen wie mein eigenes Kind."
(Bd.1, s.512)

Ölüm bu nuvelde gerçekleri ortaya çıkarmıştır. Eşler birbirlerinin sonunu hazırlamıştır. Birbirlerine anlayışlı davranabildikleri halde, gerçekleri birbirinden saklıyor ve müşterek bir dünya kuramıyorlar.

Schaitzler evlilik problemlerine sebep olarak başta psikolojik dengesizlikler olmak üzere, devrin sosyal bunalımlarına ve kadınların feminizm cerayanının tesiri ile davranışlarında müstakil olmak

istemelerini göstermiştir. 1848 "Mart ihtilâl" inden bu tarafa kadınların elde ettikleri kadın-erkek eşitliği (Emanzipation) dalgasına bir neticesidir. Ayrıca Schnitzler Freud'çu görüşle yazdığı için, kahramanlarında "libido" nun çok tesirli olduğunu ve evlilik sadakatine imkân vermediğini görürüz (1).

Şafakta kumar (Spiel im Morgengrauen) nuvelinde Leopoldine' nin evliliği meşrulaştırılmış fahişelikten başka bir şey değildir. Tegnen Kasda'nın dayısı, Leopoldine'yi servetini feda ederek, şerefini zedeleyerek sanki satın almıştır. Leopoldine haftada yalnız bir gününü kocasına ayırmış, onun bütün servetinin idaresini eline almış ve kendini garantiye almak için de kocası ile sözleşme yapmıştı. Evlilik sayesinde paraya kavuşan kadın, sosyal bağımsızlığına da kavuşmuştu ve günlerini dilediği gibi geçirmekteydi. O hürriyetle mutluluğu aynı kabul etmekte, tegnen Kasda ona mutlu olup olmadığını sorduğunda,

"Ich glaube schon." (Bd.2, s.570)

cevabını almaktadır. Daha sonra konuşmasını şu şekilde sürdürmektedir:

"Vor allem bin ich ein freier Mensch, das habe ich mir immer am meisten gewünscht, bin von niemandem abhängig wie ein Mann." (Bd.2, s.570)

Erkek kahramanlar cinsel bakımdan kendilerini hür saydıkları halde, eşlerini sahip oldukları bir mal gibi görüyorlar. Bu durum eşler arasındaki ilişkileri zedelemekte, normal ilişkiye imkân vermemektedir. Tek tarafın çabaları problemleri çözmekte hatta daha da artırmaktadır.

Yunanlı Dansöz (Die Griechische Tänzerin) nuvelinde Mathilde' nin evliliğini kurtarmak için gösterdiği bütün çabalar boşa çıkmaktadır. Mathilde'nin kocası Greger, geniş bir serbestlik içinde hareket ediyor ve karısına karşı akıl almaz bir şekilde sorumsuzca

davranıyor. Hatta Gregor karısının yanına da hile başka kadınlara kur yapıyor ve çeşitli kadınlarla yakınlık kuruyor. Bütün olup bitenlerden haberi olan Mathilde devamlı anlayışlı tavırlar takıyor ve kocasını kışkırdığını ne çevreye ne de kocasına belli ediyor:

"Lieber Freund, Sie glauben, dass er mich um Geldes willen geheiratet hat; Sie glauben, dass er mich nicht liebt; Sie glauben, dass ich nicht glücklich bin - aber Sie irren sich Sie irren sich ganz bestimmt. Sehen Sie doch, wie gut gelaunt ich bin, wie meine Augen leuchten." (Bd.1, s.570)

Mathilde'nin hoş görüşü kocasını bu tür maceralardan uzak tutmaya yetmiyor. Gösterdiği çabaların boşa çıktığını, artık bir fayda getirmeyeceğini anlayan Mathilde ölümü seçiyor. Ölürken bile gururundan fedakârlık etmiyor ve ölümüne normal bir vaka süsü veriyor:

"So wie sie vor ihrem Gatten die glückliche Frau gespielt hat, vom ersten Augenblick bis zum letzten, während er sie belogen und zum Wahnsinn getrieben hat, so hat sie ihm auch schlusslich einen natürlichen Tod vorgespielt,..." (Bd.1, s.579)

Evlilikte erotik maceraların her zaman yuvayı yıkmayacağını, yıkılmaması için de eşler arasında derin bir anlayışın hâkim olması veya taraflardan birinin olayları iyi değerlendirebilecek durum, uygunluk ve anlayışa sahip olması gerekmektedir.

Ölümler konuşmazlar (Die Toten schweigen) nuvelinde bayan Emma kocasını bir başkası ile aldatmaktadır. Emma, sevgilisi ile bir fayton sefası yaparken fayton devrilir ve sevgilisi olay yerinde ölür. Emma onu olduğu yerde bırakarak gizlice, kimseye görünmeden evine döner. Yazar bu nuvelde bencil duyguların her şeyin üstünde

olduğunu işlemiştir. Emma'nın bu erotik macerasını ölen sevgilisi dışında hiç kimse bilmez. Bunu rağmen bazı duygular onu, yaptıklarına kocasına itiraf etmeye zorlar. Bu itiraftan sonra, Emma başına gelen bu korkunç olayın rahatsız edici etkilerinden kurtulur:

"As würde vieles wieder gut." (Bd.1, s. 312)

Dul (Der Witwer) nuvelinde Richard, ölen karısına defnettikten sonra eve döner ve en iyi arkadaşı olarak telakki ettiği Hugo'yu bekler, onun tecellisine ihtiyacı vardır. Fakat karısının masasında bulduğu bir kaç mektup sayesinde, ölen karısının onu aldattığını, hem de bunu en iyi arkadaşı Hugo ile yaptığını öğrenir. Karısının ölümünden dolayı duyduğu üzüntü kaybolur ve onun yerini nefret ve intikam hırsı alır.

"dass dieses Weib zu früh für seine Rache gestorben; wenn der andere wiederkommt, so wird er ihn mit diesen Händen niederschlagen wie einen Hund." (Bd.1, s.233)

Fakat Richard bir süre sonra karısı öldüğü için onu affemeyi düşünür.

"Der Tod versöhnt." Bd.1, s.233)

Richard, Hugo'nun karısının ölümüne kendisinden daha çok üzüleceğini, gerçek sevginin karısı ve Hugo arasında olduğunu düşünür. Aradan bir müddet geçtikten sonrada Richard Hugo'nun başka bir sevgilisi olduğunu, onunla karısı ölmeden nişanlandığını öğrenir. Karısının bir oyuncak gibi kullanılması, istismar edilmesi, Robert'i iyice öfkelenlendirmektedir. Robert daha sonra karısının Hugo'nun nişanlı olduğunu bildiği halde onunla ilişkilerini sürdürdüğünü öğrenir. Hugo ile karısı arasındaki ilişkinin sevgi ile ilişkisi olmadığını, bunun bir adilik, karısının da bir fahişe olduğunu anlar.

Çebanflütü (Hirtenflöte) nuvelinde yaşlı koca Erasmus, köylü

kızı olan Dionysia ile evlenir. Üç yıllık evlilikten sonra Erasmus, gerçekte karısını tanımadığını anlar. Tecrübesiz karısına tecrübe kazanması için maceralı bir hayat yaşaması gerektiğini düşünen Erasmus ona geniş bir serbestlik sağlar ve onu maceralı bir hayat sürmesi için teşvik eder. Ayrıca ona bağından geçmesi muhtemel bütün olayları anlayışla karşılayacağına dair söz verir. Uzun maceralı bir serüvenden sonra kocasına dönen Dionysia beklediği anlayışı da bulur. Fakat Erasmus karısından bu deneyin pek başarılı olmadığını öğrenir. Dionysia kocasının yanında bulduklarından başka bir şey bulmadığına, sonsuz hürriyetin de, mutlak itaat gibi mutluluk vermediğini, ikisinin ortasını bulmak gerektiğini söyler. Kocasının bütün ısrarlarına rağmen, Dionysia onu terkeder ve izini kaybeder.

2. B Ö L Ü M

a- Karanlığa Kaçış (Flucht in die Finsternis)

Bu novel Schnitzler'in en son eseridir. 1931 de, ölümünden bir gün önce yayımlanmıştır. Nuvelin konusu onu 20 yıl öncesinden meşgul etmeye başlamıştı. Schnitzler o zamanlar konuyu ana hatlarıyla şöyle belirlemişti: Birisi çaldıracağı endişesine kapılır ve doktor olan kardeşinden, kendisinde delilik semptomları ortaya çıkarak öldürülmesini talep eder. Fakat bir süre sonra kardeşinin onu yaklaştıkça deli sanıp öldürebileceğini düşünerek korkuya kapılır ve bu korku içinde kardeşini öldürür.

Schnitzler, karanlığa kaçış (Flucht in die Finsternis) isimli bu novelinde bir insanın delirmesi sürecinde gösterdiği semptomları, bu durumdaki bir kişinin sistematik bir şekilde artan heyecanlarını okuyucunun gözleri önüne sermiştir.

Karısının erken ölümü ile mutlu evliliği son bulan Robert, aklını anlamsız bir yaşantı içinde bulur. Çok erken son bulan bu mutluluk ve içinde bulunduğu boşluk onu depressif bir mizacı eder. Böylece o kötünser olur. Saplantı (obsession) ve kuruntu (Hypochondrie) gibi şikayetler yüzünden kendisini belirli bir konuya ve işine veremez.

Robert bu ruhi dengesizlik içinde iken, teğmen arkadaşları Höhnburg anormal neşe ve keder halleriyle depressif-manik belirtiler gösterir ve çıldırır. Bu olay Robert'i oldukça etkiler ve kendi sonunu Höhnburg'un sonuna benzetir. Ani neşe ve keder halleri onda da baş gösterir. Viyana'ya döndüğü günün akşamı bir lokalde depressif-manik tavırları ile çevresindekileri rahatsız eder:

"Er lächelte, oder wollte viel mehr lächeln, dann plötzlich fühlte er seine Lippen zucken, Tränen steigen ihm in die Augen, und er konnte sich eben noch nicht mit Mühe zurückhalten, laut aufzuschluchzen. Er biss die Zähne zusammen, und lachte nun auf, aber so laut und schrill, dass etliche Blicke nach ihm wandeten." (Bd.2, s.916)

Çevresindeki insanların davranışları Robert'e, Hühburg'un durumunu hatırlatmaktadır. Bu feci sona düşmemek için, büyük kardeşi Otto'dan, kendisinde delirme belirtileri zuhur eder etmez öldürülmesini ister:

"Stelle Robert die Forderung an den Bruder, dieser möge, wenn er irgendeinmal, sei es Morgen oder in jener Zukunft, die Vorzeichen einer Geisteskrankheit an ihm entdeckte, ihn ohne weiteres auf rasche und schmerzlose Weise, wie sie dem Arzte ja immer zu Gebote stünde, vom Leben zum Tode befördern." (Bd.2, s.910)

Bu işte kardeşinin bir suçu olmadığını ispat içinde ona yazılı bir belge verir. Bu belgede kendi arzusu ile öldürülmek istediği yazılıdır.

Nuvel başlarken, Robert 6 aylık iznini geçirdiği adadan ayrılmak üzeredir. Bu izin ona, sınırlarının bozulması, zihninin zayıflaması, ruhi dengesizlikler göstermesi, işini yapamaz hale gelmesi, yavaş yavaş toplumdaki yerini ve değerini kaybetmesi üzerine verilmiştir. Robert'in bu hastalık belirtileri tatil dönüşü azalmamış aksine daha da artmıştır. Adadan ayrılacağı gün kaldığı otel odasının vurulması üzerine, geceleyin kapıyı kilitleyip kilitlemediği sorusu aklına geliyor:

"Roberts erster Gedanke war, dass er gestern abend nun doch wieder vergessen hätte, die Tür zu versperren; aber er hatte kaum Zeit, einer Verstimmung über dieses neuerliche Zeichen von Zerstreutheit nachzugeben." (Bd.2, s.902)

Unutkanlığı hala devam etmektedir. Tatil bittiği halde kendinde bir iyileşme göremeyen Robert doktorlar hakkındaki kuşkusunu şöyle ifade etmektedir:

"Hatten die Ärzte sich geeirt oder ihn mit Absicht getäuscht, die von einer 6monatigen zerstreuenden Reise vollkommenene Genesung für ihn zu erwarten behaupteten?" (Bd.2, s.906)

Alberta'nın Robert'i terkmesi problemlerini daha da artırmıştır. Ayrıca çalışmayı sevmeyen Robert tatilde iyice tembelliğe alışmıştır:

"Ein Glück, dachte er, dass man noch keine Amtsstunden einhalten und sich morgen wird ausschlafen können." (Bd. 2, s.916)

Geceleri derinli hezeyan (Verfolgungssahn) gören Robert uyumamakta ve sabahları kendini yorgun hissetmektedir.

Robert tatilden döner dönmez kardeşinin yanına gideceği yerde, çıldıran arkadaşı Höhnburg ve onun kız arkadaşı ile beraber eğlendikleri otele yerleşir. Kendi geleceğini arkadaşının geleceğine benzetme hali tekrar başlar. Bu duyguların etkisi ile, hayatının kardeşinin elinde olduğunu düşünerek onu ziyaret etmekten çekilmektedir. Robert'in hezeyana birden bire şekil değiştirir, doktorların da diğer insanlar gibi delirebileceklerini ve normal insanları deli sanabileceklerini, böylece kendi hayatının bir delinin elinde olacağına düşünür:

"Aber kam es nicht auch vor, dass die Ärzte sich täuschen? Können sie nicht selber irrsinnig werden und einen geistig Gesunden für Geisteskrank halten? (Bd.2, s.911)

Bu düşünceler zaten var olan kuruntularını (Zwangsvorstellung) artırır ve bu kuruntular dayanılmaz bir hal alır. Robert'te "Paranoid şizofreni" belirtileri baş göstermeye başlar. Bu ruhi denge­sizliğin hâkim belirtisi olan hezeyanlar Robert'te sık sık görülmeye başlar, ve o ancak hezeyanlarına ilişkin olmayan konularda diğer insanlarla ilişkiler kurmakta ve normal davranışlar göstermektedir. Bilhassa hayatını kardeşinin elinde gördüğü için, ondan duyduğu en küçük teselliler bile Robert'i mutlu etmektedir:

"Von seinem Bruder als ein Geneser, ja ein Gebessertes

vielleicht, mit Herzlichkeit begrüßt werden, dünkte ihm das Beste, was die Heimat zum Empfang ihm bieten konnte." (Bd.2, s.906)

Geceyi otele geçiren Robert rahat bir uykudan sonra kendini heseyançarından kurtulmuş hisseder ve kardeşi Otto'yu ziyarate gider. Doktor olan Otto henüz muayenehanesinden dönmemiştir. Yengesi onu çok iyi karşılar ve sohbeta koyulurlar. Robert bu sohbet anında kendisinde şimdiye kadar farkına varmadığı ekaiklikler hisseder. Bazı şeyleri, hayatının büyük, unutulması mümkün olmayan çok önemli bir bölümünü hatırlamadığını farkeder. O bir hafıza boşluğu ile (Gedächtnislöcher) baş başadır. Hafıza boşluğu onun depressif mizacının bir parçasıdır. Çünkü o yakın geçmişe ait bazı olayları bile hatırlanamamaktadır. Hatırlanması bir yana, olayları gerçeklerden saptırmakta ve tehlikeli bir şekilde yorumlamaktadır. Robert kız arkadaşına Alberta ile nasıl vedalaştıklarını hatırlayamaz. Alberta ona iyileşmesi için verilen altı aylık seyahate refaket etmiş, Robert, Alberta ile olan ilişkilerini iyi sürdüremediği için de onu terk ederek bir Amerikalı ile evlenmiştir. Robert, onu bir çeşit şuur bulanıklığı (Dümmmerzustand) içinde öldürdüğünü ve bu gerçeği şuur altına ittiğini sanmaktadır:

"Ob er sie nicht gar erwürgt und nacher unter verwittertem Laub versteckt und eingescharrt hatte. Nur dies war sicher: Er war mit ihr in den Wald gegangen und ohne sie zurückgekehrt; ob sie später allein zurückgekommen war, das hatte er niemals erfahren." (Bd.2, s.921)

Hatta Robert kendi karısını bile öldürmüş olabileceğini düşünür ve kendini mahkeme önüne çıkarılmış gibi savunmaya çalışır:

"Wie darf man mich denn wegen eines Wahns vor Gericht stellen. Ich bin krank meine Herren Geschworenen, aber ich bin kein Verbrecher. Die Umstände sprechen gegen mich. Forschen Sie nach, meine Herren. Alberta ist in Amerika verheira-

tet, und meine Frau war herzleidend. Sie ist eines natürlichen Todes gestorben." (Bd.2, s. 935)

Bu kezeyanları, çaldırmaq üzere olduğunu gösteren delil olarak gören Robert, bütün çabalarına rağmen bunların etkisinden kurtulamaz. Kardeşi Otto'nun onu deli sanarak öldürebileceğini düşünür ve bu kuruntularını ondan saklamak için karar alır:

"Es ist immer sicherer, von solchen Einbildungen auch seinen nächsten Freunden nichts zu verraten. Ich werde auch Otto nichts davon sagen." (Bd.2, s.929)

Robert seyahatten döndükten sonra, yaşama tarzına etki edecek bir tesadüfle tanışılır. Tatil yaptığı adadan yüzeysel olarak tanıdığı Paula'ya rastlar. Ona büyük bir yakınlık duyar ve aralarında normal bir ilişki başlar. Paula, onun problemlerini anlayan pek az insandan biridir. O Robert'in içedönük (introvertiert) bir tip olduğunu, kendi ile bile uyum sağlayamadığını anlayacak kadar ona yakındır. Bir sohbet anında, Robert'in ruh halini en iyi bir şekilde ortaya koyuyor:

"Beschäftigen Sie sich ein bisschen zu viel mit sich selbst?" (Bd.2, s. 933)

Robert çeşitli saplantılarını başka konularla kaydırmak istemesine rağmen, çaldıracağı veya kardeşinin çaldırıp onu deli sanarak öldüreceği kuruntusundan kurtulamamaktadır. Robert Otto'ya sıhhatli olduğu, ve iyi bir ruh haline sahip olduğu zaman görünmek suretiyle onun muhtemel kuşkularına silmek istemektedir:

"So entschloß er sich, den beabsichtigten Besuch vorläufig zu verschieben, um Otto nach einer gut verbrachten Nacht, erfrischt, in gehobener Stimmung und demöglichst - denn auch dies erschien ihm nicht ohne Bedeutung - bei gütlich auf-

gehelltem Wetter zum erstenmal wieder gegenüberzutreten."
(Bd.2, s.911)

Bu çabasına rağmen yine de kardeşinin onu zehirleyerek öldüreceği kuruntusundan kurtulamaz. Otto,Robert'i evine yemeğe davet eder, fakat Robert bu davetten kuşkuludur:

"Heute Abend sollte es geschehen. Ein Pülverchen in den Wein oder in den Kaffee ... alles ist vorbei."(Bd.2,s.931)

Robert'in, sevgilisi Paula için beslediği duygular da sık sık değişmektedir. Daha önceki gönül meselelerinde olduğu gibi, Paula'ya da sevginin yanı sıra kin de duymaktadır. Bu karşıt duygular (Ambivalenz) onun depressif mizacından kaynaklanmaktadır. fakat gün geçtikçe Paula'ya daha fazla bağlanmakta ve daha çok yaklaşmaktadır. Robert'i ona bağlayan asıl neden Paula'nın ona ihtiyacı olmasıdır. Paula'nın babası zimmetine para geçirdiği için Viyanayı ve ailesini terk etmek zorunda kalmıştır. Onun bu durumu Robert'te merhamet uyandırmıştır:

"Durch das Unglück, das die Familie betroffen, war er Paula nähergerückt." (Bd.2,s.939)

Aynı duyguları fakir bir kadın olan piyano öğretmenine de duymuştur. Piyano öğretmenini Paula'dan önce tanımış ve onunla birlikte bir gece geçirmiştir. Robert bir daha görüşmemek üzere bu fakir, sefil bir hayat süren piyano öğretmeninden ayrılırken duyguları saklıyamadı:

"Und mitleidsvoll-schuldbewusst streifte sein Blick ihren Scheitel."(Bd.2, s.924)

Robert piyano öğretmeni ile anlık zevkleri için beraber olmuştur. artık onunla beraber olmak istemediğinin de ima etmiştir:

"Und als er aufblickte, las er in ihren Augen: wir werden

uns gewiss nie wiedersehen. Ich habe dir kaum gefallen, das weiss ich; mein gestricktes Leibchen war nicht nach deinem Geschmack und mancherlei anderes, was ich eben nicht besser habe und das du anders gewohnt bist." (Bd.2, s.925)

Piyano öğretmeninin bu ifadelerinden, diğer erkekler gibi Robert'in de onu istismar etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu öğretmenin hayali onu hiçbir yerde rahat bırakmamakta ve onu huzursuz etmektedir.

Doktorun tavsiyesi üzerine gittiği yerden tekrar Viyana'ya dönen Robert, kardeşinin çalışmanın ona iyi geleceğini söylemesine uyarak işine döner. İş ile meşgul olduğu için fazlaca kendini dinlemeye vakit bulamaz. Bu yüzden kuruntularından ve depressif mizacının etkisinden bir müddet kurtulur. Kısa bir süre sonra da Paula ile nişanlanır. Bu arada amerikalı ile evlenen eski sevgilisi Alberta'dan bir mektup alır ve onun yaşadığını öğrenince katil olduğu kuruntusundan da kurtulur. Karısını da öldürmüş olamayacağını onun kalp hastası olduğunu, tabii bir ölümün onları ayarış olduğunu da düşünür. Böylece bu saplantıdan da kurtulur. Sosyal ilişkileri yavaş yavaş normale dönen Robert, ruhi rahatsızlıklardan kurtulduğunu söyler:

"Ein Hypochonder mag ich ja sein, aber ein Idiot bin ich nicht. Ubrigens habe ich mich noch nie so jung und so gefüllt wie jetzt." (Bd.2, s.935)

Zamanla kuruntuları şekil değiştiren Robert, artık kendisinin düzeldiğini, kardeşinin delirebileceğini ve onu deli sanabileceği kuruntusuna kapılır; Otele onu ziyaret etmeye gelen kardeşinden korkarak bu ziyaretten pek memnun kalmaz:

"Was hat dieser Besuch zu bedeuten? fragte er sich, was will er hier? Flüchtig fuhr ihn durch den Sinn, ob er nicht etwa ein giftiges Pulver mitgebracht hätte, das sich in Raum

verbreiten und später seine verderbliche Wirkung entfalten sollte."(Bd.2,s.969)

Robert'te savunma mekanizması (Abwehrmechanismen) devamlı faaliyet halindedir. Kendi anormalliklerini kardeşine maletmektedir (Projektion) ve onun normal davranışlarını kuşkuyla izlemektedir. Kengesi Otto'nun son zamanlarda çok çalıştığını, devamlı yorgun olduğunu söylemesi üzerine, Robert bu halleri delirne belirtisi olarak görür:

"Sollte er kränker sein als ich."(Bd.2, s.954)

Robert'in obsessif rahatsızlıkları tekrar artmaya başlar ve heyecanları gittikçe belirginleşir. Bu durum onun davranışlarını etkiler ve onlara yön verir. Zaman zaman çevresindeki insanları Otto'dan gelebilecek muhtemel tehlikelere karşı uyarmayı kendisine görev sayar. Otto ile bir aray geldiklerinde, ona çok iyi davranan Robert, onun düşüncelerine de değer veriyor görünür, fakat aslında onun her söz ve mimiğinden bazı anlamlar çıkarır:

"In seinen Augen war Angst, Mitleid und Liebe ohne Mass. Doch dem Bruder bedeutet der feuchte Glanz dieses Blickes Tücke, Drohung und Tod."(Bd.2, s.984)

Onun her davranışının altında ölüm tehlikesi saklı olduğunu sanar ve ona olan güvensizliğini bir türlü yenemez.

Gittikçe artan obsessif mizacı yüzünden, şüpheleri artan Robert kardeşi tarafından öldürüleceği, çünkü onun artık bir deli olduğunu sanmaktadır:

"Wie oft schon hatte man gehört und gelesen, dass ein Wahnsinniger die gesunden Menschen in seiner Umgebung für Wahnsinnig hielt, dass ein geistig völlig normaler Mensch fälschlich alle Irrsinnig erklärt und ins Narrenhaus gesperrt "

wurde? (Bd.2, S. 956)

Gittikçe tahammül edilmez hal alan hezeyanları neticesinde, Otto'ya verdiği, "Todesurteil" (idam hükmü) diye nitelendirdiği belgeyi alarak kendini güven altına almak ister. Otto ise böyle bir belge bile aldığı unutmamıştır. O bu belgeyi kardeşini teskin etmek için aldığına hatırlar.

Robert bu belgeyi almakla da tehlikenin bitmeyeceğini, bu belgenin kopyasının alınabileceğini,

"Otto hat eine Abschrift genommen und sie vom Notar beglaubigen lassen." (Bd.2, s.970)

tehlikeden kurtulmak için bir başka çare düşünür ve Otto'yu deli olmadığına inandırmaya çalışır:

"Ich habe mich niemals vorher so Wohl gefühlt, also mach dir um meintwegen keine Sorgen, Ich versichere dich, dass mit keinem Menschen auf der Welt tauschen möchte." (Bd.2, s. 969)

Nihayet Robert bütün bunların bir kurtuluş olmadığına inanarak, çareyi kaçmakta bulur. Nişanlısı Paula'ya da beraber götürmek istemektedir. Paula'ya bu yolculuğa ikna etmek için bir hikaye uydurur. Paula'ya, Alberta'nın amerikalı sevgilisinin Viyana da olduğunu, kışkıncılık yüzünden hayatının tehlikede olduğunu, her yerde takip edildiğini söyler. Paula bu yalana inanmış görünür. Viyana'ya terk etmek üzere istasyonda buluşmayı kararlaştırırlar. Robert Paula'dan ayrılır, bankadan seyahat için gerekli parayı aldıktan sonra son hazırlıklarına yapmak için daha önce kaldığı ötele gelir. Otelin kapıcısı ona biri tarafından arandığını söyler. Robert dışarıda gördüğü bazı kimselerden kuşulanır, akıl hastanesi götürüleceği kuruntası iyice artar:

"War es so weit, ihn zu verlobfiger Beobachtung in eine Anstalt zu bringen." (Bd.2, s.

Paula'ya beklenenden tehlikeli olacağı düşüncesiyle, ona bir not ba-

rakarak, gitiği yeri, kararlaştırdıkları trenle gelmesini bildirerek, ilk trenle Viyana'ya terkeder. Fakat Paula kararlaştırdıkları trenle gitmez. Robert, Paula'nın durumu anlamış, Otto'ya anlatmış olabileceğini, Otto'nun da onu bulup öldürebileceğini korkusuna kapılır ve ertesi sabah bulunduğu yeri terketmek düşüncesiyle otel odasına çekilir ve hayale (Tagtraum) dalar. O anda onu sık sık olduğu gibi Piyano öğretmeninini hayali meşgul etmektedir. Kapının vurulması ile gündüz rüyasından (Tagtraum) irkilerek uyanır ve tabancasını her türlü tehlikeye karşı cebine koyar. Kapıya vuranın amerikali olduğunu, onu öldürmek için takip ettiğini sanmaktadır:

"Er wusste sofort, dass dies nur Albertas Gatte sein konnte, der gekommen war, rechenschaft von ihm zu fordern." (Sd.2, 982)

Paula'ya ikna etmek için uydurduğu bu hikayeye şuur bulanıklığı (Dämmerzustand) içinde kendi de inanır. O sırada dışarıdan kardeşi Otto'nun sesi gelir. Otto içeri girer, Robert'i tekrar kanzamak, ona olan sevgisini ifade etmek için boynuna sarılır ve saçlarını okşar. Otto'nun bu son yaklaşma tarzını, onun saçlarına okşamak istemesini, kucaklamak için çaba sarfetmesini, ölüm yaklaşması olarak gören Robert'in hezeyanı son safhasına ulaşır. Otto'yu nefsi müdafaa gerekçesiyle öldürür. Burada savunma mekanizması tekrar faaliyete geçmiştir. Robert bu olaydan hemen sonra yaptığı için henüz bilincine vurmada hemen olay yerini terkeder. O soğuk kış gecesinde kendini karanlıklar içinde bulur. Üç gün sonra Robert'in de cesedini olay yerinden çok uzaklarda bulurlar.

Robert'in Otto'yu anlayamaması pek tabiidir. Çünkü her ikisi de farklı dünyaların insanlarıdır. Otto normal, sağlıklı biridir, toplunda itibar gören bir mesleği ve yeri vardır. Robert ise onu içten içe kışkırtmaktadır:

"Denn von Jugend auf hatte er sich dem älteren Bruder gegenüber bei hübschlich glänzenden Eigenschaften als einen

Menschen von geringeren Wert erkannt (Bd.2, s.906)

Robert, Otto'yu kıskandığının farkında bile değildir. Ruhi dengesizlikleri yüzünden, gerçeklerle uyum sağlayamamakta ve gerçekleri bir çeşit şuur bulanıklığı için saptırmakta veya yanlış değerlendirmektedir.

Robert çevresindeki bazı kadınlarla münasebet kurmaya uğraşmış, ilk yaklaşımları normal olmasına rağmen daha sonra davranışlarındaki tutarsızlıklar ve anormallikleri yüzünden bu münasebetleri başarılı olamamıştır. Alberta'yla olan münasebetleri kendi ruhsal dengesizliği sonucu bozulmuştur. Bunları Alberta'nın Amerikadan gönderdiği mektupta yer alan şu sözlerden öğrenmekteyiz:

"Dann fragte sie, wie es ihm ergangen und ob er nicht, was sie ihm von Herzen wünsche, eine Liebe, kleine Frau gefunden habe, die ihn nicht nervös mache, wie es ihr, freilich ganz ohne ihre Schuld, leiders öfters begegnet sei." (Bd.2, s.950)

Robert kardeşi için de ambivalenz duygular taşımaktadır. Ona hem hayran olmakta hem de onu kıskanmaktadır. İnsanlar ona ne kadar yakın olurlarsa olsunlar, Robert depressif mizacının etkisiyle ruhi yapısındaki boşluk paralelinde davranışlar göstermektedir.

Robert, öldürülmesini kendi arzu ettiğini yazmış olduğu belgeyi Otto'dan geri alınca çok sevinir.

"Robert aber fühlte sich wie von einem Bann befreit." (Bd.2, s.910)

Robert çocukluk yıllarını hatırlar, kardeşine sarılır ve ağlamaya başlar. Aniden Robert'in Otto'ya duyduğu bu güzel duygular yerini şüpheyeye bırakır. Kardeşinin ona bir tuzak hazırladığını, önce ona güven verip, daha sonra onu en zayıf anında öldüreceğini düşünür. Gerçekte Otto Robert'e çok iyi davranır ve onu kötülüklerden korumak için de gayret gösterir. Robert Otto'yu öldürmeden önce, Otto'nun yüzündeki ifade bunu bariz bir şekilde göstermektedir:

"In seinen Augen war Angst, Mitleid und Liebe ohne Mass."
(Bd.2, s.984)

Otto kendini işine vermiştir, toplumdaki görevini iyi bir şekilde yerine getirmektedir. Robert'te ise bu sorumluluklar pek gelişmemiştir. Kendini diledikten, başkalarının ona kötülük edeceklerini düşünmekten dolayı işine ayıracağı ne zamanı ne de hevesi kalmıştır. Robert seyahati sırasında garip duyguların esiri olduğunu, kendisini kuruntulardan (Zwangsvorstellung) kurtaramadığını Otto'ya anlatmaktadır:

"Dass ich mich zum Beispiel längere Zeit hindurch nicht entschliessen konnte, das Wasser zu genießen, das mir abends ins Zimmer gestellt wurde, in der Befürchtung, dass irgendwer, sei es nun jemand von Dienstpersonal oder ein anderer Gast, dem Wasser irgend eine schädliche oder gar tödliche Substanz beigemischt haben könnte.

"Nun, und?"

Das ging so weit, dass ich in manchen Nächten, wenn es mir nicht möglich war, mir ein anderes Getränk zu verschaffen, lieber den quälendsten Durst litt, als einen Tropfen zu trinken." (Bd.2, s.943)

Bu anlattıklarının delilik belirtisi olduğunu, kardeşinin onu deli sanıp öldüreceğini düşünür ve pişmanlık duyar. Ve onu deli olmadığına inandırmaya çalışır:

"Diese Eibildungen oder Wahnideen sind natürlich wieder spurlos verschwunden, wie andere vorher."(Bd.2, s.943)

Aslında Robert iyileşmediğinin farkındadır. Tatil yapmasının onu tembelleğe alıştırmaktan başka bir işe yaramadığını iyi bilmektedir. Fakat daha önce Otto'ya verdiği Belge yüzünden, hayatının tehlikede olacağı düşüncesiyle, onu bazı şeyleri Otto'dan nakletmeye zorlamaktadır:

"Von meinen neuesten Wahnideen habe ich ihm nichts gesagt." (Bd.2,s.944)

Robert, Otto'dan delirme belirtisi gösterirsem beni öldür diye talepte bulunmuştu. Hem de bunu bir kardeşlik görevi olarak nitelendirmişti:

"Dass brüderliche Liebe einen solchen Dienst nie und nimmer verweigern dürfe," (Bd.2,s.910)

Otto'nun bu talebi yerine getireceğinden de hiç kuşkusu yoktu. Fakat hikaye ilerledikçe Otto'nun böyle bir niyeti olmadığını öğrenmekteyiz. Otto'nun böyle bir şey yapması için ruhi olarak hasta olması gerekmektedir. Oysa Otto sağlıklı birisidir. Robert, Otto'dan ona daha önce verdiği belgeyi (Todesurteil) geri istediğinde, Otto tepkisini saklıyamamaktadır:

"Hast du wirklich jemals im Ernst daran gedacht, dass ich von dieser mir gütigst erteilten Ermächtigung Gebrauch machen würde?" (Bd.2,s.964)

Otto bu sözü kardeşini teskin etmek, onu rahatlatmak için vermiştir. Bu söz Robert'i teskin edecek, onu sıkıntılarından kurtaracak yerde, onun hezeyanlarını daha da artırmış, hezeyan had safhaya ulaşınca Robert hem kardeşini hemde kendini öldürmüştür. Otto'nun kuruntuların ve hezeyanların nelere mal olabileceğini kestirememesi, hem kendi sonunu hazırlamış, hemde kardeşine hiç bir yarar sağlamamıştır.

Robert'in hezeyanları sürekliliğini kaybetmemekte, şekil değiştirerek devam etmekte. Başlangıçtaki kuruntuları (Hypochondrie), daha sonra hezeyana (Verfolgungswahn) dönüşmüştür. Ona gösterilen iyi davranışların maske olabileceğini, bunların arkasında bazı tertiplerin bulunabileceği endişesi içindedir. Bunun için bulunduğu çevre ve kardeşinden kaçıp kurtulmak istemektedir. Otto ise kardeşinin bu tür davranışlarını hayatın rahat olmayan sorumluluklarının-

dan kaçma olarak nitelendiriyor. Çalışması için ona telkinde bulunuyor:

"Dass dir nach der langen Faulenzerei die regelmässige Arbeit sehr heilsam wird."(Bd.1,s.944)

Otto kardeşine çok düşkündür. Robert'in delirdiği için kaçtığını bildiği halde, deli bir insanın tehlikeli olabileceğini bir doktor olarak değerlendirmiyor ve Robert'in önüne çıkıyor. Bunlar Otto'nun kardeşinin sağlığı için neler göze aldığını göstermektedir.

Robert, Schnitzler'in çoğu figürleri gibi içe dönük bir tiptir. O dış dünya ile olması gereken ilişkilerini iyi kuramıyor ve devamlı maziyi yaşamak istiyor:

"Als wäre der Moment, den er eben durchlebte, in Wirklichkeit längst vergangen."(Bd.2,s.903)

Nişanlısı Paula ile oldukları anlarda, piyano öğretmenini düşünmesi, Robert'i terkedip bir amerikalı ile evlenen Alberta'ya düşünmesi, onun geçmişten kopmadığını göstermektedir. Her an beraber olduğu Paula'ya da geçmişte yaşamış olmayı arzu etmektedir:

"Als gehöre sie einer vergangenen Periode seines Lebens an."
(Bd.2, s.961)

Robert'in ruh sağlığının bozulmasında çevrenin çok etkili olduğuna da onun kendi ağzından öğrenmekteyiz:

"Von Jugend auf als nervös als ein Sonderling, bei vielen als verrückt gegolten hatte."(Bd.2, s.957)

Robert'in depressif mizacı, gerçek hayatta hiçbir tatmin bulamamasına sebep olmaktadır. Robert abisi ile konuşurken bunu itiraf etmektedir:

"Wie haltlos und verloren er seit Jahren dahingedämmert, wie die Amtsgeschäfte ihn nicht befriedigt, alle Vergnügen ihn gelangtweilt hatten."(Bd.2, s.964)

Robert şuur bulanıklığı geçirmekte ve kendini katil sanmaktadır. Kendini mahkemede suçlu koltuğunda sanmakta, delirmesinin sebebi kendi olmadığını söylemektedir:

"Es ist nur ein Wahn von mir, meine Herren Geschworenen, wie darf man mich denn wegen eines Wahns vor Gericht stellen." (Bd.2, s. 935)

Bu nuvelde Schnitzler hikayenin bütünlüğü içinde, Robert'in hezeyanlarını, onların sistemli bir şekilde nasıl çoğaldığını anlatmıştır. Yazar orta yaşlı Robert'i tesadüfen kahraman olarak seçmiştir. Bu nuvelde "Paranoid Şizofreni" nin orta yaşlarda ortaya çıktığını göstermiştir.

Yazar hikayeyi ilkbaharda tabiatın canlanması ile birlikte başlatmıştır. Böylece ruhi rahatsızlıkların tabiatın canlanması ile ortaya çıktığını anlatmak istemiştir. İlkbaharda başlayan ruhi rahatsızlıklar yaz boyunca biraz düzelir gibi görünürse de sızbaharda gittikçe artar ve tahammül edilemez bir hal alır.

b-Şafakta kumar (Spiel im Morgengrauen)

Bu nuvel bize, gelişçi güzel sürdürülen hayatın teğmen Kasda'nın hayatına nasıl mal olduğunu anlatmaktadır.

Teğmen Wilhelm Kasda bir pazar sabahı eski asker arkadaşı Otto Bogner tarafından uyandırılır. Bogner 3 yıl önce kumar borçlarını ödeyemediği için ordudan ayrılmak zorunda kalmıştı. Bogner çeşitli yerlerde çeşitli işler yaptıktan sonra kasıyerlikte karar kılmıştı. Hasta olan oğlunu tedavi ettirmek için gerekli olan parayı, ona emanet edilen kasadan zimmetine geçirmişti. Pazartesi günü ise teftiş yapılacağından, gizlice aldığı bu parayı temin etmesi gerekmektedir.

Bogner gerekli olan parayı, 960 Gulden'i Willi den istemektedir. Fakat Willi'nin sadece 120 Guldeni olduğu için onun bu isteğini yerine getirememektedir. Bu defa Bogner, Willi'yi borç alması için dayısına göndermek ister. Fakat Will bunun mümkün olmadığını, dayısını bir seneden beri görmediğini, onunla aralarının açık olduğunu söyler. Arkadaşının çaresiz durumunu idrak eden Willi, ona yardım etmek için cebindeki parayla daha önce de yaptığı gibi kumar oynayacağını, kazandığı taktirde gerekli parayı ona vereceğini vaad eder.

Teğmen Kasda her pazar olduğu gibi Baden'e gelir. Kumar salonuna girmeden önce, bir baloda tesadüfen tanıştığı Kessner ailesini ziyarete gider. Willi bu fabrikatör ailenin hem kızına hem de hanımına kur yapmaktadır. Günün birinde onlarla sayesinde zengin olmayı hayal etmektedir.

Willi Kasda öğle yemeğini Kessner ailesi ile birlikte yedikten sonra, akşama görüşmek üzere oradan ayrılır. Lokal Schopf'a gelir. Kumar başlamak üzeredir. Oyun masasının etrafına sivil ve askerlerden oluşan bir grup çevirmiştir. Siviller, çok menzin olduğundan bütün dikkatlerin üzerinde olduğu, Tüccar ve aynı zamanda

Güney Amerika Ekvator'u temsilcisi Konsolos, avukat Flegman, tiyatro oyuncusu Elrief ve tiyatro sekreteri Weiss'tan ibarettir. Askerler ise Garnizon hekimi Tugut ve teğmen Greising'tir.

Teğmen Kasda da kısa bir tereddütten sonra oyuna iştirak eder. Oyun akşama kadar devam eder ve Kasda 1000 Gulden'den fazla kazanır. Keesner ailesinin çiftliğine gitmek üzere Kasda lokalden ayrıldığında, Konsolos Schnabel'in hiçte iyi olmayan bakışlarına üzerinde hisseder:

"Und als Willi an der Tür sich noch einmal umwandte, sah er, dass ihn nur das Auge des Konsuls mit einem kalten, raschen Aufschauen von den Karten gefolgt war."(Bd.2,s.519)

Konsolos karanlık bir adamdır. Onun hakkında fazla bir şey bilinmemektedir.

Willi lokali terkettikten sonra Kesner ailesinin oturduğu eve gelir ve onların başka bir yere gittiklerini, akşam yemeğini de dışarıda yiyeceklerini öğrenir. Bunun üzerine Viyana'ya dönmeye akıllılık olacağını, oyunda kaza ettiği paranın da arkadaşı Bogner'i içinde bulunduğu güç durumdan kurtaracağını düşünür, fakat buna rağmen tekrar Lokale gelir. Willi'nin lokale gelmesi Konsolos dışında hiç kimsenin için önemli değildir. Willi lokale girer girmez, onu gören Konsolos yüzündeki sevinç ifadesini saklayamaz:

"Um des Konsuls Mund, der als erster seinen Eintritt bemerkte hatte, glaubte Willi ein spöttisches Lächeln zu gewahren." (Bd.2, s.522)

Willi tekrar oyuna iştirak eder. Saat 9 saralarında onun kazancı 2000 Gulden'i geçer. Yemek yemek için oyuna ara verilir. Willi de Viyana'ya dönmeye karar verir. O kumar arkadaşları ile yemek yedikten sonra Viyana'ya giden son trene yetişmek için ace-

le eder, fakat ona yetişemez. Lokalde kumarın devam ettiğini bildiğinden, treni kaırması onu pek üzmez:

"Willi wusste selbst nicht, ob er ärgerlich oder froh war."
(Bd.2,s.524)

Willi tekrar lokale gelir ve hala devam eden oyuna katılır. Oyun gece yarısına kadar devam eder ve genellikle Konsolos ve Willi arasında şiddetlenir, nerede ise bir kavga halini alır:

"Doch das Spiel hatte sich allmählich zu einem Einzelkampf zwischen Dem Leutnant und dem Konsul Schnabel gestaltet."
(Bd.2,S.526)

Willi'nin başlangıçta iyi giden şansını birden bire döner. kazandığı paralar bitmek üzere iken tekrar şansını döner ve kazancı 4000 Gulden'e kadar yükselir. Daha sonra bütün kazancını, hatta Bogner için düşündüğü 1000 Gulden'i de kaybeder. Garnizon Hekimi Tagut'un onu oyunu bırakması için uyarmasına rağmen, Willi Konsolostan borç alarak oyunu devam eder. Bütün kazandıklarına kaybetmesi dışında, 11000 Gulden de Konsolos'a borçlanır.

Willi ve Konsolos oyun bittikten sonra Konsolos'un arabası ile Viyana'ya gitmek üzere yola koyulurlar. Willi yolculuk esnasında Konsolos'un gerçek yüzünü tanıma fırsatını bulur. Onun kibar davranışlarınının maske olduğunu, çok insafsız ve insanlara karşı kin ve nefret duygularını taşıdığını anlar. Konsolos Willi'ye borçlarını ödemesi için salı gününe kadar mücade verir ve borçlarını ödemediği takdirde durumu garnizon komutanına bildireceğini söyler. Willi'nin bütün yalvarma ve yakarmaları boşadır. Konsolos borçları erteleme-yi kabul etmez:

"Ehrenschulden sind bekanntlich innerhalb vier-undzwanzig Stunden zu bezahlen."(Bd.2, s.540)

Willi için bu parayı bulmak ölmüş kalam meselesi olmuştur.

Onun için zayıfta olsa tek ümit Bogner için borç almak istemediği dayısıdır. Willi dayısına gider, ona içine düştüğü durumu anlatır ve ondan borçlarını karşılaması 11000 Gulden ister. Dayısı ise ona paracı olmadığını, evlenmiş olduğunu ve paraların idaresini karısına devrettiğini anlatır. Dayısı, karısının çok becerikli olduğunu, parayı kendisinden daha iyi idare ettiğini anlatır. Willi dayısının artık bağımsız olmadığını, karısına, daha doğrusu satışta aldığı aşk objesine bağımlı olduğunu, hiç bir şeye yalnız karar veremeyeceğini anlar ve dayısına bağladığı ümitlerini de kaybeder.

Willi'nin dayısı Leopoldine'yi bir çiçekçi kız olarak tanımış ve ona sahip olmak için onunla kadının istediği yönde şartlı bir evlilik yapmıştır. Willi'nin dayısı Leopoldine'yi haftada yalnız bir defa görmektedir. Hemde bunu bir anlaşma ile belirlemişlerdir. Willi bu kadını tanıdığını, hatta onunla vaktiyle intim münasebetleri olduğunu anlar. Willi Leopoldine'yi dayısı ile beraber tanıdığını, dayısı onlardan ayrıldıktan sonra da geceyi onunla birlikte geçirdiğini hatırlar.

Willi içine düştüğü bu güç durumda çok küçük ihtimalleri bile bir ümit ışığı olarak görmekte ve Leopoldine'nin ona yardım edeceğine kendini inandırmaktadır. Willi onun adresini bulur ve ziyaretine gider. Leopoldine tanınamıyacak kadar değişmiştir:

"Sie sah dem Geschöpf nicht im geringsten Ähnlich, das er in der Erinnerung bewahrt hatte, war stattlich...."(Bd.2, s.560)

Willi kendini Leopoldine'nin yanında küçülmüş hissediyor ve acı çekiyor. Hayat ve şeref eş değerdedir. Willi ondan yardım ister, yardımını esirgediği takdirde küçüleceğini söyler:

"Sonst ist eben die Ehre verloren."(Bd.2,s.562)

Willi'nin içinde bulunduğu bu çıkmaz Leopoldine'yi çok sevindirir.

ti. Belki de o uzun süre Willi'nin kendine muhtaç olmasını arzu etmişti. Leopoldine kesin olarak Willi'ye yardım edip etmeyeceğini söylemez, onu ayalar ve ona yardım edip etmeyeceğini akşamleyin bildireceğini söyler.

Willi, sıkıntılarından kısa bir süre de olsa uyku vasıtasıyla uzak kalmak ister ve öğleden sonrayı uyuyarak geçirir. Uyandığında Leopoldine'yi karşısında bulur. Willi' onu 3 yıl önce, beraber geçirdikleri gecenin sabahı bir fahişe yerine koymuştu, sabahleyin onu bir daha görmemek üzere tertetiğinde, gecenin ücreti olarak 10 Gulden bırakmıştı. Willi şimdi bir zamanlar fahişe yerine koyduğu kadın kaşısında küçülmekte, ondan yardım istemektedir. Artık Leopoldine onun için bir hanımefendi olmuştur:

"Also, gnädige Frau, bemühen Sie sich selbst- Ich bin sehr glücklich. Bitte gnädige Frau."(Bd.2,s.566)

Willi Bu güç duruşda Leopoldine'nin yardımını beklediği, bunu ümit ettiği için de onu saygı değer bulmaktadır:

"Entzückend sieht sie aus, dachte Willi. Eigentlich wie eine Frau aus guten, bürgerlichen Kreisen."(Bd.2,s.566)

Leopoldine ne geçmişten bahsetmekte, ne de konuyu para meselesine getirmektedir. Hatta gitme hazırlığı içindedir. Willi ise onu ayalamakta ve sonunda beraber yemek yemeye ikna etmektedir. Yemekten sonra da beraber olurlar ve geceyi birlikte geçirirler. Bu vaktiyle geçirdikleri o ilk geceden farklıdır. Şimdi roller değişmiştir. Bir zamanlar fahişe yerine konan Leopoldine ,Willi için artık tek kurtuluştur. Willi sabahleyin uyandığında, Leopoldine'yi giyinik, gitmeye hazır bir vaziyette bulur. Leopoldine için uzun süre beklediği intikam anı gelmiştir. Tam kapıdan çıkarken Willi'ye 1000 Gulden verir ve geçirdikleri gecenin ücreti olarak nitelendirir:

"Die Tausend Gulden, die sind nicht geliehen, die gehören

dir für die vergangene Nacht."(Bd.2, s.573)

Willi ilk önce şerefini zedelediği için Leopoldine'yi cezalandırmak ister, fakat buna hakkı olmadığını, bunu kendi istediğini düşünür.

Leopoldine parayı bırakmadan, dışarı çıkmak üzere iken, Willi daha önce rastladığı bir olayla, kendi başına gelen bu olay arasında ilgi kurar:

"Er sah das Bild vor sich, wie er in einem Provanzberdell vor vor vielen Jahren einmal eine Dirne einem Herrn hatte nachlaufen sehen, der ihr den Liebeslohn schuldig geblieben war."(Bd.2,s.572)

Willi, hayatını kurtarmak için yaptıklarının, kendini bir fahişe gibi satmaktan başka bir şey ifade etmediğini, böylece subaylık şerefinin zedelediğini düşünür. Böyle bir duruma düştüğü için kendinden iğrenir ve bu iğrenç durumdan kurtulmak içinde intihar eder. (Bak intihar bölümü)

İntihar etmeden önce uğruna şerefini kaybettiği 1000 Gulden'i arkadaşı Bogner'e gönderir. Bogner teşekkür etmek üzere geri geldiğinde Willi'nin kapısının arkadan kilitli olduğunu ve kimsenin açmaması dikkatini çeker ve şüphelenir. o sırada Willi'yi merak edip gelen Garnizon hekimi Tugut ile Bogner kapıyı kırarlar ve Willi'nin cesedi ile karşılaşır. Biraz sonra elinde Willi'nin ihtiyacı olan para ile birlikte dayısı gelir. Onu Leopoldine göndermiştir. Dayı üzüntü ile yeğeni Willi'ye sarılır, burnuna yabancı olmayan belkide kendi evinden tanıdığı bir koku gelir. Bu koku, Leopoldine'nin parfümünün aynasıdır. Şüphelenir ve Willi'nin uşağına, Yeğeni Willi'nin geçen gece misafiri olup olmadığını sorar. Willi onun bu soruyu neden sorduğunu anlar ve son olarak teğmenine karşı görevini göstermek için yalan söyler:

"bis spät in der Nacht -ein Herr Kamerad."(Bd.2,s.582)

Schnitzler'in diğer kahramanlarında olduğu gibi, Willi'de de savunma mekanizması faaliyete geçmiştir. Willi başına gelen bu olaylardan arkadaşı Bogner'i sorumlu tutmaktadır:(Projektion)

"Und in diesem Augenblick war ihm wirklich, als hätte er sich um Bogners willen an den Spieltisch gesetzt, nur um Bogners willen so lange das Schicksal versucht, bis er selbst als Opfer gefallen war."(Bd.2, s.573)

Willi'nin, arkadaşı Bogner'i zor durumdan kurtarmak için kumar oynamış olmasını iddia etmesi bir bahanedir. Bogner'in yaptığı teklif, Willi'nin içindeki kumar oynama arzusunu karşılamaktadır. Else de bize bu yönüyle Willi'yi hatırlatmaktadır. Else (Frühelein Else) de aslında Dorsday'ın yaptığı teklifi yerine getirmek için soyunduğunu iddia ediyor. Fakat aslında bu teklif Else'nin içindeki bazı saklı kalmış arzuları, soyunma, çıplak görüne isteğini karşılamaktadır.

Dorsday gibi Leopoldine ve konsolos da içinde yaşanılan devrin tipik insanını temsil ediyorlar. Onlar da Dorsday gibi karşılıksız hiç bir şey verilmeyeceğini, her verilen şeyin karşılığı alınacağı düşüncesindedirler. Nasıl Else'nin sonunu Babası ve Dorsday hazırlıyorsa, Willi'nin sonunu da Leopoldine ve Konsolos hazırlamaktadır.

Willi'nin intiharı seçmesinin diğer bir nedeni de, onu hayata bağlayacak hiç bir sosyal bağa sahip olmayışındır. Ayrıca onun iyiliğini isteyen pek az insan vardır. Bunlardan biri de garnizon hekimi Tugut'tur. Oyun boyunca Tugut Willi'yi, birç para ile kumar oynamaması için uyarmıştır. Fakat Willi, oyunun akışı içinde kendini kontrol etme yeteneğini kaybetmiş ve kendini, onu nereye götüreceği belli olmayan şansına bırakmıştı. Tugut, Schnitzler'in eserlerinde ender rastlanan iyi insanlardan biridir. Hatta o Willi'nin başına ne geldiğini bilmeden, neler gelebileceğini önceden kestirmiş

ve onu ziyaret etmeye gelmiştir.

Tagut dışında iyi vasıfları olan ikinci bir şahısta Willi'nin uşağı Joseph'tir. Joseph ve Willi arasında büyük bir sosyal mesafe olmasına rağmen, Willi öldükten sonra ona ve diğer insanlara karşı, kolay kolay hiç bir uşağın gösteremeyeceği inceliği göstermiştir. Willi'nin dayısının karısı hakkındaki tereddütlerini basit bir yalanla silmesini bilmiştir. Böylece ölenin nefretle anılmasını ve yaşayanların huzurunun bozulmasını önlemiştir.

Willi de çevresi için iyi bir insan sayılır. Onun zararı kendisindedir. Onun çevresindeki insanlarla olan münasebeti yüzyeseldir. Adımlarla gerçek bir münasebet kuramamaktadır. Hatta onlara karşı ilgisizdir. Baden'e kumar oynamaya geldiğinde, Kessner ailesine uğramış, evin sahibesi ve kızından ilgi gördüğü halde, kumar oynamayı tercih etmiştir. Kessner ailesi ile kuracağı ilişki sayesinde zengin olacağını hayal ettiği halde onlarla beraber olmayı tercih etmemiştir. Bir çok defa onlarla beraber olmasına rağmen, Willi'nin onlara fiziki olarak bile tarif edememesi, onun bu kadınlara karşı ne kadar ilgisiz olduğunu ortaya koymaktadır:

"Ob das Fräulein Kessner blond oder braun oder schwarz sei. Das wisse er selbst nicht genau." (Bd.2, s.512)

Willi başlangıçta yalızlıktan şikayetçi değildir. Ancak o çaresiz duruma düştüğünde yardım edebilecek birinin gereğini duyar. O çaresizliğini Leopoldine'ye anlatırken bunu ortaya koymuştur:

"Wenn man nicht so allein wäre, könnten einem so fatale Dinge Wohl nicht passieren." (Bd.2, s.567)

Willi'ye göre kendi tek eksik yönü zengin olmayışıdır. Zengin olmaya arzu etmekte ve bu arzularını da hayal kurarak tatmin etmektedir. Onun en büyük arzusu, Kessner ailesine içgüvey olmaktır. Bunun gerçekleşmemesi için de hiç bir engel yoktur. Willi'yi onlara

bağlayan bir çok bağın oluşması gerekirken, o onlardan uzak kalmaktadır. Onu asıl onlardan uzak tutan, ne kumar ne de başka bir düşünlülüğüdür. Onu asıl onlardan uzak tutan, onun sosyal ilgisinin zayıf oluşudur.

Willi aynı zamanda saf birisidir. Ruh dünyası onun için fazla bir önem arzetmemektedir. O şekil olarak, para için yapacağı evliliğin kendine nelere mal olacağını düşünmekten yoksundur.

Schnitzler de sık sık rastladığımız, karar vermekten, müstakil düşünmekten yoksun, ipleri başkasının elinde oyuncak olan tiplerden biri de Willi'dir. O ipleri başkasının elinde oyuncak gibi davranan kuklalar gibidir. İlk kumar partisinden sonra Kessner ailesine giden Willi, onları evde bulamayınca ne yapması gerektiğini düşünür ve kendi kendine şöyle der:

" "Gleich nach Wien zurückfahren? Wäre vielleicht das vernünftigste! Wie, wenn man die Entscheidung dem Schicksal überlasse?" (Bd.2, s.521)

Willi, Bogner'in istediği parayı karşılayacak kadar paraya kumarda kazandığı halde, içindeki şeytani yenemez ve her şeyi tesadüfe bırakır. Viyana'ya gitmek yerine, tekrar kumar oynayanların arasına döner ve oyuna iştirak eder. Aslında Willi yalnız tesadüfün kurbanı değildir; Bogner'i kurtarmak için de kumar oynuyor. Onu bu oyun salonuna döndüren, onun kumara olan şursuz düşünlülüğünden başka bir şey değildir. Willi Bogner'i kumar oynayıp kötü duruma düştüğü için tenkit ettiği halde,

"In all seiner günstigen Stimmung aber fühlte er sich doch versucht, dem einstigen Kameraden Bogner innerlich Verwürfe zu machen, nicht einmal so sehr wegen des Eingriffes in die Kasse, der ja durch die unglückseligen Misseren Verhältnisse gewissermassen entschuldbar war, als vielmehr wegen der

dummen Spielgeschichte, mit der er sich vor drei Jahren die Karriere einfach abgeschnitten hatte."(Bd.2, s.512)

kendini tesadüflerin akışına, kumara teslim etmiş, bütün kazandıklarını, kendi parasını kaybetmiş ve hayatına mal olacak kadar da borca girmişti. Bütün bunlar onun başına birazda saflığından gerçekleri göremeyişinden gelmişti. Üstelikte o çeşitli insanların karşısında küçülmüş, küçülmesi bile onu ölümden, intihardan alıkoynamamıştı. Hatta bu küçülmeler onun ölümünü hazırlamıştı.

Leopoldine de Konsolos gibi sadist bir ruh taşımakta, onun gibi gibi teğmenin azap çekmesinden zevk almaktadır. Teğmen Willi Kasda Leopoldine karşısında küçülüp, ondan para isterken, Leopoldine de bundan büyük bir zevk almıştı:

"Zwischen ihren halbgeöffneten, ihren blitzenden Zähnen spielte ihre feuchte Zunge hin und her."(Bd.2,s,573)

Leopoldine, Willi'nin ondan istediği parayı, vereceğini bildiği halde, bir türlü vaad etmemiş ve sonuna kadar sadist ruhunu tatmin etmiştir. Son anda gerekli parayı kocası ile göndermişti, fakat para geç geldiği için, Willi intihar etmişti.

Leopoldine, bozulmaya yüz tutmuş bir toplumun temsilcisi olarak ortaya çıkmaktadır. O kocasını sevmemekte, hatta ondan nefret etmekte, görmeye bile tahammül edememektedir. Haftada bir gün de onun parası için ona katlanmaktadır. Kocasını, kendi ayrı yaşadığı evin olduğu mahalde dolaşırken gören Leopoldine, kocasına tehdit mektubu yazmış ve tekrarı halinde onu terkedeceğini bildirmiştir.

Dayısı Willi'ye, Leopoldine'nin adı bîri olduğunu, bunu bile bile onlarla evlendiğini, hatta daha ileri giderek onun bir fahişe olduğunu söylemektedir:

"Ah du meinst, sie ist eine anständige junge Dame gewesen aus einer guten bürgerlichen Familie? Gefehlt, mein lieber Willi, eine Dirne ist sie gewesen. Un wer weiss, ob sie es nicht heut noch ist - für andere."(Bd.2, s.556)

Willi'nin dayısı, Leopoldine'nin nasıl biri olduğunu bile bile onunla evlenmesi, bütün servetini ona vermesi, Freud'un söylediği gibi, insanın esiri olduğu erotik duygulardan başka ne olabilir.

Schnitzler bu kuvolde Willi, Bogner ve Willi'nin dayısı Wilram'ın daha önceki sorumsuz davranışlarının neticesi olarak nasıl mutsuz olduklarını, mutsuzluklarının onların ruh halini nasıl etkilediğini, boşuk ruh hali ile nasıl yanlış kararlar aldıklarını anlatmaktadır. Onların acizliklerini, zaten sık sık yaptıklarından pişman olmalarını göstermektedir. Otto Bogner, Willi'yi sabahın erken saatlerinde uyandırıp ondan para isterken, pişmanlığını şöyle dile getirir:

"Es war vielleicht doch besser, dass ich nichts hab' von mir hören und sehen lassen, und ganz bestimmt wär's besser, wenn ich heut nicht hätte kommen müssen."(Bd.2, s.507)

Willi' dayısı Wilram'ın yardımına ihtiyaç duyup ona geldiği için pişmanlık duyar:

"Die Wahrheit zu sagen, lieber Onkel, ich wär' wahrscheinlich auch heute nicht gekommen, wenn ich nicht-- also, mit einem Wort, es handelt sich um eine sehr, sehr ernste Angelegenheit. Ich habe eine Dummheit begangen, eine grosse Dummheit. Ich - habe gespielt und habe mehr verspielt, als ich im Vermögen gehabt habe."(Bd.2, s.551)

Wilram da kendisini görmek istemeyen biri ile evlenmiş olmanın azabını çekmektedir:

"Also einmal bin ich in ihrer Strasse ab und auf gegangen, in den Nähe von ihrem Haus, zwei Stunden lang- Sie ist nicht sichtbar geworden. Aber am nächsten Tag ist ein Brief von ihr gekommen, in dem ist nur gestanden, dass ich sie in meinem Leben nicht wieder zu sehen bekomme, wenn ich es mir noch einmal einfallen liesse."(Bd.2,s.556)

c- Genç Kız Else (Fräulein Else)

Çok güzel olan Else, tanınmış bir avukatın kızıdır. Else zengin teyzesinin davetlisi olarak, ailesinden ayrı İtalya sahillerinde, San Martino di Costozza' da bir lüks otelde tatil yapmaktadır.

Bu arada Else ailesinden bir mektup alır ve babasının kumarda yaptığı borçları karşılamak için başkasına ait paraları zimmetine geçirdiğini, mevzubahis olan parayı daha önce bu gibi durumlarda babasına yardım eden akrabalarından bulma denemelerinin de boşa çıktığını, babasının bu özel borçları yüzünden mahvin eşiğinde olduğunu, şayet para 5 Eylül tarihine kadar ele geçerse, babasının savcı arkadaşının tutuklama emrini daha fazla savsaklayamayacağını öğrenir.

Bu mektupla, çaresizlik içinde olan ailesi endokuz yaşındaki kızları Else'den, kendisi gibi aynı otelde kalan zengin aile dostu Dorsday'dan borç almasını isterler. Else ailesinin bu isteğini usun tereddütten sonra Dorsday'a iletir. Fakat Dorsday istenen parayı bir şartla, Else'yi yalnız kendi önünde çıplak gördükten sonra verebileceğini söyler. "Bunu Else'nin ağzından öğrenmekteyiz:

"Nackt willst du mich sehen."(Bd.2, s.346)

Bir başka yerde Dorsday, Else'yi çıplak görmekle mutlu olacağını, çıplak görünmekle onun bir şey kaybetmeyeceğini söylüyor:

"Was ich mir diesmal kaufen will, Else, so viel es auch ist Sie werden nicht ärmer dadurch, dass Sie es verkaufen. Und dass es ein Geheimnis bleiben würde zwischen Ihnen und mir, das schwöre ich Ihnen, Else, bei - bei all den Reizen-durch deren Enthüllung Sie mich beglücken würden."(Bd.2,s.346)

Hoşlanmadığı, nefret ettiği birinin karşısında soyunmak, küçülmek duygusu onun hayatını tahrip etmeye yeter.

Else cazip güzellikte ve arzulu bir genç kızdır. Gönlünü dol-

duran aşk furyesi, onu coşkunluk ve taşkınlığa zorlasaktadır. Böylece o hayata karşı giderilmez bir tetminsizlik duymaktadır. Yaşamaktan zevk almadığı için de kendi tabiatındaki ihtimallere yenememektedir. Onun ruhundaki dinamik unsurlar zevk prensibine dönmüştür.

Else işte bu ruh hali içinde iken istismar ediliyor ve bir eşya, satılık bir mal gibi aşağılanıyor. Hemde buna kendi öz ailesinin ve ailesinin dostu tarafından sebebiyet veriliyor. Yalnız onlar değil, etrafındaki bazı yakın akrabaları da onu problemleri günlerinde yalnız bırakıyorlar ve içinde bulunduğu bunalımı bir türlü görmek istemiyorlar. Bütün bu insanlardan kurtulmak için de ölüm" arıyor:

"Jeden Tag kann ich drüben sein, wo es keine Tanten gibt und keinen Dorsday und keinen Vater, der Mündelgelder defraudiert."(Bd.2,s.364)

Bir başka yerde Else , hiç kimseyi görmek istemediğini, onlara olan nefretini anlatmaktadır:

"Nein ich will niemanden sehen, Ich will nicht nach Wien, zu niemandem will ich, zu keinem Menschen, nicht zu Papa und nicht zu Mama, nicht zu rudi nicht zu Fred, nicht zu Berta und nicht zu Tante Irene."(Bd.2, s.335)

Else teyzesinin oğlu Paul'u içten içe sevmektedir ve sevgisi karşılık görmemektedir. Else bu sosyal meseleler karşısında mücadele etmek, şuurlu bir hayat planı ile hareket etmek gücünü kaybetmiştir. Çeşitli duygusal tetminsizliklerin ortaya çıkardığı çöküntüler ve bu çöküntülerin onun ruhunda yaptığı tahripler, onun sonunu hazırlamaya yeter.

Bu nuvelde bozulmuş bir dünya ile karşı karşıya geliyoruz. Babasının kumara olan düşkünlüğü yüzünden, nasıl bir adam olduğu bilinen Dorsday'dan borç para aldırarak için kızına baş vurması, onu satmaktan başka bir anlama gelmez. Elsedede bunu sezmiştir:

"Tochter verkauft sich für den geliebten Vater, um hat am Ende noch ein Vergnügen davon." (Bd.2,s.333)

Nitekin Dorsday da fırsatı değerlendirerek Else'yi çıplak görmek istemiştir. Ve böylece Else'nin sevgisini dğrulamıştır.

Dorsday'ın yakışık almayan bu talibi de Else'yi iyice şaşkına çevirmiştir. Else huzursuzluk ve endişe içinde karar vermek için düşünürken, ailesinden, Dorsday'dan 30.000 Gulden yerine 50.000 Gulden almasını, yoksa bütün çabaların boşa çıkacağını yazan bir mektup daha alır. Bu haber onun sıkıntı ve endişesini iyice artırır. Else karar vermek zorundadır. Ya O Dorsday'a çıplak görünecek veya ailesinin yıkılmasına. buna bağlı olarakta kendi geleceğinin tahrip olmasına sebebiyet verecektir. Geleceğini evliliğe bağlamış olan Else için Evlilik çok önemlidir:

"Wen werde ich heiraten? Wer heiratet die Tochter eines Defraudanten?"(Bd.2,s.335)

Else sonunda yalnız Dorsday'a değil, Dorsday'ın da bulunduğu salonda herkese çıplak görünme düşüncesine gelir. Bir kürk mantoya çıplak olarak bürünür ve otelin oturma salonuna gider ve bütün otel müşterilerinin önünde soyunur, kriz geçirir ve baygın olarak odasına götürülür. Veronal alan Else yavaş yavaş ölüm uykusuna dalar. Dorsday da isteğini çok pahalı bir şekilde yerine getirmiş olur. Novel de Else'nin ölümü ile sonuçlanır.

Else olayında, yazar bir moralis olarak ahlâk yalancılığını, insanların dışarıya akseden şeref ve içlerinde taşıdıkları kötü niyetler arasındaki çelişkiyi ortaya koymaktadır. Otel sakinleri Elseye göre hatırı sayılır kişilerdir. Fakat onların dış görünüşleriyle,

"Lauter Leute, denen es gut geht." (Bd.2, s. 325)

ahlâk nitelikleri tezat teşkil etmektedir.

"Und was für Schufte sitzen drin."(Bd.2,s.352)

Böyle alçak bir kişi de kızın kendi öz babası. Else'nin babası Viyana'nın en tanınmış ve önemli avukatlarındanadır. Hak ve hukuk hakkında karar veren birisidir. Başkasına ait parayı zimmetine geçirmesi kumar oynaması onun mesleğine yakışır bir tavır değildir. Else'nin babası karısına karşı olan sorumluluklarını yerine getirmemektedir:

"Ob er die Mama einmal betrogen hat? Sicher öfters, Mama ist ziemlich dumm." (Bd.2, s.325)

Else'nin babası çevreye karşı ifşa olması, kendi düşüncesizlik ve adilliğinin duyulmaması, parayı tekrar bularak itibarını kazanması için karakter zayıflığı nedeniyle, kendi öz kızını bile bile bencilliğine kurban etmesi, adilikten başka ne olabilir. Else bunu ironik bir şekilde anlatmaktadır:

"Wenn man eine so schöne Tochter hat, wozu braucht man ins Zuchthaus zu spazieren?" (Bd.2,s. 3497)

Bir başka yerde Else, babasının onu kendi çıkarı için bile bile satmak istediğini şu düşüncelerle anlatmaktadır:

"Er kennt ja die Menschen und er kennt doch den Herrn von Dorsday. So hat er sich auch denken können, dass Herr von Dorsday für nichts das Geld leihen wird." (Bd.2,s.349)

Dorsday da çevresinden topladığı tecrübelerle, içinde yaşadığı toplumun bir temsilcisi olarak ortaya çıkıyor. Bu tecrübeler ona dünyada dünyada her şeyin bir değeri olduğunu, sayet birisine bir iyilik yapılırsa bunun karşılığının mutlaka alınması gerektiğini öğretmiştir:

"Aber ich bin kein Erpresser, ich bin nur ein Mensch, der mancherlei Erfahrungen gemacht hat, - Unter anderen die, dass alles auf der Welt seinen Preis hat und dasselber,

der sein Geld verschenkt, wenn er in der Lage ist, einen Gegenwert dafür zu bekommen, ein ausgemachter Narr ist." (Bd.2, s.346)

Bir başka yerde, Else Dorsday'dan para istediğinde ona,

"Auch 30.000 Gulden wollen verdient sein."(Bd.2,s.343)

cevabı verilmektedir.

Kültürlü bir aileden gelen Else hiç bir meslek öğrenmemiştir. O sadece kendisini zengin bir ortama sokacak evlilik yapma hayali ile avutmaktadır.

" Einen Gutbesitzer werde ich heiraten und Kinder werde ich haben."(Bd.2, s. 336)

Fakat bir müddet sonra duyguları değişen Else , böyle bir evliliğe karşı çıkmaktadır:

"Dann bin ich nicht mehr das Fräulein Else, das man an irgendeinem Direktor Wilenitzer verkuppeln möchte."(Bd.2,s. 364)

Mikaye, Else ailesinden mektup almadan, onların isteğini öğrenmeden başlıyor. Nuvol bu aşamaya gelinceye kadar, Else kendi kendine konuşarak, sorular yönelterek ve çağrışım yapmak suretiyle bir biri ardınca gelen ve bir birleriyle anlamlı bağlar teşkil eden hatıralarını anlatmaktadır. Bu sayede Else'nin içinde esen fırsatları ve onun hayallerini öğreniyoruz. Else'nin ruhu aşk hasretini, ölüm vesvesesi ve şatafatlı bir hayat sürdürme arzusuyla dolup taşmaktadır. Ölüm düşüncesi onu sık sık meşgul etmektedir:

" Acht geben, dass ich nicht hinunterstürze, wie uns aus St. Martino gemeldet wird, hat sich dort im Hotel Paratazzi ein beklagenswerter Unfall ereignet. Fräulein Else, ein

neunzehnjähriges bildschönes Mädchen, Tochter des bekannt-
Advokaten.... Natürlich würde es heißen, ich hätte mich unge-
bracht aus unglücklicher Liebe.... Am Ende eines jeden Le-
ben steht der Tod."(Bd.2, s.328)

Bu demek ki Else'yi ölüm düşüncesine ne Dorsday ne de ailesi ge-
tirmiştir. Onların istekleri onun var olan duygularını kaçırılmıştır.
Çünkü bu düşünce onu ailesinden mektup almadan önce rehatsız etme-
ye başlamıştır.

Ölüm Else'ye zamanı çok iyi değerlendirmeyi, hayatı çok iyi
bir şekilde tatmayı öğretmiştir.

"Man lebt nur einmal."(Bd.2, s.319)

Else babasının içine düştüğü kötü durumu öğrenmeden önce ha-
yattan ne beklediğini söyle dile getiriyor.

"Oder heirate ich einen Amerikaner und leben wir in Europa.
Villa an der Riviera, Marmorstufen ins Meer. Ich liege nackt
auf dem Marmor."(Bd.2, s.324)

Else'nin bir birini takip eden arzuları gerçeklere uymadığı için
onda hayal kurma mekanizması faaliyete geçmekte, hayali olarak tat-
min olma söz konusu olmaktadır. Else'nin ihtirasları realiteden
uzaklaştığı nispette de ancak bir vasıf kazanmaktadır. O içine
düştüğü çıkmazlarında yine hayale sığınarak akmaya çalışmaktadır.
O tescimsiz bir hayattan özlemini çekmektedir. Şâşaalı ve cesur bir
hayat sürmek onun en büyük idealidir. Else başına buyruk olmak,
cesaretin çiğdiği kuralları daşında kalmak, dünyadan o zamana kadar
görmediği bir âşuhte gibi dilediği şekilde yaşamak, kendini çiplak
güzelleği içinde herkese göstermek istiyor:

"Ich werde nicht treu sein."(Bd.2, s.335)

Bir başka yerde kendi kendine şöyle diyor:

"Ich werde hundert Geliebte haben."(Bd.2, s.334)

Bütün bu istekler Else'nin çevresinden tamamen koparak, onlara bir daha dönmek için aradığı bahanelerdir. Onun çıplak görünme isteği, kendi kendine olan hastalık derecesindeki sevgisi(Narzissus) inden kaynaklanmaktadır. Else'nin çıplak görünme isteği de Dorsday'ın çirkin talebi olmadan onu huzursuz etmektedir. Yani onu bu fikre Dorsday'ın teklifinden ziyade içinde taşıdığı soyunma eyilimi getirmiştir. Hatta bu benzer bir uygulamayı da daha önce yapmıştı. Hem de itibarının zedelenmemesi için gayret göstermişti. Sabah tuvaleti içinde otel odasında durduğunda, göldeki bir kayıkta iki genç delikanlının kendini gözetlediğini sezdiği halde hiç bir şeyden haberi yokmuş gibi davranmış, üstelikte bundan büyük bir zevk almıştı:

"Mein vornehmeres Fräulein? Haben Sie die zwei jungen Leute im Kahn vielleicht gar nicht bemerkt, die Sie angestarrt haben? Mein Gesicht haben sie vom See aus freilich nicht genau ausnehmen können, aber dass ich im Hemd war, das haben sie schon bemerkt. Und ich hab' mich gefreut. Ah, mehr als gefreut. Ich war wie berauscht. Mit beiden Händen hab' ich mich über die Hüften gestrichen und von mir selber hab' ich getan, als wüsste ich nicht, das man mich sieht." (Bd.2, s.349)

Else aslında ne istediğini bilmez. Deniz kenarında bir villada yaşamak, değerli elbiseler giymek ve etrafındakilerin hayranlığını kazanmak istiyor. O bütün bu arzularını ancak rüyada görebilirdi. Else'nin ihtiras haline gelen bu arzuları ve duyguları kendi bencil duygularına karşılamakta, onu hayal dünyasında yaşamaya zorlamaktadır. Hayalleri gerçekleştirmediği için de hayattan zevk alamamakta ve ondan kaçmaktadır. Böyle insanlar kendi tabiatındaki ihtirasa yenenciler. Böylece yalnızlığı tercih ederler. Çevre ile münasebetleri kopuk kopuk olur.

Else kendini çok yalnız hissediyor. Bu yalnızlık ona kendi kendini dinleme ve hayal kurma fırsatı veriyor. Sadece Else değil, bu novel de karşımıza çıkan bütün tipler yalnızlıktan şikayetçidir. Kişiler birbirlerine karşı olan sorumluluklarından kaçtıkları gibi, kendi gelecekleri içinde fazla bir sorumluluk taşımamaktadırlar. Else'nin ailesinin ve akraba çevresinin hemen hemen hepsi kendini yalnız hissetmektedir:

"Alles in unserem Haus wird mit Scherzen erledigt, und keinem ist scherzhaft zu Mut. Jeder hat eigentlich Angst vor dem anderen, jeder ist allein. Die Mama ist allein, weil sie nicht gescheit genug ist und von niemandem was weiss, nicht von mir, nicht von Rudi und nicht vom Papa." (Bd.2, s.337)

Bir başka yerde Else, Annesi ile teyzesinin ne kadar bir birlerine yabancı olduklarını anlatmaktadır:

"Die Mutter kann sich nicht an die Schwester mit einer Bitte um Milde wenden - sie könnte ebenso gut zu einem Stein reden." (Bd.2, s.331)

Else başkaları için sadece arkasında gerçek his ve fikirlerini sakladığı bir maske taşımaktadır. Hikaye'nin hemen başlarında da Else bir tiyatro oyuncusu gibi tavırlar takınır. Else kuzeni ve onun kızarkadegından ayrılırken şöyle düşünür:

"Das war ein guter Abgang.... Nun werde ich mich noch einmal um und winke ihnen zu. Winke und Mähele. Sche ich nun gnädig aus?" (Bd.2, s.324)

Else otelde Marchesa'ya rastladığında yine bir tiyatro oyuncusu gibi davranır:

"Sie sagt mir buona sera. Jetzt muss ich mich doch wenig-

tens verheirathet. War das zu tief? Sie ist ja um so viel älter." (Bd.2, s.327)

Else burada iyi bir ailenin kültürlü ve edepli kızı rolünü oynamaktadır.

Else'nin aşk tasavvurları evlilik düşüncesiyle birleşmekte,

"Auf irgendeinem herrlichen Schiff im Mittelländischen Meer, aber nicht allein. Mit Paul zum Beispiel. Ja, das könnte ich mir ganz gut vorstellen. Oder ich wohne in einer Villa am Meer, und wir lägen auf den Marmorstufen, die ins Wasser führen, und er hielte mich fest in seinen Armen und bisse mich in die Lippen, wie es Albert vor zwei Jahren getan hat beim Klavier, der unverschämte Kerl. Nein. Allein möchte ich am Meer liegen auf den Marmorstufen und warten. Und endlich käme einer oder mehrere, und ich hätte die Wahl und die anderen, die ich verschmähe, die stürzen sich aus Verzweiflung alle ins Meer." (Bd.2, s.355)

evlilikle, bir mal gibi satılmayı aynı kabuletmektedir:

"Sie haben mich ja doch nur daraufhin erzogen, dass ich mich verkaufe, so oder so." (Bd.2, s.355)

Schnitteler burada "verkaufen" fiilini hem evlenmek hemde bir şey karşılığa satmak anlamında kullanmıştır.

Fakat Else kendi dışında dayanağın sağlayabilecek, dostluk ve arkadaşlık kurabilecek hiç bir şahıs tanımamaktadır. Bu yüzden onun çeşitli arzuları her hangi bir şahsa yönelik değildir. Onun hayallerinde de mutlu evlilikten çok, nadir olma söz konusudur. Bir fahişe gibi yaşamak hasreti, onun hayallerine giriyor. Düşüncelerindeki aşk, kendini cisnel yönden tatma etme objesinde başka bir şey değildir:

"Für einen Perlenschauck, für schöne Kleider, für eine Villa

an Meer sind Sie bereit sich zu verkaufen? (Bd.2, s.355)

Elsa'nin dış dünya ile olan ilişkileri bozuk olduğundan, arzularını kendi kendine yöneltmektedir. Elsa'nin kendine yönelttiği sevgisi (Narzissus) bizzat kendi hayat tarzından kaynaklanmaktadır. O kendini dünyanın merkezi olarak görmekte, ve her şeyin kendisine göre yönlendirilmesini arzu etmektedir. Bütün bu isteklerin gerçekleşmesi için de hayale dalmaktadır. Sosyal çevreye uyumsuz haline kendi zayıflığına bağlanmaktadır:

"Aber mir fehlt es an Energie." (Bd.2, s.335)

O başkalarının fikirlerini kabul etmek durumunda değildir. Arzularının gerçekleşmesi için gerekli olan sosyal çevreye ne kadar çok ihtiyaç olduğu bilindiği halde, onunla uyum sağlayamamakta ve arzularını tatmin etmek için kendini obje olarak seçmektedir.

Elsa'nın kendi kendini tanıyamaması ve çevreye olan yabancılaşması, onu ağır psikik problemlere sevk etmekte ve onda korku ve endişe uyandırmaktadır. Bu korku ve endişe onun intihar sebeplerinden biri olmaktadır. Elsa'nın bunalmı sosyal hayatla uzlaşmayan içgüdüsel dürtülerden kaynaklanmaktadır. Bunların büyük bir kısmı cinsel mahiyettedir. Düşman bir dünyada yaşadığını sanan Elsa için bu cinsel arzular başkasına değil, kendi kendine yöneliktir. Elsa kendine olan hayranlığını şöyle anlatmaktadır:

"Schön, schön bin ich! schau mich an, Nacht! Berge, Schaut mich an, wie schön ich bin!" (Bd.2,s.365)

Bir yunan efsanesinde, kendini suyun aksinde gören çok yakınlıkla bir gençin kendine aşık olması gibi, Elsa de aynaya baktığından, kendine aşık oluyor:

"Bist ich wirklich so schön im Spiegel? Ah, kommen Sie doch näher, junges Fräulein. Ich will deine blutroten Lippen

Wie schade, dass das Glas zwischen uns ist."(Bd.2, s.305)

Else için tek emin şey vardır. O da ölümdür. Ölüm onun için iki anlam taşımaktadır. Birincisi, ölüm onun için en emin son olmaktadır. Ve ona hayatın çok iyi bir şekilde tadılması için uyarı neteliği taşımaktadır:

"Man lebt nur einmal." (Bd.2, s.319)

Else, öldükten sonra hayatın biteceği ve öbür dünya diye bir şey olmadığı düşüncesindedir. Ölümden sonra onun için metafizik korkulara yer yoktur. Else, ölümden sonra tek tehlikenin yılanlar olduğunu şöyle dile getiriyor:

"Vor den Schlangen habe ich keine Angst, wenn mich nur keine in den Fuss beisst."(Bd.2, s.353)

Ölümün Else için taşıdığı diğer anlam ise, dünyada yapılar her şeyin anlamsız olduğu ve ölümün bütün korku ve endişelerden arınmak için bir yol, bir çare olduğudur. Ölüm Else için, yaşlanmak ve acı bir hayat sürmekten daha kolaydır:

"Wie furchtbar, so alt zu sein."(Bd.2, s.326)

Bir başka yerde Else şöyle diyor:

"Wo werde ich mit fünfundvierzig sein? Vielleicht schon tot. Hoffentlich! Furchtbar wäre es so alt zu sein, weil dann die Sinne erschlaffen und darum das Leben vollends inhaltlos würde."(Bd.2, s.327)

Else'ye yalnız beraber olduğu kimseler ve yakınları yabancı değildir. O hissettiği kendi his ve duygularını da anlar. Yaşadığı gerçekler ona bir hayal gibi gelir. Else kendine yönelttiği bütün eleştirilere rağmen kendi hakkında sık sık yanılar. Onun bir anı diğer bir anına uymaz, düşünceleri devamlı olarak bir birleriyle

tezat teşkil eder. Onun bu ruh hali nuvel başlar başlamaz göze çarpar. Else, Kuzeni ve onun kız arkadaşı Cissy'den ayrılırken şöyle düşündür:

"Das war ein ganz guter Abgang. Hoffentlich glauben die zwei nicht, dass ich eifersüchtig bin. Dass sie etwas miteinander haben, Cousin Paul und Cissy Mohr, darauf schwör' ich. Nichts auf der Welt ist mir gleichgültiger."(Bd.2,s. 324)

Else'nin hayalleri, onun saklı bazı arzuları olduğunu ortaya koymaktadır. O ne duygularına ne de dışarıdan gelen olayların etkilerine karşı koyacak durumdadır. Else, dengersiz biri olduğunu Dornday'dan ayrılırken şu sözlerle göstermektedir:

"Er weiss nicht, ob ich kommen werde oder nicht. Ich weiss es auch nicht."(Bd.2, s.347)

Else, Dornday'ın şartını yerine getirmek için odayı terkettiğinde ne yapacağını bilmez ve çok heyecalanır. Else şuur alta tarafından sürekli olarak bazı eylemlere sürüklenir ve bu arada gösterdiği tepkileri, içinde husule gelen değişiklikleri şuur kontrolü altına alamaz. Onun zihinsel dünyasında taban tabana zıt düşünce ve hisler uyanır. Bu değişiklikler o kadar çabuk zuhur ederki, Else bir kukla gibi hareket eder:

"Alle sollen mich sehen. Und dann kommt das Veronal, nein, nicht das, wozu denn! dann kommt die Villa mit den Marmorstufen."(Bd.2, s.364)

Bir başka yerde Else'nin devamlı değişen düşüncelerini ispatlayan şu sözlere rastlıyoruz:

"Ich werde jetzt in mein Zimmer gehen. Nein, was soll ich denn in meinem Zimmer tun? Es ist höchste Zeit, höchste

Zeit." (Bd.2, s.371)

Else öyle bir cemiyette yaşıyor ki, fertlerin toplumla olan teması yok olmaya yüz tutmuştur. Herkesin kendine has bir dünyası ve gerçekleri vardır. Hemen hemen herkes, çevredekilere olduğundan daha değersiz görünmek gayreti içindedir.

Schnitzler yalnız bırakılmış, daha doğrusu kendini cemiyetin dışında hissedebilecek uygun ve düşüncelerini ifade edecek için uygun anlatım tarzı olarak iç monolog'u seçmiştir. Bu sayede kendi kendine gabancı olan Else'nin iç uyumsuzluklarını ve istikrar-sız davranışlarına nüfuz etmiş ve bizi onlardan haberdar etmiştir. İç monolog sayesinde okuyucu Else'nin hikayesini öğrenmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Else'nin gerçekte ne düşündüğünü, neler hissettiğini okuyucu nasıl anlayacaktır. Her ifade taban tabana zıt çelişkilerden ibaret olmakta ve Else'nin ne istediği sorusu cevapsız kalmaktadır. Onun devamlı değişen his ve düşünceleri bütün objektif gerçeklere rağmen o kadar sınırsız bir görünüm almıştır ki, onun için gerçekte hayal arasındaki sınır silinmiştir:

"Es gibt vielleicht gar keine anderen Menschen..... Die träumen wir nur." (Bd.2, s.365)

Else'nin sık sık değişen mizacı yüzünden, biraz önce çok güzel olan Else'yi büyüleyen manzara şimdi kötü gelmektedir:

"Aus ist es mit dem Alpenglügen. Der Abend ist nicht mehr Wunderbar. Traurig ist die Gegend." (Bd.2, s.332)

Bu sözlerin arkasından, Else çevreyi ona iyi ve kötü gösteren şeyin içinde bulunduğu ruh hali olduğunu farketmiştir:

"Nein, nicht die Gegend, aber das Leben ist traurig." (Bd. 2, s.332)

Else hayatın özünü ve onun gerçeklerini anlamamaktadır. Bu sebele şuurlu bir karar verecek kadar ehil değildir. Çevresindeki insanların gelişikili davranışları Else'ye tesir etmekte ve onun uyumsuz duygu ve davranışlarının kaynağını oluşturmaktadır. Else ne zaman bir şey yapmayı düşünse veya yapmak istese, şaşkınlığı büyük boyutlara ulaşmaktadır:

"Um so schöne Visionen haben zu können, sollte man alles versuchen, auch haschhisch." (Bd.2, s.327)

Else bir defa bile doğrudan doğruya itiraf etmediği arzularını çeşitli hayelleri ile ortaya koymaktadır. Else'nin hayal dünyası aşk arzusu ve ölüm sezgisiyle dolup taşmaktadır. Else'yi bunalıma sürükleyen yalnız Dorsday'ın uygunsuz talebi değildir. Dorsday'ın ona koştığı soyunma şartı da onun gizli arzularını karşılamaktadır. Şimdiye kadar kendini hayallerle tatmin etme yoluna giden Else, , ailesinin ricası ve Dorsday'ın uygunsuz teklifi yüzünden şursuz bir şekilde eyleme sürüklenmektedir. Dıştan olduğu kadar içten gelen dürtüler nedeniyle karar vermeye zorlanan Else şursuz bir şekilde eylemin içinde bulur kendini. Dış etkenler Else'nin, gizli, bilincinde olmadığı seksüel arzularını kamçılamaktadır.

Else'yi devamlı olarak çıplak olmak, çıplak güzelliği içinde kendini herkese göstermek duygusu meşgul etmektedir:

"Ich bin schön, wenn ich nackt bin."(Bd.2, s.346)

"Wie wundervoll ist es nackt zu sein."(Bd.2, s.372)

"Wenn ich meine Villa am italienischen See haben werde, dann werde ich in meinem Park immer nackt herumspeziere." (Bd.2, s.366)

"Der Ausschnitt ist nicht tief genug; wenn ich verheiratet

wäre, dürfte er tiefer sein." (Bd.2, s.334)

Else nihayet bu arzularını, Dorsday'ın teklifi vesilesiyle tatmin etme fırsatı buluyor ve başkalarının önünde soyunmak, kendini çıplak bir vaziyette teşhir (Exhibitionismus) etmek fırsatı bulur. Toplumun çizdiği sınırları aştığı içinde, de normal bir hayata dönme şansını yitiren Else için ölüm tek yol olarak kalıyor. Else devanlı olarak çevreye iyi görünmek, olduğundan farklı bir intiba bırakmaya uğraştığı için,

"Ein Mädchen aus guter Familie" (Bd.2, s.328)

onun tekrar hayata dönmesi imkansızlaşıyor:

"Niemals könnte ich wieder unter Menschen gehen."(Bd.2,s. 378)

Else ölüm uykusuna daldıkça şuursuzlaşıyor. Ölüm hayali içinde büyük bir ahenk buluyor, şuursuzlaştıkça gerçeklerden uzaklaşıyor ve mutlu oluyor:

"Was ist das das? Ein ganzer Chor? und Orgel auch? Ich singe mit. Was ist es denn für ein Lied? Alle singen mit. Die Wälder auch und die Berge und Sterne. Nie habe ich etwas so schönes gehört. Noch nie habe ich eine so helle Nacht gesehen. Gib mir die hand, Papa . Wir fliegen zusammen. So schön ist die Welt, wenn man fliegen kann." (Bd.2,s.381)

Else'nin intihar atmosferine en büyük sebep, onun narzist bir mizaca sahip olmasına gösterebiliriz(1). Else için gerçek dünya ve hayal dünyası arasındaki denge bozulmuş, kendine olan hastalık derecesine ulaşmış sevgisi incinmiştir. Bu yüzden saldırı başkasına değil bizzat kendine yönelmiştir.

Else, kendine acı vermek, ölümlü geçmekle Dorsday ve kendi ailesini üzerek onlardan intikam almıştır. Onları cezalandırmanın , Else

için en iyi yolu ölümlü seçmek olmuştur (Sade-Mazohiza).

Else'nin hayatını anlatan nuvel onun ölümlü ile son bulmaktadır. Hayat zaten Else için ölmekten önce anlamını kaybetmiştir. O ne kendi içinde ne de çevresinde onu hayata bağlayacak her hangi bir sebep görmemektedir:

"Jeden Moment kann ich drüber sein, wo es keine Tanten gibt und keinen Dorsey und keinen Vater, der Mündelgelder defraudiert." (Bd.2, s.364)

"Wer wird weinen, wenn ich tot bin?, O, wie schön wäre das tot zu sein." (Bd.2, s.352)

Else'nin psikik durumu sürekli değiştiğinden, farklı görünme ve farklı olma gayreti içindedir. En çok bunun için çaba sarf etmektedir. Onun muhtelif konulardaki hayalleri sayesinde, onun hayatında kalıcı ve anlamlı hiç bir şeyin olmadığına şahit olmaktadır.

d- Teğmen Gustl (Leutnant Gustl)

Teğmen Gustl Schnitzler'in en tanınmış ve ilgi çeken nuvelidir. Çeşitli eleştirmenler bu nuveli alman edebiyatının iç monologla yazılmış en önemli eseri olarak nitelendirmektedirler (1).

Bu nuvelde bir teğmenin sosyal çevre ile olan münasebetlerinin ne kadar bozuk olduğu aksettirilmekte ve intihar etmek isteyen bir genç subayın iç dünyası anlatılmaktadır. Schnitzler, genç teğmeni hayati bir tehlikeye maruz bırakmak suretiyle, onun dengesizlik ve zayıflıklarını ortaya koymaktadır.

Teğmen Gustl tesadüfen bir konsere gitmektedir. onu buraya can sıkıntısı sürüklemiştir. Bu sıkıntı konserde de program boyunca devam etmektedir. O sahnede olan bitenlerle pek ilgilenmez. Zaten buna ilgi de duymamaktadır. O sadece etrafında olup bitenleri incelemekte ve konserin bir an önce bitmesini arzu etmektedir. Can sıkıntısı tahammül edilmez bir hal almıştır. Konser biter bitmez Gustl bu sıkıcı ortandan bir an evvel kurtulabilmek için çok acele etmekte, etrafındakileri ite kalka yol almaktadır. Vestiyerden paltonunu almak isterken fırıncı Habetswallner'e çarpar. Fırıncı ona sabırlı olması için önce uyarıda bulunur. Fakat teğmen onu pek dikkate almaz. Bunun üzerine fırıncı ona tehdit ve hakaretler savurur:

. "Herr Leutnant, wenn Sie das geringste Aufsehen machen, so zieh' ich den Säbel aus der Scheide, zerbreche ihn und schick' die Stück' an ihr Regimentskommando. Verstehen Sie mich, Sie dumme Bub?" (Bd.1, s.343)

Daha sonra fırıncı onu savallı biri yerine koyarak şöyle der:

"Ich will Ihnen die Karriere nicht verderben, also schön brav sein! So, hab'n S' keine Angst, 's hat niemand was gehört.... es ist schon alles gut...so!" (Bd.1, s.344)

Gustl'nın bu iri yarı fırıncıyı yere serecek, hassiyetini kurtaracak ne gücü ne de cesareti vardır. Fırıncı ile düello da yapamaz, Çünkü Gustl fırıncı ile aynı sosyal seviyede değildir. Hatta Gustl, fırıncının konsere gelmesini bile yadırgamaktadır:

"Der Dicke da verstellt einem schier die ganze Garderobe.. jetzt dreht er sich um... denn kenn' ich ja! -Donnerwetter, das ist ja Bäckermeister, der immer ins Kaffehaus kommt.. was macht denn der da? hat er sicher eine Tochter oder so was bei der Singakademie.." (Bd.1, s.343)

Yukarıda da görüldüğü üzere, Gustl fırıncıyı konsere yakıştıramadığı gibi, onunla aynı kahvehaneye devam ettiğini unutmaz görünmektedir.

Gustl için, başına gelen bu fırıncı olayından sonra artık iki yol kalmıştır: ya görevinden istifa edip Amerikaya yerleşmek,

"In Amerika weis kein Mensch davon, was hier heut' abend geschehen ist."(Bd.1,s.354)

ya da bu ayıptan kurtulmak için intihar etmek.

Hatta Gustl için üçüncü bir yol daha var. Fırıncıya gidip ondan af dilemek. Bunu düşünür de:

. "Wenn ich jetzt zu ihm in die Wohnung ginge und und ihn beschwören möchte, dass er's niemandem erzählt?" (Bd.1, s. 346)

Fakat hemen arkasından ölmeyi ona gitmeye tercih eder:

"Ah, lieber gleich eine Kugel vor den Kopf, als so was." (Bd.1, s.346)

Gustl'nın ölümü seçmesi, sadece fırıncı olayı yüzünden değildir.

Onu rahatsız eden bir çok sıkıntısı vardır:

"Das Pech im Spiel und die ewige Absagerei von der Steffi-
und das Duell morgen nachmittag - und wenig schlafen tu'
ich in der letzten Zeit~" (Bd.1, s.354)

Bunlara sebep olan onun yaşantısındaki düzensizlikler ve ruhi çalkantılardır. O 28 yaşına gelmesine rağmen planlı bir hayat planı kurmamıştır. Ölüm vasıtasıyla bu acı dolu hayattan kaçmak ister.

Gustl uzun bir geceyi parkta intihar düşüncesiyle geçirir, tesadüfen, farıncının o gece kalp sektesinden öldüğünü öğrenir ve böylece hakert eden kişi öldüğünden intihar etmekten vazgeçer. Çünkü bu olayı ve şerefinin zedelendiğini ikisi dışında kimse bilmez.

Gustl şizoit (schizoid) bir tiptir. Bu yüzden içe dönük bir mizaca sahiptir. Düşünmeye, kendini dinlemeye, hayal kurmaya yatkındır. Bir taraftan insanlarla herhangi bir sosyal bağı olsun istemiyor, fakat diğer taraftan da içinde bulunduğu ruh halinin esiri oluyor ve toplumun baskı ve yönlendirmelerinden kurtulmıyor. Onu kendi değil, yabancı güçler, bilincinde olmadığı duygular idare ediyor.

Daha nuvel başlar başlamaz, Gustl'nın ne kadar huzursuz olduğunu, kendine güvensizliğini ve toplumun elinde nasıl bir oyuncak olduğunu öğreniyoruz:

"Wie lange wird denn das noch dauern? Ich muss auf die Uhr schauen.... schikt sich wahrscheinlich nicht in einem so ernstem Konzert. Aber wer sieht's denn? Wenn einer sieht, so passt er gerade so wenig auf, wie ich, und vor dem brauche ich mich nicht zu genieren." (Bd.1, s.337)

Gustl konserde çok sıkılmaktadır, sahip olduğu mizaç ona hiç bir yerde rahatlık vermemektedir. Zaten Gustl konsere de tesadüfen

gelmiştir. O aslında böyle yerlerin, böyle toplumun adamı değildir. O ancak fırıncı gibi kendine göre sosyal seviyesi düşük olan kahvehaneye gidebilir, orada kumar oynayabilir. Aslında onun sosyal seviyesi konser ve bu gibi yerlere gidecek seviyededir. Fakat o bundan zevk alamamakta, üstelikte aşırı derecede sıkılmaktadır. Gustl konserde kendi kendine şöyle söylemektedir:

"Vielleicht ist es sehr schön, und ich bin nur nicht in der Laune. Woher sollt mir auch die Laune kommen? Wenn ich denke, dass ich hergekommen bin, um mich zu zerstreuen..."
(Bd.1, s.337)

Gustl'in sabırsızlığı sık sık ortaya çıkmakta, zaman onun için can sıkıntısından başka bir şey ifade etmemektedir. Yazar teğmenin sabırsızlığını bariz bir şekilde ortaya koymak için zaman motifini sık sık kullanmaktadır. Onun sık sık saate bakması bunu göstermektedir:

"Wie lange wird das noch dauern? Ich muss auf die Uhr schauen." (Bd.1, s.337)

Gustl'nın zamanı anlamsız geçirmesi, canının sıkılması, onu sabırsız, buno bağlı olarak seldargan (agressiv) yapmaktadır. Bu küçük bir olay karşısında aşırı derecede heyecanlanmakta ve şurasun davranışlarda bulunmaktadır. Bu yüzden onu etkisi altına alan olayın biri bitince, bir diğeri başlamaktadır. Daha doğrusu acı çökme, heyecan duyma günlük ihtiyacı haline gelmiştir. O çabuk kızıyor, muhatap olduğu kimseleri azarlıyor. Vestiyerden paltosunu alırken şöyle düşünüyor:

"Ob der Blödiat meine Nummer nehmen möchte?...Sie, zweihundertvierundzwanzig! da hängt er Na, haben Sie keine Augen." (Bd.1, s.343)

İntihar düşüncesiyle geceyi geçiren Gustl çok acıkıyor. Kar-

nını doyurmak için geldiği pastahanede, garsondan fırıncının kalp sektesinden öldüğünü öğreniyor. İntihar etmekten vazgeçiyor ve yeniden hayata döndüğü için şevincten nerede ise kendinden geçiyor.

Artık Gustl için heyecan verici başka bir mesele gerek. Saldırgan (agressiv) mizacı onu bir türlü huzura, normal bir hayat planı kurmaya bırakmıyor, onu bir olaydan başka bir olaya sürük-lüyor. O hemen daha önce düello yapmak istediği doktoru hatırlı-yor. Zaten fırıncı olayı başına gelmeden önce de konserde, sahnede olanları izlemek yerine, yine doktorla düello etmek düşüncesiyle meşguldü:

"Ah, Unsinn, das glaub' ich selber nicht! Warten S' nur, Herr Doktor, Ihnen wird's vergeh'n, solche Bemerkungen zu machen! Das Nasenspitzel hau' ich Ihnen herunter....."
(Bd.1, s.338)

Şimdi Fırıncı olayı bittiğine göre, başka bir olayın başlaması gerek. Bu da Fırıncı olayından sonra en fazla canlılığını koruyan doktor olayıdır. Nuvel Gustl'nin şu sözleriyle sonuçlanıyor:

"Und Nachmittag um vier.... na wart', mein Lieber! Ich bin gerad' gut aufgelegt..... Dich hau' ich zu Korn-fleisch!" (Bd.1, s.367)

Gustl sosyal ilişkilerinde devamlı mesafe koymak zorunda ve bu tür ilişkileri sürdürmek için gerekli olan nezaketlerden yok-sundur. Kimse ile her hangi bir ilişkisi olsa bile, kolay kolay arkadaş edinmiyor. Edisee bile davranışlarındaki tutarsızlıklarını bu tür ilişkilerini zedeliyor. Steffi'nin onu devamlı olarak gör-mek istemesi,

"Beige Absagerei von der Steffi," (Bd.1, s.354)

onun bu tutarsızlıklarından kaynaklanmaktadır.

Bu sosyal başarısızlıkları onu yalnızlığa, toplulardan uzak

durmaya itiyor. Bu duygular içinde Gustl, çevresindekileri kınıyor ve onlardan şüphe ediyor ve kendi eksikliklerini onlara malediyor. Sosyal bir dejenerasyonla baş başa kalan Gustl, suç olarak nitelendirildiği düşünce ve tavırlardan hep başkalarını sorumlu tutuyor (Projektion). Çünkü Gustl düşman bir dünyada yaşadığına inandığı için onda savunma mekanizması devamlı faaliyet halindedir.

Bu konsere gelişinin ve bu yüzden fırıncı ile münakaşa edilmesinin sorumlusu olarak başta Steffi'yi göstermektedir:

"Die Steffi ist eigentlich schuld, dass ich da sitz' und mir stundenlang vorlamentieren lassen muss." (Bd.1, s.367)

Steffi, Gustl'nın sevgilisidir. O, teğmenle beraber olmak istememiş, başka birini tercih etmiştir. Bu yüzden yapacak bir şeyi olmadığı için konsere gelmiştir ve fırıncı olayını yaşamak zorunda kalmıştır.

Gustl diğer taraftan Ballert'i suçlamaktadır:

"Der Ballert ist eigentlich schuld, dass ich in das blöde Konzert habe gehen müssen." (Bd.1, s.365)

Ballert, kumarda Gustl'nın paralarını almıştır, onun artık kumar oynayacak parası kalmadığı için konsere gitmiş ve fırıncı olayı başına gelmiştir. Ve hatta Gustl güvendiği tek insan,

"Aussere Kopetzky könnte ich allen gestohlen werden.... der Kopetzky ist doch der einzige..." (Bd.1, s.354)

Kopetzky'yi bile suçlamaktadır. Kopetzky ona konsere gitmesi için bilet hediye etmiştir:

"Muss mir der Kopetzky die Karte schenken?" (Bd.1, s.366)

ve daha sonra Gustl kendini de suçlamaktadır. Fakat suçlu olmasına makul göstermek için son zamanlarda başına gelen,

"das Pech im Spiel und die ewige Absagerei von der Steffi -und das Duell morgen nachmittag - und zu wenig schlafen tu' ich in der letzten Zeit =" (Bd.1, s.354)

olayları anlatmaktadır.

Gustl içe dönük bir tip olarak her ne kadar başkaları ile pek ilişki kurmak istemiyorsa da, devamlı yabancıların, dış dünyanın esiri olmakta, onlar tarafından idare edilmektedir.. Güçlüklerle karşılaştağında, içinde bulunduğu durumdan nasıl kurtulacağına araştırarak yerde geçmişle uğraşiyor, mutlu olduğu günleri ve anıları bir bir gözünün önünden geçiriyor. Gustl geçmişini hayal ederek olayların akışını sık sık bölmekte, gerçek dünya ile hayal arasındaki sınırları silmektedir. İçine gömüldüğü aşağılık komp-lexi ve diğer insanlarla arasında mesafe bıraktığı için, başka-larının ona karşı olan tavırları, bakışları ona rahatsız etmektedir.

Gustl, başkalarının onun eksik taraflarına anladığını zanne-der. Bu durum onun kendine ne kadar güvendiğini ortaya koymaktadır. Konseri izlemeyen Gustl, başka bir dinleyicinin bakışlarına üzrin-de hissetmektedir. Böylece sakaldığını anlaşıldığını, sanat sevk-inden yoksun olduğunu ortaya çıktığını sanmaktadır

"Was guckt mich denn Kerl dort immer an? Mir schei' der meint, dass ich mich langweil' und nicht hierher gehöre." (Bd.1, s. 338)

Gustl'nın çevresindeki insanları nazari itibare alması, başka-larıyla ilişki kurduğunda, hayat alanının daraldığını sanması, onun içe dönük bir tip olduğunu daha bariz bir şekilde ortaya koysakta-dır. Arkadaşı Kopetzky dışında hiç kimseyi saygıya değer bulmamak-tadır. Onların hak ve hukukunu dikkate almadığı için de haklı ola-rak fırıncı tarafından rencide edilmektedir. Başkalarına karşı say-gılı olmadığı halde aynı durumla kendisi baş başa kalanca tahammül-gösterememektedir. Fırıncıyı itip kalkarken pek saygılı davranmamış,

tekat saygısızlığının karşılığını görünce de sabretmesini bilsemiş, şunusuz bir şekilde tepki göstermişti."

"Warum d'raugt der idiot hinter mir." (Bd.1, s.345)

Gustl sevdiği kız arkadaşı Steffi'nin acı çekmesinden zevk almaktadır. Bu onun sadist bur ruh taşıdığına göstermektedir: Steffi'nin ağladığını gördüğünde sevincini saklayamaz:

"Was war eigentlich das Mühscheste, was ich erlebt habe."
(Bd.1, s.357)

Aslında Gustl'ı intihar düşüncesine getiren, ne firancı olayı ne de diğer saydığı olaylardır. Dışarıdan gelen bu etkiler, onun içinde bulunduğu gençlik bunalımlarının ve ruhi dengesizliklerini kamçılamaktadır. Dış dünyanın bütün sosyal basamaklarında, sürüp giden toplum mücaadelesinin gereklerine uyma gücünden yoksun olduğundan kendini yaşayacak güçte hissetmektedir. Bir takım sosyal olaylar karşısında mücadele ve şuurlu bir hayat planı ile hareket etme gücünü de kaybettiğinden kurtuluş olarak intiharı görmektedir. Ruhsal ve duygusal tatminsizlikler içinde olduğundan, bu tür çöküntülerin onun ruhunda yaptığı tahripler, onu kolayca intihar düşüncesine getirmiştir.

Onu en çok "Libido" etkisi altına almıştır. Onu konserde olup bitenler değil yalnız civardaki kadınlar ilgilendirmektedir:

"Mindestens hundert Jungfrauen, alle schwarz gekleidet. Sie singen übrigens sehr schön." (Bd.1, s.337)

"Das Mädel drüben in der Loge ist sehr hübsch. sieht sie sich an oder den Herrn dort mit dem blonden Vollbart."
(Bd.1, s.337)

Gustl içe dönük bir tip olduğunu bilmektedir. Çünkü o başına gelenlerin, yalnız olmasından, Oyalanacak birşey bulunmasından

geldiğini sanmaktadır:

"Ist doch bravurig, so gar nicmanden zu haben!" (Ed.1, s. 355)

Zaten san bu nahış duruma cansıkıntısına getirilmiştir. Gustl konsere gelirken, hiç vakit geçirmek, çyalanmak niyetindedir. Zamanın bir an önce geçmesini istemektedir. Bu yüzden de yanalgiya düşmekte zaman akışının çok olduğunu sanmaktadır:

"Ich denke, dass ich hierher gekommen bin, um mich zu zerstreuen,... Wie lange wird das noch dauern? Ich muss auf die Uhr schauen. Erst viertel auf zehn? Mir kommt vor, ich sitze, schon drei Stunden in dem Konzert. Also Geduld, Geduld! Auch Oratorien nehmen ein End'." (Ed.1, s.337)

Gustl, bu can sıkıntısından ve içinde bulunduğu ruh halinin etkisinden bir an evvel kurtulmak için sık sık yer değiştirmek istemektedir. Zaten şizoit mizaçlı insanlar bir yerde fazla kalamazlar, kendilerini omuzlarına sanki büyük bir yük binmiş gibi hissederler, durmadan yer değiştirmek isterler. Gustl içindeki huzursuzluğun etkisiyle bir yerden başka bir yere sürüklenir. Konserden de bir an evvel kurtulmak için, çevresindeki insanları hiçe sayarak, onları ite kalka yol alır ve Gardorobtan paltosunu alıp kendini dışarı atmak ister:

"So! ob der Blödiat seine Nummer nehmen möchte? Sie, zweihundertvierundzwanzig. Da hängt er! Also bitte. Der Dicke da verstellt einem die ganze Gardorobe.

Bitte sehr!

Geduld, Geduld.

Was sagt der Kerl

Nur einbiezel Geduld." (Ed.1, s.343)

Agressif bir misaca sahip olan Gustl'ın can sıkıntısından sinir-

leri iyice bozulmuştur. Ona söylenen güzel bir söz dahi bera etki etmekte, zaten agresif olan onu iyice etkilemektedir.

Schnitteler burada insanın iç dünyasının, çevre ile olan münasebetlerini ne kadar çok etkilediğini çok iyi bir şekilde işlemektedir.

Bu suvalde yer yer ahlâk yalancılığı sergileniyor. Gustl hayaiyetini her şeyin üstünde görüyor,

"Ehre verloren, alles verloren."(Bd.1, s. 349)

fakat hayaiyetini koruyacak şekilde davranış göstermiyor. Kendi eksik tarafını ve saygısızlığını yine kendi bilmesi değil de, bir başkasının onu bilmesi, Gustl'a göre ekaiklik ve saygısızlıktır. Bu yüzden fırlacısına ölümü onu çok sevindirir:

"Ich glaube, so froh bin ich in meinem ganzen Leben nicht gewesen... Tot ist er - tot ist er! Keiner weiss was, und nichts ist g'scheh'en! (Bd.1, s.365)

Gustl iç ve dış alem arasında bazı temaslar kurmaya çalışıyor. Bu temaslar negatif yönde geliştiğinden onu incitiyor, çevre ile olan temaslarını iyice etkiliyor ve yalnızlığa itiyor. Bu yüzden Gustl teşebbüs etmektense düşünmeye meyillidir. İntihar etmeye karar verdiği halde bütün gece düşünüyor, eyleme geçmiyor. Çünkü ileri safhalardaki ruh hastalarında intihar kararı aniden belirir ve icra edilir.

Gustl'ın düşman bir dünya içinde yarımsız ve yalnız olma duygusuna kapılması onda sıkıntı (Anksiete) doğurur. Ayrıca bağlı bulunduğu ilgi (kumar) ve bağlardan (Steffi) ayrılması, içinde bulunduğu çevrenin taktir ve ilgisini toplıyamaması, onu topluyla uyumsuzluğa getirmekte, sıkıntısını iyice artırmaktadır: "Her hangi bir çevrede olktir ve sarra görmeyen bir kinse yaşayamaz(2)

Gustl hayatın gerçeklerini olduğu gibi değilde ona görüldüğü

gibi almaktadır. Gerçeklerin soğuk yüzü ile karşılaşmak için kendini hayal dünyasının güzel yönleriyle oyalamakta, bir şeyi izah etmek istediğinde nasıl maksadı, bitmez tükenmez şüphe ve açıklama- larla karma karışık bir hal alır.

Gustl farıncadan nefret etmekte ve ona fenalık yapmak için d. n. dayanılmaz bir arzu duymaktadır. Ona duyduğu bu nefret ve öfke, Gustl'da zaten var olan saldırgan (agressiv) duyguları iyice kuv- çalamaktadır. Bu duygularını mâkul göstermek için de "O bana fena- lık yapacak" diye düşünmektedir. Bu yüzden farıncanın ölümü onu ölümden kurtarmaktadır.

Schnitzler Gustl tipini tesadüfen ele almamıştır. Hikâyeye daha fazla açıklık getirmesi bakımından genç ve bekâr olan Gustl'ı seçmiştir. Böylece genç ve bekârlarda ruhi dengesizliklerin daha kolaylıkla ve sıklıkla geliştiğini göstermektedir. Buna sebep ola- raktaki Gustl'nın düzensiz hayatını, seksüel münasebetlerinin normal olmasını usta bir hikâye tekniği ile ortaya koymuştur.

Gustl içinde yaşadığı çağa aykırılıkta ciddi bir intibaklılık göstermektedir. İçinde bulunduğu ortam ve sürdürdüğü hayat tarzı, arzularını yerine getirmeyi engellemekte, ona sükunet vermektedir. Bu yüzden gündüz rüyası (Tagtraum) sayesinde, gerideki rahat yaşam- mış, mutlu geçirilmiş çağa dönmektedir. O güzel diye nitelendirdi- ği günleri bir bir gözünün önünden geçirmekte ve bununla avunmakta- dır. Gündüz rüyası ve hayale kapılma onun hayatına esip yapan un- surlardır. Ve bu sayede intihar düşüncesinden ara sıra uzaklaşmak- tadır.

Gustl'nın bir anı bir anına uymamaktadır (Stimmungsmensch). Onun içinde bulunduğu ruh hali de birder bire değişmektedir:

"Was für ein glücklicher Mensch bin ich vor einer Stunde gewesen." (Bd.1, s.346)

Aslında Gustl bir saat önce de mutlu değildir, fakat şu anda içinde

bulunduğu ankantılar, geçmişı ona güzel göstermektedir.

Gustl doktoru düelloya davet eder, doktor ona hakaret etmiş, ordunun hasiyetini onun şahsında küçük düşürmüştür:

"Herr Leutnant, Sie werden mir doch zu geben, dass nicht all ihre Kameraden zum Militär gegangen sind, ausschliesslich um das Vaterland zu verteidigen." (Bd.1, s.346)

Gustl bu söyleneni kendi üzerine almıştır:

"Der Doktor hat das absolut in dem Ton gesagt, als wenn er direkt mich gemeint hätte." (Bd.1, s.346)

Gustl doktor olayının sorumlusu olarak ta bir başkasını göstermektedir:

"Und dann dieser junge Mensch, der die Jagdbilder malt, wie heisst er denn nur?... Meine Seele, der ist an der ganzen Geschichte schuld gewesen." (Bd.1, s. 340)

Gustl ne olursa olsun kabahati daima başkalarında arar, bu şisort tiplerin en belirgin özelliklerinden biridir.

c - Ölümler Konuşmaları (Die Toten schweigen)

Schnitzler'in yaşadığı 19. yüzyıla sonu ve 20. yüzyıla başlangıçlarında ahlak çöküşü (Dekadans) ve zihle hayatındaki bunalmalar büyük boyutlara ulaşmış ve edebiyata konu olmuştur. Moralist olan Schnitzler de bu konulara çok önem vermiş ve eserlerinin hemen hemen tümünde bu konuları işlemiştir. Bu hikayede bu bakımdan dönemin tipik bir esiri görünümündedir.

Bu nuvel kocasını aldatan Emma'nın içine düştüğü zor durum ve bu durumdan kurtulmak için geçirdiği korkulu anların değişik varyasyonları anlatılmaktadır.

Bu nuveli iki bölümde ele alabiliriz: a- Birbirini seven, Emma ve Franz'ın buluşmaları ve Franz'ın ölümünü anlatan bölüm. b- Emma'nın eve döndükten sonra kocası ile aralarında geçen anları anlatan bölüm. Birinci kısım ikinci kısma hazırlayıcı mahiyettedir. Schnitzler'in asıl anlatmak istediği de ikinci bölümdür.

Emma'nın kocası Profösördür ve her cuma akşamı toplantısı vardır. Bunu fırsat bilen Emma, sevgilisi Franz ile buluşmuştur. Son buluşmaları üzerinden tam dört gün geçmiştir. Bu süre onlara çok uzun gelmiştir. Çünkü birlerini çok sevmekte ve her an beraber olmak istemektedirler. Bu isteğine rağmen, Emma büyük bir korkuya kapılmaktadır. "Tanıdık bir kimseye rastlayacaklarından, böylece yasak aşkı yüzünden yuvasının yıkılacağı endişesine kapılmaktadır. Bir taraftan her an sevgilisi Franz ile olmak isteyen Emma,

"bin ich endlich bei dir." (Bd.1, s.298)

diğer taraftan da büyük bir korkuya kapılmaktadır. Gecelerin faytonun içinde olmasına rağmen, Emma yoldan geçen herkesten kuşkulamaktadır. Kocasını aldattığının ortaya çıkacağı korkusu Emma'yı bu genç adama getiren arzu ve hevesi silip götürmektedir:

"- Es ist ein Wagen an uns vorbeigefahren.

- Liebes Kind, die Leute, die heute im Prater spazieren-
fahren, kümmern sich wahrhaftig nicht um uns.
- Das glaube ich schon. Aber zufällig kann einer herein-
schauen.
- Es ist unmöglich, jemanden zu erkennen.
- Ich bitte dich, fahren wir woandershin." (Bd.1,s.298)

Emma kocasına ihanet etmektedir. O Franz ile intis münasebet kurmuş ve bu amı tatmaktadır. Franz ise onunla evlenmek istemektedir. Emma'nın kocasını terk edip onunla evlenmesini talep etmektedir. Emma ise gününü gün etmekte, bazı duygularını tatmin etmektedir. Emma'nın sengin, atıbar gören kocası, sevdiği bir çocuğu ve her işini yerine getiren hizmetçisi vardır. Bu düzenini bozup, kendini duygularının esiri yapmak, maceraya atılmak Emma'ya göre bir iş değildir.

Bu fayton gezisi facia ile sonuçlanır. Fayton devrilir ve Franz olay yerinde ölür, Emma ise olaydan yara bile almadan kurtulur. Etraf karanlıktır ve civarda faytoncu dışında hiç kimse yoktur. Yüzünü dahi görmediği Faytoncuyu yardıma gönderir. Aslında Franz'a yapılacak bir şey yoktur, çünkü o artık ölmüştür. Emma karanlıkta ölü ile yalnız kalmıştır. Olayın verdiği şaşkınlık yavaş yavaş etkisini kaybetmekte ve Emma kendine gelmektedir. Emma kendine geldikçe ölüden korkmakta ve Faytoncuyu yardıma gönderdiği için pişmanlık duymaktadır:

"Warum hat sie den Kutscher weggeschickt?"

Emma faytoncunun getireceği yardımın bir şeye yaramıyacağını bilmektedir. Gittikçe korkusu artan Emma titremeye başlamakta,

"Und mit zitternden Händen rückte sie den Kopf weg, so dass er wieder auf den Boden zu liegen kam." (Bd.1,s.304)

biraz öncesine kadar çok sevdiği Franz'dan korkmaktadır:

"ja, es war ihr fast, als sei ihr dieses Licht ein Schutz gegen den lassen fürchterlichen Mann, der neben ihr auf dem Boden lag..." (Bd.1, s.304)

Burada sevgi ve ölüm arasındaki tezat, büyük uçurum göeller önüne serilmektedir.

Emma korkusunu yenmek için dikkatini başka şeylere yöneltmektedir. Birden bire içinde bulunduğu ruh hali değişen Emma, yardama geleceklere ne cevap vereceğini düşünür:

"Die Leute werden kommen und fragen... und ich... was tu" ich denn hier? Alle werden fragen, wer ich bin. Was soll ich ihnen antworten?" (Bd.1, s.305)

Artık onun korkusu şekildegıştirmiştir. Yanı başında duran ölüden, değil, olay yerinde kalırsa başına geleceklerden, kocası dahil herkesin onun yaptığını öğreneceğinden korkmaktadır; Gittikçe artan bu korku onu tedirgin etmektedir;

"Die Stimme kommen näher, sie begann am ganzen Körper zu zittern. Nur hier nicht entdeckt zu werden. Um Himmelswillen, das ist ja das einzige Wichtige, nur auf das und auf gar nichts anderes kommt es an - sie ist ja verloren, wenn ein Mensch erfährt, dass sie die Geliebte von... Sie faltet die Hände kramphaft." (Bd.1, s.305)

Emma'nın korkusu olay yerinde kaldıkça artmakta, tahammül edilemez bir hal almaktadır. Hatta biraz öncesine kadar korktuğu ölü-yü şimdi kışkırmaktadır:

"Warum ist sie nicht tot wie er? Er ist zu beneiden, für ihn ist alles vorüber.... für ihn gibt es keine Gefahr mehr und keine Furcht.

Schnitzler'in çoğu kahramanları için olduğu gibi, Emma için de

Ölüm bütün sükunet ve korkulardan kurtuluş anlamına gelmektedir. Schnitzler bu noktada, korku arttıkça ölüm ve hayat arasındaki mesafenin ne kadar kısaldığını ima etmektedir.

Yazarın çoğu hikayelerinin aksine, korku burada Emma'yı aktif yapmakta ve ondan kurtulmak için faaliyete geçirmektedir. Ölümün yanında durmasına bir anlam veremeyen Emma, bunun kimseye bir zararı olmayacağını,

"sie nützt ja keinem hier." (Bd.1, s.305)

aksine kendine zararı olacağını düşünür:

"und sich selbst bringt sich ins Unglück." (Bd.1, s.305)

Böylece Emma olay yerini terk edip, kimseye görünmeden evine gitmeye karar verir, olay yerinden ayrılır ve büyük bir acele ile eve doğru yol alır. Kocasının toplantısı bítmek üzeredir, ve kocasından evvel evde olmak istemektedir. Olay yerinden uzaklaştıkça, eve yaklaştıkça Franzla beraber olduğunun anlaşılacağı ihtimali ile paralel olarak korkusu da azalmaktadır.

Bu korkuyu yendikten sonra, saf olan, bu gibi maceralar için müsaait olmayan Emma vicdan azabı duymaya başlar. Sevgilisine karşı olan sorumluluğunu hatırlar. Hiç olmasa ölen sevgilisine karşı son görevini yapması, onun yanında kalması gerektiğini düşünür. Bir yandan da, kendi kendine orada kalmakla çok akıllalık ettiğini söyler. Buna Franz'ın bile hak vereceğini, orda kalmamasının kocası ve çocuğunun kaybı anlamına geleceğini düşünür. Emma'nın yakalanacağı korkusu kaybolmuştur. Çünkü o evine gelmek üzeredir. Korku bir yana artık sevinmektedir:

"Kommt eine wilde Freude über sie, und wie eine Gerettete eilt sie vorwärts. Die Leute kommen ihr entgegen; sie hat keine Angst mehr vor ihnen - Das Schwerste ist überstanden."
(Bd.1, s.307)

Emma'nın korkusunun yerini utanç duygusu, vicdan azabı almakta, bu davranışlarından ötürü kendini kınanmaktadır:

"Wenn das Schicksal anders bestimmt hätte! - Und wenn sie jetzt dort im Graben läge und er am Leben geblieben wäre. Er wäre nicht geflogen, nein er nicht."(Bd.1, s.308)

Eve yaklaştıkça Emma tekrar endişelenmeye başlar. Hiç kimseye görünmeden eve görünmek ister. Evin hizmetçisine bile görünmek istemez. Aksi halde perişan durumu sırrını ortaya koyabilir. Gazete ve Radyo olaydan bahseder de, bir kadının da olay anında orada olduğunu söylerse, Emma'yı bu halde görenlerin şüphesini uyandıracaktır. Bu yüzden Emma olayın izlerini ortadan kaldırmaktadır:

"Sie macht Licht, wirft eilig ihre Kleider ab und verbirgt sie wohl im Schrank. Über Nacht sollen sie trocknen - morgen will sie sie selber bürsten und reinigen."(Bd.1, s.309)

Emma nihayet aştığı sınırları, geride bırakarak, iz bırakmadan evine, hayatına döner. Kocasını ile karşılaşınca uzun süredir evde imiş gibi tavır takınır ve kocasına yalan söyler:

"Ah, du bist schon zu Hause? sagte er.

Gewiss, antwortete sie, "schon lange".

"Man hat dich offenbar nicht kommen gesehen."(Bd.1, s.309)

Kocasını Emma'nın bu yalanına inanmış görünmektedir. Fakat Emma'yı asıl rahatsız eden vicdanının sesi, içinden gelen baskı ve huzursuzluktur. Bir taraftan da Emma Franz'ın ölmemiş olabileceğini, bütün foyalarının ortaya çıkabileceğini, sevgilisine karşı son görevini yapmaktan kaçındığı için, Franz'ın ondan intikam alacağına düşünür.

Emma'nın yaşama isteği ve yaşama içgüdüğü her şeye golip gelmekte, sevgilisinin ölümünün gerçek olmasını arzu etmektedir.. Hikayenin bu bölümünde insanların ne kadar bencil olduğunu görmekteyiz,

Schnitzler, kahramanı Emma'yı bu suçluluk hissiinden kurtarmak için psikoanalistlerin hastalara uyguladığı "Katharsis" metodunu uygulamaktadır. Bildiğimiz gibi Freud öğretisinde sıkıntılardan kurtulmanın en iyi yolu onları açıkca ortaya koymaktır ki bu da ruhi arınma (Katharsis) dir.

Emma da içini dökmek, samisini itirafta bulunmak suretiyle ruhsal dengesinin bozulmasını önlemekte, daha kötü durumlara düşmekten kendini alı koymaktadır. Schnitzler de Freud'un bu görüşünü kabul etmiş ve bu hikayesine ana konu olarak almıştır. Freud'un bu teorisi diğer bir çokları gibi, Schnitzler'in desteğini almış oldu.

Zaten Emma saf birisidir. Kocasını eldatmaya varan ihanetine rağmen bu gibi hayata yabancıdır. Emma'yı bu ihanete zorlayan suçur altında yatan bazı dürtülerdir; O libidonun etkisiyle peytana uymakta, hayatının tahrip olmasını bile göze almaktadır. Fakat başına gelen bu kazada onu daha önceki hayatına dönmeye zorlamaktadır. Olayın etkisinden tamamen kurtulmak için de içini dökmek ihtiyacını duyuyor:

"Und sie weiss, dass sie diesem Manne, den sie durch Jahre lang betrogen hat, im nächsten Augenblick die ganze Wahrheit sagen wird." (Bd.1, s.312)

Emma bir an kendinden geçerek, korkuya kapılarak, suçunu suçsuz bir şekilde kocasına itiraf etmektedir:

"Während sie die Lippen ihres Mannes auf ihrer Stirn fühlt, denkt sie: freilich.... ein böser Traum. Er wird es niemandem sagen, wird sich nicht rächen, nie er ist tot ... Er ist ganz gewiss tot.... und die Toten schweigen." (Bd.1, s.311)

Emma' kocasının tepkisi,

"Warum sagst du das?" (Bd.1, s.311)

üzerine, Emma suç üstü yakalanmasın verdiği şüphesizlikle itiraf etmeye devam ediyor:

"Was habe ich denn gesagt. Und es ist ihr, als habe sie plötzlich alles ganz laut erzählt, als habe sie die ganze Geschichte dieses Abends hier bei Tisch mitgeteilt." (Bd.1, s.311)

Ve nihayet Emma'nın, kocasının "Ölümler konuşmaları" dosyası üzerine itirafını tamamladığını anlamaktayız:

"Ja...., sagt sie ja." (Bd.1, s.311)

Emma'nın kocası bu itirafın ne anlama geldiğini bilmektedir, karısının yaptığı bu itirafın bir nevi tövbe anlamına geleceğini anlayacak kadar kültürlü olması yüzünden yuvanın yıkılması önlenmektedir.

- S O N U Ç -

Schnitzler'in yaşadığı 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarının nesili öyle bir toplum içinde büyür ki, melânkoli ve kayattan bezginalik onların ruhunda derin izler bırakır. Psikoanalistler tek tek fertlerde araştırdıkları ruhi değişme ve davranış bozukluklarını, Schnitzler bir psikolog, bir sosyolog gibi bütün topluma mal eder ve hikayelerinde bunları malzeme olarak kullanır.

Bu çağ Avrupa'da inkâr devridir. Hiç bir şeye inanmayan fertler, kendilerini maddi hazlara terk etmişlerdir. Buna sonucu olan bezginlik, bir dekadansın, zayıflayan ve sönmeye yüz tutmuş toplumsal kayattan bir belirtisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bir içgüdüler bütünü olan insan, kuvvetli cemiyet baskısı altında dışa dönüklüğünü kaybetmiş ve içgüdülerini tatmin edemediği için de içine kapanmış, gerçeklerden kaçmıştır. Böylece kötümser, ruhi yönden bunalmış bir toplum ortaya çıkmıştır. İçinde yaşadığı realiteyi reddetmek, ondan kaçmak fertlerde büyük bir boşluk yaratmıştır.

Sosyal çevrenin anlamını kaybettiğini, Schnitzler'in eserlerinde görmek mümkündür. Yazarın portrelerini çizdiği kahramanlar, kendi benlikleri ile dış dünya arasında ahenk kuramamakta, dış dünya ile ilişkinin tamamen kesilmesi mümkün olmadıgından, büyük bir bunalmaya düşmektedirler. Bir mizaç meselesi olan mutluluğa hayal dünyasında ulaşmak isterler, gerçeklere ters düşen hayaller yüzünden hiç mutlu olamazlar. "Hayaller insanı gerçeklerden uzaklaştıran, yetersizliklerini telafi eden, hayal yolu ile tatmin olma mekanizmasına sahiptirler"(Hanns Sachs). Bunun en güzel örneğini Genç Kız Else (Fräulein Else) nuvelinde görmekteyiz. Bu da Freud'un "Mutlu olan hiç bir zaman hayal kurmaz, hayal kuran ancak tatmin olmayandır" teorisini doğrulamaktadır.

Schnitzler de Freud gibi insanı, içgüdülerin esiri olan bir

varlık olarak görülmüş ve eserlerinde erotik problemlere geniş yer vermiştir. Fakat bu problemlere temas ederken, usua analizi bakımından müstehcen ifadelerden uzak durmuştur. Bazılarının moralist, bazılarının amoralist olarak nitelendirdiği Schnitzler'in bize göre moralist yanı ağır basar. Yazar seksten ziyade, libidonusu insanları nasıl etkilediğini anlatmak istemiştir. Ona göre bir anlık zevk yüzünden küçülen, cemiyetin normalerinden sapan, evlilik ve sadâkate yasak aşkı tercih eden kahramanlar, hep bu libidonun etkisiyle hareket etmişlerdir. Ayrıca Schnitzler, vücudun yaratığı libido enerjisinin düzenli bir şekilde harcanmaması yüzünden ortaya çıkan anormallikler ve bunların neticesi olan agressif(saldırgan?) ve yakıcı davranışların kahramanları ölüme götürecektir kadar tehlikeli olduğunu da ortaya koymaktadır. Elise ve Berta'nın hayalleri cinsel mahiyettedir. Çünkü gerçek hayat, onlara bu libido içgüdüsünün tatminine imkân vermez.

Nuvelleri incelerken, bir taraftan yazarın psikolojik tahlilleri sayesinde ruhi dengesizlikleri, diğer taraftan da bu tür tahliller yapan yazarın psikolojide derin bilgi sahibi olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Bunu yaparken yazarın ruhi portresini çizmekten kaçındık. Çünkü, yazar hakkında bir hayli bilgi sahibi olmamıza rağmen, yazarın ruh dünyasına etki edebilecek olayları taferruatı ile bilmemize imkân yoktur. Ancak Wilhelm Stekel'in "Nevrozlu ile yazar arasında fark yoktur, her nevrozlu bir yazar değil, fakat her yazar bir nevrozlidir" teorisi ve Hanns Sachs'ın "Hayaller bir ölçüde yazarın edebi eserinin ilk basamağıdır ve yazarlar kendi hayallerinden bir sanat eseri şekillendirmektedirler", fikrinden hareket edecek olursak, yarattığı kahramanların ruhi yapısını anlamakla, yazarın da mizaç ve karakterine bir göz atmış olmaktadır.

Schnitzler'in kahramanlarına sunduğu gerçekler hep acı ve kötü karakterlidir. İnsan ruhundaki iyiye, güzele kavuşma dürtüsü, kahramanları bu acı gerçeklerden uzaklaşmaya zorlamaktadır.

Bu uzaklaşma ancak hayalle mümkündür. Çünkü Schnitzler'in kahramanlarına bulunduğu gerçekler, ya içinden çıkılması gerçekten güç olan gerçekler veya içinde bulunulan ruh halinin kartuluşa imkân vermediği gerçeklerdir.

Hayal, Schnitzler'in kahramanlarında gerçeklerden kaçmak için bir vasıta olmaktadır. Onlar bazı ihtiyaçlarını, duygu ve arzularını gerçekte yerine getiremediklerinden, hayal yolu ile tatmin aramaktadırlar. Hayallerin gerçek, gerçeklerin hayal olması arzu edilmektedir. Fakat hayalle arzuların tatmin olmadığını gören kahramanlar daha çok acı çekmektedirler. Onlar içlerinde taşıdıkları arzu, korku, suçluluk hissi ve kin yüzünden, içinde buldukları meseleleri yanlış değerlendirmekte ve yanlış karar vermektedirler. Bu durum onları daha da kötüye götürmekte ve ölüm onlar için bir yol bir çare olmaktadır.

ZUSAMMENFASSUNG

Nach vielen Kritikern gibt es kaum einen Dichter, in dessen Werken Dichtung und Psychologie so ineinander sind, wie es bei Schnitzler der Fall ist. Aus diesem Grund werden Schnitzlers Werke in freudischer Interpretation ohne weiteres verständlich. Denn Freud und Schnitzler sind sich selber völlig klar darüber, dass es zwischen ihren Blickrichtungen Ähnlichkeiten gibt. Das hat Jeder von ihnen in gegenseitigem Briefwechsel ausgedrückt.

In dieser Arbeit wird der Versuch gemacht, die von Freud und seinen Mitarbeitern gefundene und ausgebildete tiefenpsychologische Kenntnisse für literarische Forschung zu verwerten, um die psychologische Seite Schnitzlers, die bisher teils unbekannt war, teils wenig beachtet wurde, in seinen Novellen ans Licht zu ziehen.

Was nun die tiefenpsychologische Methode betrifft, so gibt es sicherlich verschiedene Wege, tiefenpsychologisch in das Werk der Dichter einzudringen. Hier wird versucht, vor allem mit Hilfe der menschlichen Gestalten der Novellen den seelischen Inhalt seiner Novellen zu begreifen und das seelische Erleben der Gestalten aufzudecken. Ausserdem zielt diese Studie ab, in den einzelnen Novellen zu zeigen, was die Gestalten beeinflusst, wie die Gestalten sind.

Hier interessiert uns der Psychologismus mehr, weil der Psychologismus besonders die subjektiven Momente analysiert, eine totale Erklärung der Dichtung versucht, indem er die psychischen Vorgänge analysiert.

Während man diese Arbeit macht, behält man die folgende Methode im Auge: Man geht vom Gesagten in den einzelnen Novellen aus und sucht auszulegen, was das Geschriebene sagen will, was in den Novellen enthalten ist. In diesem Punkt ist Wolfgang Paulsen derselben Meinung: "Es wäre nur aber naiv zu glauben, dass der Dichter den Sinn auch immer beabsichtigt habe, den der Kritiker später in seinem Text entdeckt." Denn es ist kaum möglich, dass man sich auf den Standpunkt

des Dichters stellt und alles so empfinden kann, was zur Zeit des Dichters geschahen ist, was er in Wirklichkeit erlebt hat, weil die Zeitereignisse zwischen Dem Dichter und dem Interpreten sehr unterschiedlich sind.

Man versucht hier, einerseits das innere Leben in seiner Besonderheit zu erfassen; andererseits zu zeigen, was die Menschen zum Tun zwingt. Es handelt sich in dieser Studie um die verdeckten Fragen "Wie und Warum", und deren Entstehen. Um all das in den Novellen Schnitzlers zu verstehen, muss man bei der Untersuchung der Novellen die tiefenpsychologie gut berücksichtigen. Die Fragen "Wie und Warum" und deren Motive sind psychisch wirksame Kräfte, die Tun, Denken, Phantasieren und Fühlen bestimmen. Unbewusste Motive von "Wie und Warum" können nicht verstanden werden, ohne die im Unterbewusstsein liegenden Sachen zu berücksichtigen.

Die Psychoanalytiker suchen die Erklärung des Verhaltens in der Region des Unbewussten; sie versuchen ihre Kenntnisse in therapeutischen Sinne zu verwerten, d.h. sie bemühen sich Fehlhaltungen und Fehleinstellung zu beheben. Sie versuchen auch die Frage zu beantworten, wie der Patient so geworden ist, was das Verhalten des Patienten symbolisiert.

Schnitzler aber hat mittlerweile in seinem Werk kranke Menschen geschaffen, die zur Psychotherapie Thema werden könnten. Neben seiner ärztlichen Tätigkeit entwickelt er lebhaft literarische Aktivität. Freud und seine Mitarbeiter lösten die unverständlichen Probleme, deren Motive im Dunkeln stehen, und beeinflussten die Dichtung. Näher und näher kam Schnitzler als Dichter an Freuds Auffassung seelischer Störungen heran. Viele Probleme sah Schnitzler mit den Augen Freuds. Die Forschung Freuds bildet das Geist der Werke, die Schnitzler bearbeitet hat. Er macht nämlich die freudischen Theorien zunutze. Das hat Schnitzler in seinem Brief, den er an Freud geschrieben hat, bestätigt. (Die Briefe, die Schnitzler Freud geschickt hat, sind vermisst, daher können wir dies von dem Brief erfahren,

den Brief 8.5.1906 an Schnitzler geschrieben hat).

„Verehrter Herr Doktor,

Seit vielen Jahren bin ich mir der weitreichenden Übereinstimmung bewusst, die zwischen Ihnen und meinen Auffassungen mancher psychologischen und erotischen Probleme besteht und kürzlich habe ich ja den Mut gefunden, eine solche ausdrücklich hervorzuheben (Bruchstück einer Hysterieanalyse 1905).

Ich habe mich oft verwundert gefragt, woher Sie diese oder jene geheime Kenntnis nehmen könnten, die ich mir durch mühselige Erforschung des Objekts erworben und endlich kam ich dazu, den Dichter zu beneiden, den ich sonst bewundert habe.

Nun mögen Sie erraten, wie sehr mich die Zeilen erfreut und erhoben, in denen Sie mir sagen, dass auch Sie aus meinen Schriften Anregung geschöpft haben. Es kränkt mich fast, dass ich 50 Jahre alt werden musste, um etwas so ehrenvolles zu erfahren.“

Ihr in Verehrung ergebener

Dr. Freud

Von diesem Brief erfahren wir auch, dass sich Freud darüber sehr gefreut hat, dass Schnitzler seine Auffassung im Bereich der Literatur anerkannt wurde, seine Theorien im Werk Schnitzlers Unterstützung gefunden hat.

Walter Muschg berichtet, das vor Freud und Schnitzler Dostojewski, Ibsen und Strindberg auch mit der Tiefenpsychologie zu tun gehabt haben, aber nicht so erfolgreich wie Schnitzler geworden seien.

Die Bedeutung Schnitzlers geht davon vor allem aus, von der

literarischen Tradition abzureichen, indem er in seinen Werken auf das Psychologische Wert gelegt hat, neue Richtungen der Dichtung zu erschliessen. Die innere Welt der Gestalten hat Schnitzler besonders durch das Mittel des inneren Monologs geschaffen. Dadurch hat er in der Dichtung eine grosse Karriere gemacht, die vorher niemandem zuteil wurde.

Leutnant Gustl und Fräulein Else sind durch inneren Monolog geschaffen. 1900 erschien die Novelle "Leutnant Gustl" Schnitzlers, die durch den innren Monolog versucht wurde, eine literarische Gestalt zu schaffen. Diese Novelle als Monolog betrachtet man das beste Werk der Weltliteratur. Sie hat auch mitgewirkt, dass Schnitzler so berühmt geworden ist. Oskar Walzel hat darauf hingewiesen, dass Schnitzler auf diesem Gebiet viele bekannte Dichter der Weltliteratur übertroffen hat; "Viktor Hugo und Dostojewski hatten vor ihm Gleiches versucht, aber sie sind nicht so erfolgreich auf diesem Gebiet wie Schnitzler."

Schnitzler hat versucht, immer in tiefe psychische Probleme einzudringen. Er zeigte sich nicht nur Erzähler, sondern auch als echter Seelenforscher, Entdecker des Unterbewusstseins. Die Arten der Lebensformen zu beschreiben, seelische Störungen zu entdecken setzt bei dem Dichter theoretisch psychologische Kenntnisse vor. Darum nennt man ihn auch einen Psychologen. Sogar hat Freud seinen Dichter-Zeitgenossen als Psychologen erkannt und anerkannt.

Schnitzler zeigt die Schwächen der damaligen Menschen, mit denen er zur gleichen Zeit gelebt hat. Sogar hat er seine Werke aus seinem Erlebnis gemacht. Er hat wirklich erlebt, was er geschrieben hat. Das hat Schnitzler selbst wie folgendes zum Ausdruck gebracht: "Aber mein Schaffen ist nun einmal das Wesentliche Element meines Daseins und wenn auch die Geschichte mancher meiner Werke nicht in die Literaturgeschichte gehören mag, zur Geschichte meines Lebens gehörte sie gewiss."

In den Werken Schnitzlers kann man trotz aller Unterschiede im Inhalt immer gleichartige Geschehnisse finden. Er demonstriert in seinen Novellen mit bewundernswerten psychologischen Verständnis den typischen Konflikt von Versuchung zum Bösen und Schuldgefühle. Er zeigt, dass Gedanken und Wünsche einen Menschen ebenso schuldig werden lassen können wie wirkliche Taten.

Schnitzler als Impressionist bleibt mit der Tiefenpsychologie in enger Beziehung. Für seine Gestalten spielen die Stimmungen, Launen sehr grosse Rolle. Sie lassen sich passiv von ihnen treiben, und was immer sie tun, das geschieht nur aus ihrer augenblicklichen Stimmung oder Laune.

Schnitzler hat die veränderte Welt und die negative Seite des Lebens bearbeitet wie seine Zeitgenossen. Was das Leben der Gestalten zerstört, ist die Angst und deren Folge Freitod. In immer neuen Abhandlungen begleitet die Angst die Gestalten. Sie können nicht die Angst bewältigen oder gar zu vermindern. Angst tritt immer dort auf, wo die Menschen sich in einer Situation befinden, der Schnitzlers Gestalten nicht oder noch nicht gewachsen sind. In dieser Situation geraten sie in die Schwierigkeiten. In den schlimmsten Fällen aber werden sie in den Selbstmord getrieben. Ob sie Selbstmord begehen oder nicht, es ist sicher, dass sie im Laufe der Zeit vor Kleinigkeiten erniedrigt werden und sofort der Angst, der Verzweiflung, den Schuldgefühlen weichen.

Schnitzler stellt seine Helden in unheimliche Situation hinein und vermehrt aber auch gleichzeitig die Angst, die sie bedrückt, indem er sie wirklichen Leiden aussetzt und sie zum Handeln und zur Stellungnahme zwingt, in denen sie zugrundegehen.

Die Gestalten verherrlichen ihre Wunschwelt, so wird die Kluft zwischen Phantasie und Wirklichkeit immer grösser. Weil auch die stärkste Phantasie das wirkliche Leben nicht ersetzen kann, wachsen ihre Leiden zu unendlichen Ängsten an. Die unendlichen Ängsten treib-

en die Helden in den Selbstmord, wenn es kein Wunder geschieht, wie bei Gustl (Leutnant Gustl) der Fall ist. Die Angst, dass die Helden ihre Ehre und Phantasie verlieren oder einen schlechten Ruf haben würden, stört sie und treibt in den Selbstmord. Else (Fräulein Else), die krankhafte Selbstliebe hat und nach deren Meinung niemand gute Eigenschaften hat, baut sich eine Phantasie auf, treibt Else in den Selbstmord.

Die Gestalten sind nicht so reif, um sich den Lebensbedingungen anzupassen, wenn sie plötzlich auf Schwierigkeiten stossen, die sie nicht vorhersehen. Sie sind sogar unfähig zum Leben und das Leben zu geniessen. Es ist auffallend, welche tiefe Abneigung die Helden in Schnitzlers Novellen der Zukunft gegenüber spüren. Sie streben dem Kommenden nicht mit freudiger Erwartung entgegen, sondern sie fühlen sich davon bedroht. Sie leben in ständiger Furcht vor den künftigen Möglichkeiten und eingebildeten Gefahren. Wenn sie von Problemen geplagt sind, wenden sie zur Vergangenheit statt der Zukunft. Die Erinnerung an ihre angeblich glückliche Vergangenheit, und der Gedanke, dass sie die Vorschriften der Gesellschaft einhalten müssen, treiben sie zur Regression. Die Gestalten erinnern sich nur an die gute Seite der Vergangenheit oder es kommt ihnen die Vergangenheit, weil es vergangen ist, herrlich vor, egal, ob sie in Wirklichkeit gut oder schlecht war. In Berta (Frau Berta Garlan) ist das Jugendliche lebendig geblieben, aber das Vergangene ist für sie nicht durchaus vergangen. Die Last ihrer Erinnerung raubt ihr jede Entschlusskraft und jeden Lebensmut. Sie lebt nur in Vergangenheit, weil sie keine Hoffnung auf die Zukunft hat.

Die meisten Gestalten Schnitzlers sind schizoid. Deswegen können sie sich nicht wehren, ihre Situation nicht durchdenken. Sie können vor allem nicht begreifen, woher ihre Angst stammt; ihr Streben nach der Beseitigung der Angst geht vor allem dahin, so unabhängig und autark wie möglich zu werden, auf niemanden angewiesen zu sein, niemanden zu brauchen, niemandem verpflichtet zu

sein. Deshalb distanzieren sich die meisten Gestalten Schnitzlers von den Mitmenschen, brauchen Abstand zu ihnen und lassen sie sich begrenzt mit ihnen ein. Dem Leutnant Gustl dünkt es, dass diese Distanz überschritten wird. Er empfindet das als Bedrohung seines Lebensraumes, als Gefährdung seines Unabhängigkeitsbedürfnisses. Einerseits distanziert sich Gustl von den Mitmenschen, andererseits hat er Angst vor der Einsamkeit.

Es gibt im Werk Schnitzlers Situationen, die von Gestalten so qualvoll empfunden werden, dass der Tod ihnen harmlos und wünschenswert vorkommt. Else wünscht sich ihr Ende möglichst schnell herbei. Der Tod erscheint ihr nicht als das schlimmste, weil das Totsein für sie das Nichts, das absolute Ende bedeutet und völlige Vernichtung befreit sie von allen Qualen. Dem Leutnant Kasda (Spiel im Morgenrausch) erscheint der Freitod als der einzige Ausweg, der ihm noch offensteht, um aus dem unerträglich gewordenen Dasein zu entfliehen.

Es gibt doch einige Gestalten, die sich der Wirklichkeit des Lebens stellen, sich bewahren und das sie beunruhigende Leben von sich fernhalten. Emma (Die Toten schweigen) versucht möglichst rasch die vergangene Berührung mit der rauhen Wirklichkeit zu vergessen und ihre Lebensharmonie wiederzufinden. Die Sünde, die Emma ihrem Mann gegenüber beging, verliert ihre störende Wirkung, als Emma sie frei geäußert hat (Katharsis).

N O T L A R

N O T I Z

G I R I S B Ü C H L I S T E :

- 1- Baharriell, Frederick : Freuds Doppeltgänger, in: Literatur und Kritik, Jg.2, 1967, s.546
- 2- " " : a.e., s.547
- 3- Paulsen, Wolfgang : Psychologie in der Literaturwissenschaft, Heidelberg, 1970, s.20
- 4- Dirsch, Manfred : Empirikritizismus und Impressionismus, Berlin, 1973, s.116
- 5- Freud, Sigmund : Briefe an A. Schnitzler, in : Das Literarische Echo, Jg.24, Stuttgart - Berlin, 1922, s.97
- 6- Muschg, Walter : Psychoanalyse und Wissenschaft, Berlin, 1930, s. 18
- 7- Walzel, Oskar : Wortkunst, Leipzig, 1926, s.224
- 8- Freud, Sigmund : a. e. a. y
- 9- Schorske, Carl : Schnitzler und Hofmannstahl, Politik und Psyche in Wien des Fin de siecle, in: Wort und Wahrheit, 1962, Freiburg im Brg., Jg.17
- 10- Schnitzler, Arthur : Jugend in Wien, München - Zürich, s.326
- 11- " " : Der Geist in Wort und der Geist in der Tat, Berlin, 1927, s. 33
- 12- Dirsch, Manfred : a.e., s.117
- 13- William H. Rey : Die geistige Welt A. Schnitzler, in : Wirkendes Wort, Jg.16, 1966, s.180
- 14- Politzer, Heinz : Diagnose und Dichtung, in: Das Schweigen der Sirenen, Stuttgart, 1968, s.121
- 15- Kayser, Wolfgang : Das sprachliche Kunstwerk, Bern - München, 1964, s.147
- 16- Ponga, Hermann : Novelle, in : Josef Kunz, Darmstadt, 1968 s. 139
- 17- Dirsch, Manfred : a.e., s.116
- 18- Grobert, Norbert : Literaturpsychologie, Stuttgart, 1972, s. 9
- 19- Stekel, Wilhelm : Traum und Poesie, Tübingen, 1974, s.4

20- Bahr, Hermann : Die Überwindung des Naturalismus, Dresden - Leipzig, 1899, s.145

K e r k u v o O n u n N e t i c o s i I n t e i n a r :

- 1- Wels, R. : Selbstmordversuche in städtischen Lebensumwelten, Basel, 1979, s. 22
- 2-Diersch, Manfred : a.e., s.33
- 3- Seidlin, Oskar : Briefwechsel Arthur Schnitzler - Otto Brahm, Tübingen, 23 Mai 1897, s. 34
- 4- Diersch, Manfred : a.e., s.127
- 5- " " : a.e., s.137

Ö l i m :

- 1- Betz, Irene : Der Tod in der deutschen Dichtung des Impressionismus, Diss. Tübingen, 1937, s. 30
- 2- Blume, Bernhard : Das nihilistische Weltbild Artuhr Schnitzlers, Diss.Phil. Stuttgart, 1936
- 3- Dirsch, Manfred : a.e., s.126
- 4- William H. Rey : a.e.a.y

E v l i l i k P r o b l e m l e r i :

- 1 - Schorske, Carl : a.e.a.y

F r ü l e i n E l s e :

- 1 -Freud, Sigmund : Zur Einführung des Narzissmus. Gw, Bd.X, London, 1914

L e u t n a n t G u s t l :

- 1- Politzer, Heinz : a.e.a.y
- 2- Spranger, Eduard : Menschenleben und Menschheitsfragen, 1963, München, 68

B I B L I O G R A F I A

Yazarın Eser ve Mektupları

- 1- Die erzählenden Schriften, in 2 Bdn, Frankfurt/M, 1961
- 2- Buch der Sprüche und Bedenken, Aphorismen und Fragmente, Wien, 1927
- 3- Der Geist im Wort und der Geist in der Tat, Berlin, 1927³
- 4- Aus der Autobiographie, Die Jugendjahre, in: Literatur und Kritik, 1967
- 5- Jugend in Wien, eine Autobiographie, hrsg. von Therese Nickl und Heinrich Schnitzler, Wien - München - Zürich, 1968
- 6- Arthur Schnitzler - Otto Brahm: Ein Briefwechsel, hrsg. von Oskar Seidlin, 1975
- 7- Georg Brandes - Arthur Schnitzler, ein Briefwechsel, hrsg. von Kurt Bergel, Bern, 1956
- 8- Sigmund Freuds Briefe an Arthur Schnitzler, in: Das literarische Echo, 24. Jg, Stuttgart - Berlin, 1922
- 9- Hugo von Hofmannstahl und Arthur Schnitzler: Ein Briefwechsel, hrsg. von Therese Nickl und Heinrich Schnitzler, Frankfurt/M, 1964

Yazar Hakkındaki Araştırmalar

- 1- Baumann, Gerhard : Schnitzler, Die Welt von Gestern eines Dichters von Morgen, Frankfurt/M - Bonn, 1965
- 2- Beharriell, Frederick: Schnitzler Freuds Doppelgänger, in: Literatur und Kritik, Jg.2, 1967
- 3- Bluse, Bernhard : Das nihilistische Weltbild Schnitzlers, Diss., Stuttgart, 1936
- 4- Boner, Georgetta. : A. Schnitzlers Frauengestalten. Diss. Phil. Zürich, 1930

- 5- Grabowski, A. : Dostojewski und A. Schnitzler, in: Das neue Deutschland, Jg.10, 1921
- 6- Just, Gottfried : Ironie und Sentimentalität in der erzählenden Dichtung A. Schnitzlers, Berlin, 1968
- 7- Körner, Josef : Arthur Schnitzlers Gestalten und Probleme, Wien, 1921
- 8- Lantin Rudolf : Traum und Wirklichkeit in der Prosadichtung A.Schnitzlers, Diss., Köln, 1958
- 9- Lindken, H. Ulrich : Interpretationen - Arthur Schnitzler, München, 1970
- 10-Plaut, Richard : Arthur Schnitzler als Erzähler, Diss. Basel, 1935
- 11-Reik, Theodor : Arthur Schnitzler als Psychologe, Wien, 1913
- 12-Sachs, Hanns : Die Motivgestaltung bei Schnitzler, in: Inago, 2.Haft, Leipzig - Wien, 1913
- 13-Scherske, Carl E. : Schnitzler und Hofmannstahl. Politik und Psyche im Wien des Fin de Siecle, in: Wort und Wahrheit, 17. Jg., 1962
- 14-Schnitzler, Olga : Spiegelbild der Freundschaft, Salzburg, 1962
- 15-Singer, Herta : Zeit und Gesellschaft im Werk Arthur Schnitzlers, Diss., Wien, 1948
- 16-Specht, Richard : Arthur Schnitzler, Berlin, 1928
- 17-Urbach, Reinhard : Schnitzler, Hannover, 1972
- 18-Wassermann, Jakob : Erinnerung an Arthur Schnitzler, in: Die Neue Rundschau, Jg.43, Leipzig - Berlin, 1932
- 19-Wagner, Renato : Adele Sandrock und Arthur Schnitzler, Wien - München, 1975

Faydalanılan Genel Eserler

- 1- Bahr, Hermann : Die Überwindung des Naturalismus, Dresden - Zürich, 1891
- 2- Blauhut, Robert : Österreichische Novellistik des 20. Jahrhunderts, Wien - Stuttgart, 1966
- 3- Beutin, Wolfgang : Literatur und Psychoanalyse, Freiburg, 1932
- 4- Braun, Christa : Selbstmord, Stuttgart, 1971
- 5- Diersch, Manfred : Empirikritizismus und Impressionismus, Berlin, 1973

- 6- Emonds, Maria : Zur Technik der Psychologie in der Novelle, im Germanisch - Romanische Monatschrift, 12. Jg., Heidelberg, 1924
- 7- Freud, Sigmund : Neue Folge der Vorlesung zur Einführung in die Psychoanalyse, Gw, Bd.35, London, 1914
- 8- " " : Zur Einführung des Narcissus, in: Jahrbuch der Psychoanalyse, Bd.6, 1914
- 9- Heiss, Robert : Allgemeine Tiefenpsychologie, Bern - Stuttgart, 1956
- 10-Kayser, Wolfgang : Das Sprachliche Kunstwerk. Eine Einführung in die Literaturwissenschaft, Bern - München, 1964
- 11- Kersch, Eberhard : Bauformen des Erzählens, Stuttgart, 1955
- 12-Leibfried, Erwin : Hermeneutik und Interpretation, Stuttgart, 1970
- 13-Lipps, Theodor : Zur Psychologie der Dekadenz, in: Deutschland, 2. Jg, Nr.13, Heft 3, Berlin, 1902
- 14-Mach, Ernst : Die Analyse der Empfindungen und das Verhältnis des Physischen zum Psychischen, Jena, 1916
- 15-Matt, Peter : Literaturwissenschaft und Psychoanalyse, Freiburg, 1972.
- 16-Mitscherlich, Alexander: Entfaltung der Psychoanalyse . Das Wirken S.Freuds in der Gegenwart, Stuttgart, 1956
- 17-Muschg, Walter : Psychoanalyse und Literaturwissenschaft, Berlin, 1930
- 18-Nadler, Josef : Geschichte der Deutschen Literatur, Wien, 1951
- 19-Paulsen, Wolfgang : Psychologie in der Literaturwissenschaft, Heidelberg, 1970
- 20-Richard, Max : ... des Lapreschenismus, Zürich, 1916^c
- 21-Politzer, Heinz : Diagnose und Dichtung zum Werk A. Schnitzlers, in: Das Schweigen der Sirenen, Stuttgart, 1968
- 22-Riemann, Fritz : Grundformen der Angst, München - Basel, 1971⁶
- 23-Rattner, Josef : Individualpsychologie. Einführung in die tiefenpsychologische Lehre an Adler, 1961
- 24-Ricoeur, Paul : Interpretationen. Ein Versuch über Freud, Frankfurt/M, 1969

- 25- Schmiedbauer, Wolfgang : Psychotherapie, München, 1975
- 26- Sommerhalder, Hugo : Zum Begriff des Literarischen Impres-
sionismus, Zürich, 1961
- 27- Spenger, Eduard : Menschenleben und Menschheitsfragen,
München, 1963
- 28- " " : Psychologie des Jugendalters, Heidelberg,
1955⁵
- 29- Stekel, Wilhelm : Das liebe Ich, Berlin, 1913
- 30- " " : Nervöse Angstzustände und ihre Behand-
lung, Berlin, 1908
- 31- Steger, Doris : Probleme und Gestalten der Österrei-
chischen Novelle von 1890-1914, Diss.,
Wien, 1948
- 32- Thomas, Hans : Die Motivation menschlichen Handelns,
Münch. - Berlin, 1965
- 33- Urban, Bernd : Psychoanalyse und Literaturwissenschaft,
Tübingen, 1973
- 34- Walzel, Oskar : Wortkunst, Berlin, 1926
- 35- Wieser, Renne : Die Deutsche Novelle von Goethe bis
Kafka, Düsseldorf, 1964
- 36- " " : Novelle, Stuttgart, 1975⁶
- 37- Wille, Werner : Studien zur Dekadenz in Romanen der Jahr-
hundertwende, Diss.Phil., Greifswald, 1929
- 38- Wollheim, Richard : Sigmund Freud, München, 1971
- 39- Wyatt, Frederick : Das Psychologische in der Literatur, Heidel-
berg, 1971

Kullanılan Sözlükler

- 1- Christian Michel und
Felix Novak : Kleines Psychologisches Wörterbuch, Freiburg-
Basel - Wien, 1976
- 2- Heilmann, Wilhelm : Wörterbuch der Psychologie, Stuttgart, 1968

